

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ)

ΟΔΗΓΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Β. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΚΟΥΪΜΤΖΗ, Κ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΗ, Σ. ΖΙΩΓΟΥ-ΚΑΡΑΣΤΕΡΓΙΟΥ,

Α. ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ, Ε. ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Κ. ΡΑΒΑΝΗΣ

ΕΦΗΒΙΚΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΦΥΛΟΥ: ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ ΦΥΛΟ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ)

• **ΑΘΗΝΑ:** Χ. Τρικούπη 51 & Βαλτετσίου, 106 81 Αθήνα. Τηλ: 210 3898000, Fax: 210 38 98 079, e-mail: kethi@kethi.gr
• **ΕΔΡΑ:** Μουσαίου 2, 105 55 Πλάκα. Τηλ: 210 3259600 • **ΒΟΛΟΣ:** Αναλήψεως 170, 382 21 Βόλος. Τηλ: 24210 78218-9, Fax: 24210 78219, e-mail: info@volos.kethi.gr • **ΗΡΑΚΛΕΙΟ:** Θησέως 18Α, 712 01 Ηράκλειο. Τηλ: 2810 341387, 2810 333202, Fax: 2810 343778, e-mail: info@iraklio.kethi.gr • **ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:** Συγγρού 30, 546 30 Θεσσαλονίκη. Τηλ: 2310 517959, 2310 523511, Fax: 2310 524071, e-mail: info@thes.kethi.gr • **ΚΟΜΟΤΗΝΗ:** Στίλπωνος Κυριακίδη 15, 691 00 Κομοτηνή. Τηλ: 25310 84589, Fax: 25310 84589, e-mail: syy_komotini@otenet.gr • **ΠΑΤΡΑ:** Κανακάρη 101Β, 262 21 Πάτρα. Τηλ: 2610 620059, Fax: 2610 620803, e-mail: info@patra.kethi.gr • **ΠΡΕΒΕΖΑ:** Λόρδου Βύρωνα 5, 481 00 Πρέβεζα. Τηλ: 2682 0 89217, Fax: 2682 0 89214, e-mail: syy@preveza.kethi.gr

ΕΠΕΑΕΚ II - ΑΞΟΝΑΣ 4 - ΜΕΤΡΟ 4.1 - ΕΝΕΡΓΕΙΑ 4.1.1 - ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ 4.1.1.α
ΕΡΓΟ: «ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ & ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ»

ΟΔΗΓΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Επιστημονική Επιμέλεια:

Β. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ - ΚΟΥΙΜΤΖΗ, Κ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΗ,
Σ. ΖΙΩΓΟΥ - ΚΑΡΑΣΤΕΡΓΙΟΥ, Α. ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ,
Ε. ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Κ. ΡΑΒΑΝΗΣ

Συμμετοχή:

Α. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. ΠΕΝΤΑΡΑΚΗ,
Α. ΤΙΚΤΑΠΑΝΙΔΟΥ, Λ. ΦΡΟΣΗ

«Οδηγός Εφαρμογής και Διαχείρισης Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων»

Συγγραφείς:

Βασιλική Δεληγιάννη-Κουϊμτζή

*Καθηγήτρια στο Τμήμα Ψυχολογίας,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Καλλιόπη Δημητρούλη

Νομικός

Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου

*Καθηγήτρια Παιδαγωγικής,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Αλεξάνδρα Κορωναίου

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών*

Ελένη Μαραγκουδάκη

*Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Κωνσταντίνος Ραβάνης

*Καθηγητής στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής
στην Προσχολική Ηλικία*

Πανεπιστήμιο Πατρών

Συμμετοχή:

**Αγλαΐα Γαλανοπούλου, Μαρία Πενταράκη, Άννα Τικταπανίδου,
Λίνα Φρόση**

Συντονίστρια Έκδοσης:

Ματίνα Χ. Παπαγιαννοπούλου

Σχεδιασμός - Παραγωγή:

Ελληνικά Γράμματα Α.Ε.

Αθήνα, Απρίλιος 2007

Σχήμα: 21x29 Σελίδες: 152

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)

ISBN: 978-960-89655-0-8

Γ΄ ΚΠΣ, ΕΠΕΑΕΚ II, Άξονας 4, Μέτρο 4.1, Ενέργεια 4.1.1

Κατηγορία Πράξης 4.1.1α:

«Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα
για την Προώθηση της Ισότητας των Φύλων»

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 80% (κατά ανώτατο όριο) από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 20% από εθνικούς πόρους

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)

Έδρα: Μουσαίου 2, 105 55 Πλάκα, τηλ.: 210 3259600, fax: 210 3259640

E-mail: kethi@kethi.gr

www.kethi.gr

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	6
Προλεγόμενα	7
1 Πλαίσιο Υλοποίησης του Έργου	9
1.1 Προβληματική και Αναγκαιότητα του Προγράμματος.....	9
1.2 Δράσεις για την Ισότητα των δύο Φύλων – Το Πρόγραμμα.....	10
1.3 Σκοπός του Έργου	12
1.4 Επιμέρους Στόχοι του Έργου	13
1.5 Αναμενόμενα Οφέλη.....	14
1.6 Το ΚΕΘΙ ως Φορέας Υλοποίησης Προγραμμάτων Ισότητας των Φύλων: Εμπειρία και Δράση	15
1.7 Το Κανονιστικό Πλαίσιο που διέπει το Έργο	16
2 Επιμορφωτικά Προγράμματα: Τι είναι και πώς υλοποιούνται	21
2.1 1η Φάση Επιμόρφωσης: Επιμορφωτικές Συναντήσεις - Έρευνα Δράσης.....	21
2.1.1 Υπόδειγμα Έρευνας Δράσης	23
2.2 2η Φάση Επιμόρφωσης: Η Επιμόρφωση κατά τη διάρκεια των Παρεμβάσεων.....	25
3 Παρεμβατικά Προγράμματα: Τι είναι και πώς υλοποιούνται	27
3.1 Διδακτικές Παρεμβάσεις	28
3.1.1 Περιεχόμενο Διδακτικών Παρεμβάσεων	28
3.2 Παρεμβατικές Δραστηριότητες	29
3.2.1 Περιεχόμενο Παρεμβατικών Δραστηριοτήτων	29
3.2.2 Συμπράξεις Σχολικών Μονάδων	31
3.2.3 Το Εκπαιδευτικό Υλικό	32
3.3 Ενέργειες προβολής/δημοσιότητας των Παρεμβατικών Προγραμμάτων στην τοπική κοινωνία	33
3.4 Προσδοκώμενα οφέλη από την υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων στο Μαθητικό και Σπουδαστικό Πληθυσμό	34
4 Ηλεκτρονική Διαδικτύωση και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση	35
5 Διαρκής Διαμορφωτική και Τελική Αξιολόγηση.....	37
6 Οργανωτική Δομή του Έργου.....	39

6.1	Επιστημονική Επιτροπή	40
6.2	Ομάδα Τεχνικοοικονομικής Στήριξης	40
6.3	Επιμορφωτές και Επιμορφώτριες ΚΕΘΙ	40
6.4	Επιμορφωτές και Επιμορφώτριες του ΥΠΕΠΘ	41
6.5	Συμπράξεις Εκπαιδευτικών Μονάδων – Σχέδιο Υλοποίησης Παρεμβατικών Προγραμμάτων	41
7	Βήματα Διαδικασίας Διαχείρισης Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων	43
7.1	Βήμα 1: Υποβολή Δηλώσεων Συμμετοχής	43
7.2	Βήμα 2: Ενημέρωση Επιμορφωτών/τριών – Κατανομή Σχολικών Μονάδων ανά Επιμορφωτή/τρια	44
7.3	Βήμα 3: Διαχείριση Συναντήσεων	45
7.4	Βήμα 4: Σύσταση Συμπράξεων	46
7.5	Βήμα 5: Σχεδιασμός και Σύνταξη Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος από τις Συμπράξεις	47
7.6	Βήμα 6: Αξιολόγηση – Έγκριση Προτάσεων	48
7.7	Βήμα 7: Συμβασιοποίηση και Λήψη Προκαταβολής	48
7.8	Βήμα 8: Υλοποίηση και Παρακολούθηση των Προγραμμάτων	48
7.9	Βήμα 9: Τελική Αξιολόγηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων	49
8	Έντυπα Παρακολούθησης Παρεμβατικών Δράσεων και Διδακτικών Παρεμβάσεων	51
8.1	Έντυπα Παρακολούθησης Παρεμβατικών Δράσεων	51
8.2	Έντυπα Παρακολούθησης Διδακτικών Παρεμβάσεων	51
9	Πίνακας Υποβαλλόμενων Εντύπων (1-16)	53
10	Χρονοδιάγραμμα Ετήσιου Σχεδίου Ανάπτυξης Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων	55
11	Κατάρτιση Προϋπολογισμού Σύμπραξης	57
11.1	Γενικές Οδηγίες	57
11.2	Κατηγορίες Επιλέξιμων Δαπανών	58
11.3	Ανάλυση Επιλέξιμων Δαπανών	59
11.3.1	Κωδικός 61.01	59
11.3.1.1	Αμοιβή των Συνεργαζόμενων Εκπαιδευτικών	59
11.3.1.2	Αμοιβή Υπευθύνων Δράσεων και Υπευθύνων Διαχείρισης του Παρεμβατικού Προγράμματος	59
11.3.2	Κωδικός Εξόδων 64.00	59
11.3.3	Κωδικός Εξόδων 64.01	60
11.3.4	Κωδικός Εξόδων 64.07	60
11.3.5	Κωδικός Εξόδων 64.07.90	60
11.3.6	Κωδικός Εξόδων 64.02	61
11.3.7	Κωδικός Εξόδων 62.03	61
11.4	Χρηματοδότηση Συμπράξεων	61
11.4.1	Διαδικασία Χρηματοδότησης	61
11.4.2	Όροι Χρηματοδότησης	62

11.4.3	Ανώτατα Ποσά Χρηματοδότησης ανά Κατηγορία Δαπάνης.....	63
11.5	Διαδικασία Διαχείρισης και Παρακολούθησης.....	65
11.5.1	Τήρηση Παραστατικών και Εγγράφων.....	65

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

1	Παρεμβατικά Προγράμματα με τη μορφή ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ.....	67
	Φύλλο Εργασίας 1.1: «Προετοιμασία της Τάξης»	69
	Φύλλο Εργασίας 1.2: «Καταγραφή Εντυπώσεων του/της Εκπαιδευτικού»	71
	Φύλλο Εργασίας 2.1: «Υλοποίηση Διδακτικής Παρέμβασης»	73
	Υπόδειγμα Διδακτικής Παρέμβασης	74

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

2	Παρεμβατικά Προγράμματα με τη μορφή ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ...	105
	Υπόδειγμα Σχεδιασμού Παρεμβατικής Δραστηριότητας	107
	Υπόδειγμα Παρεμβατικής Δραστηριότητας.....	109
	Φύλλο Εργασίας Α: «Αξιολόγηση Παρεμβατικής Δραστηριότητας»	111

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄

	Υποβαλλόμενα Έντυπα	113
--	----------------------------------	------------

Συντομογραφίες

ΓΓΙ	Γενική Γραμματεία Ισότητας
ΔΤ	Κόστος Διατροφής
ΔΜ	Κόστος Διαμονής
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
ΔΣΕΠΕΔ	Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΕΑΕΚ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΗΑ	Ημερήσια Αποζημίωση
ΚΕΘΙ	Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΤ	Κόστος Μετακίνησης
ΙΔΕΚΕ	Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων
ΙΕΚ	Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΠΣ	Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΣΣΜ	Σύμπραξη Σχολικών Μονάδων
ΣυνΣΜ	Συντονίστρια Σχολική Μονάδα
ΤΕΕ	Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση
ΥΕΝ	Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας
ΥΠΕΠΘ	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
ΥΠΕΣΔΔΑ	Υπουργείο Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης

Προλεγόμενα

Το εγχειρίδιο αυτό εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Έργου «**Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα για την προώθηση της Ισότητας των φύλων**» (Κατηγορία Πράξης 4.1.1.α) του ΕΠΕΑΕΚ II.

Στόχος του εν λόγω Έργου -η υλοποίηση του οποίου ξεκίνησε από το 2002 και συνεχίζεται μέχρι το 2008- είναι η προώθηση της Ισότητας των Φύλων στους/τις μαθητές/τριες των σχολικών μονάδων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τους/τις σπουδαστές/τριες των Δομών Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, με την εισαγωγή του σχετικού προβληματισμού στη σχολική διαδικασία και την υλοποίηση Παρεμβατικών Προγραμμάτων από τις σχολικές μονάδες. Έχει ως Φορέα υλοποίησής του το ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ), το οποίο εποπτεύεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και υλοποιείται σε συνεργασία με την αρμόδια Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων (ΔΣΕΠΕΔ) του ΥΠΕΠΘ.

Για την επίτευξη του κεντρικού στόχου του έργου κρίνεται απαραίτητη η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών –ανδρών και γυναικών– μέσω επιμορφωτικών προγραμμάτων ώστε, αφού εντοπίζουν τα στερεότυπα του φύλου, την ανισότητα και τις διακρίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα, να μπορούν να παρεμβαίνουν αναπτύσσοντας επιστημονικό λόγο και καλές πρακτικές στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Βασικός του, επίσης, στόχος είναι να αποδεχτούν οι μαθητές/τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης την ισότητα των φύλων, να συνειδητοποιήσουν τις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας παλαιότερων εποχών και να τις συγκρίνουν με τις σύγχρονες, να διαπιστώσουν τη θέση της σύγχρονης γυναίκας και τις μορφές έμφυλης ανισότητας στη σύγχρονη κοινωνία.

Μέσω της συμμετοχής στο πρόγραμμα αυτό τόσο των εκπαιδευτικών, όσο και των μαθητών και των μαθητριών δίνεται η δυνατότητα προβληματισμού και επανεξέτασης παγιωμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων για τις σχέσεις των φύλων, ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζουν την αρχή της ισότητας των φύλων, ως απαραίτητο συστατικό της δημοκρατίας και της πνευματικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές και τις μαθήτριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να κατανοήσουν ότι το φύλο δεν πρέπει να καθορίζει την επαγγελματική τους σταδιοδρομία και να πειστούν ότι το μέλλον ανήκει σε μια αγορά εργασίας, όπου τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις διαμορφώνονται ανεξάρτητα από τα φύλα, ώστε στις νέες γενιές να υπάρξει ισοκατανομή των οικογενειακών υποχρεώσεων των δύο φύλων. Επίσης, εκτός από την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευομένων, στόχος είναι και η έμμεση ευαισθητοποίηση των γονέων, της υπόλοιπης σχολικής κοινότητας, καθώς και της τοπικής κοινωνίας, έτσι ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα του έργου και των μελλοντικών επιδράσεών του στην ευρύτερη κοινωνία.

Το παρόν εγχειρίδιο αποτελεί έναν βασικό Οδηγό –όπως άλλωστε είναι και ο τίτλος του– καθώς και ένα εύχρηστο εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών, αφού τους παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για το φυσικό και οικονομικό αντικείμενο, καθώς και για το διαχειριστικό σχήμα του Έργου, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην καλύτερη διαχείριση και την επιτυχέστερη υλοποίηση του Προγράμματος.

Θα ήθελα, τέλος, να ευχαριστήσω την Επιστημονική Ομάδα που ανέλαβε την εκπόνηση του παρόντος εγχειριδίου, την κα Χαρά Καραγιαννοπούλου που ανέλαβε την τελική Επιμέλειά του, την Υπεύθυνη Έργου κα Όπη Βλαχογιάννη, τη Γενική Συντονίστρια του Έργου κα Μαρία Κατσαμάγκου, καθώς και τα μέλη της Ομάδας Τεχνο-οικονομικής Στήριξης, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική για την επιτυχή εκπόνηση του εγχειριδίου αυτού.

Μερόπη Καλδή
Πρόεδρος ΔΣ ΚΕΘΙ

1.1. Προβληματική και Αναγκαιότητα του Προγράμματος

Η δημοκρατία είναι μια από τις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των κρατών-μελών της και των πρόσφατα ενταγμένων χωρών. Η πλήρης πραγμάτωσή της προϋποθέτει την ισότιμη συμμετοχή και εκπροσώπηση **όλων των πολιτών, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών**, στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή, καθώς και στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Η προώθηση της Ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελεί, επίσης, δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήδη από τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957 και η προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών είναι αναπόσπαστο μέρος των πολιτικών της ΕΕ.

Ωστόσο, παρά τα θετικά βήματα που έχουν σημειωθεί στην κοινωνική θέση των γυναικών στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και διεθνώς, η Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην καθημερινή ζωή εξακολουθεί να υπονομεύεται από το γεγονός ότι στην πράξη **γυναίκες και άνδρες δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και δεν έχουν ίσες ευκαιρίες**. Ενδεικτικό της διαπίστωσης αυτής αποτελούν η συνεχιζόμενη υποεκπροσώπηση των γυναικών σε διάφορα θεσμικά όργανα, ο οριζόντιος και κάθετος διαχωρισμός των θέσεων εργασίας με βάση το φύλο, τα φαινόμενα άσκησης βίας εναντίον των γυναικών, κ.λπ. Τα ζητήματα αυτά όπως και άλλα παρεμφερή καλείται η ΕΕ να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά ενσωματώνοντας το στόχο της Ισότητας των δύο φύλων στις πολιτικές που έχουν άμεσο ή έμμεσο αντίκτυπο στη ζωή τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών.

Σε ό,τι αφορά ειδικά την εκπαίδευση είναι πλέον αδιαμφισβήτητο το γεγονός της ίσης πρόσβασης των δύο φύλων στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, όπως και το γεγονός ότι οι γυναίκες σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, όπως και στην Ελλάδα, αντιπροσωπεύουν ποσοστό μεγαλύτερο από το 50% του φοιτητικού πληθυσμού, φαινόμενο που θεωρείται ως ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της πρόσφατης ιστορίας των γυναικών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Ωστόσο, σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία, διαπιστώνεται μια άνιση **κατανομή των δύο φύλων στους διάφορους επιστημονικούς κλάδους και τομείς κατάρτισης**, η οποία στη συνέχεια αποκρυσταλλώνεται στις επαγγελματικές επιλογές και **στον επιμερισμό της εργασίας** με βάση το φύλο.

Η διερεύνηση της κατανομής των δύο φύλων στους διάφορους επιστημονικούς κλάδους δείχνει ότι στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, η παρουσία των αγοριών στις θετικές επιστήμες και τις επιστήμες της τεχνολογίας είναι μεγαλύτερη, ενώ στις σχολές θεωρητικής κατεύθυνσης –νομικά, φιλολογία κ.λπ.– η παρουσία των κοριτσιών είναι ισόποση. Σε κάποιες δε σχολές όπως τα Παιδαγωγικά Τμήματα είναι μεγαλύτερη από εκείνη των αγοριών. Ωστόσο, παραμένει διαχρονική η

διαπίστωση πως τα κορίτσια αποφεύγουν την Τεχνική Εκπαίδευση και τις νέες τεχνολογίες.

Η σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού με βάση το φύλο έτσι όπως αποτυπώνεται στις σχολές θετικής και θεωρητικής κατεύθυνσης αντικατοπτρίζει τις διάφορες εκπαιδευτικές επιλογές, οι οποίες αποκρυσταλλώνονται σε επαγγέλματα με σαφώς διαφοροποιημένη ζήτηση, αμοιβές, ποσοστά ανεργίας, κύρος και εξουσία.

Επίσης, κοινό στοιχείο ανάμεσα στα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη συνιστά η διαπίστωση ότι **η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας παραμένει προβληματική**. Οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται ως φθηνό εργατικό δυναμικό που εισάγεται στην αγορά εργασίας, κυρίως όταν προκύπτει ανάγκη, υφίστανται διακρίσεις σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, σε πολλές περιπτώσεις πληρώνονται λιγότερο συγκριτικά με τους άνδρες και έχουν πολύ λιγότερες ευκαιρίες προαγωγής σε διευθυντικές θέσεις. Οι γυναίκες αποτελούν το 51,4% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, αλλά μόνο το 39,4% του εργατικού δυναμικού και το 36,9% των απασχολούμενων. Παράλληλα, όμως, οι άνεργες γυναίκες αποτελούν το 60,6% στο σύνολο των ανέργων και το 67,1% στο σύνολο των μακροχρόνια ανέργων. Κατά την περίοδο 1991-1998 το γυναικείο εργατικό δυναμικό αυξήθηκε κατά 24,8%, η απασχόληση των γυναικών κατά 19,5%, οι άνεργες γυναίκες κατά 61,1% και οι μακροχρόνια άνεργες κατά 89,7%.

Είναι εμφανής λοιπόν η **αναγκαιότητα αποδόμησης και εξάλειψης των παραδοσιακών προτύπων σχετικά με τις εκπαιδευτικές επιλογές των αγοριών και κοριτσιών και κατ' επέκταση του επιμερισμού εργασίας με βάση το φύλο στο δημόσιο χώρο της αγοράς εργασίας**.

Η σύγχρονη βιβλιογραφία επισημαίνει ότι οι όποιες ανισότητες και διακρίσεις μπορούν να αντιμετωπιστούν και μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα. Το σχολείο μπορεί να μετεξελιχθεί σε χώρο καταπολέμησης των παραδοσιακών στερεοτύπων των φύλων. Ο ρόλος του δεν πρέπει να εξαντλείται στη μετάδοση γνώσεων με στόχο την προετοιμασία των μαθητών/τριών για την εισαγωγή τους σε κάποιο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Αντίθετα, πρέπει και καλείται να πρωτοστατεί στην κοινωνικοποίηση της νέας γενιάς με πρακτικές που ανατρέπουν παραδοχές «κοινής λογικής», παραδοχές κοινωνικά αθέμιτες και επιστημονικά αστήρικτες.

1.2. Δράσεις για την ισότητα των δύο φύλων – Το Πρόγραμμα

Κάτω λοιπόν από την ομπρέλα των πεδίων της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹ για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο –ΕΚΤ– και αξιοποιώντας τους πόρους του Γ΄ ΚΠΣ προς αυτή την κατεύθυνση, η ελληνική πολιτεία παρακολουθώντας και συμμετέχοντας σε αυτές

1. Πεδίο Πολιτικής 2: Άξονας Προτεραιότητας 1: Προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους/ες και ιδιαίτερα για εκείνους/ες που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό.

Πεδίο Πολιτικής 3: Άξονας Προτεραιότητας 2: Προώθηση και βελτίωση της εκπαιδευτικής και της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της διά βίου εκπαίδευσης.

Πεδίο Πολιτικής 4: Άξονας Προτεραιότητας 3: Ανάπτυξη και προώθηση της επιχειρηματικότητας και της προσαρμοστικότητας των νέων.

Πεδίο Πολιτικής 5: Άξονας Προτεραιότητας 4: Βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας.

τις ζυμώσεις και επιδιώκοντας την προώθηση εκπαιδευτικών πολιτικών, οι οποίες αναπτύσσουν το ανθρώπινο δυναμικό, βελτιώνουν τις δυνατότητες της νεολαίας για παραγωγική απασχόληση, καταπολεμούν παλαιά πρότυπα και αρχόμενα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και ευαισθητοποιούν τους αυριανούς ενήλικους πολίτες σε ποικίλα θέματα ζωτικής σημασίας, όπως η Ισότητα των φύλων, το περιβάλλον, η υγεία, με εκπρόσωπό της το ΥΠΕΠΘ, σχεδίασε το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης για την προγραμματική περίοδο 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ II).

ΕΠΕΑΕΚ II																	
Άξονας 1	Άξονας 2	Άξονας 3	Άξονας 4														
			Μέτρα για τη βελτίωση της πρόσβασης και της θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας														
			<table border="1"> <thead> <tr> <th>Μέτρο 1</th> <th>Μέτρο 2</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Πρόγραμμα Υποστήριξης της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης των Γυναικών</td> <td>Πρόγραμμα Υποστήριξης των Γυναικών σε Προπτυχιακές Σπουδές, Προγράμματα Σπουδών και Ερευνητικά Προγράμματα για τις Γυναίκες</td> </tr> <tr> <td> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Ενέργεια 1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Πρόγραμμα Υποστήριξης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης Γυναικών</td> </tr> </tbody> </table> </td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Κατηγορία Πράξης α</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> ΕΡΓΟ: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ </td> </tr> </tbody> </table> </td> </tr> </tbody> </table>	Μέτρο 1	Μέτρο 2	Πρόγραμμα Υποστήριξης της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης των Γυναικών	Πρόγραμμα Υποστήριξης των Γυναικών σε Προπτυχιακές Σπουδές, Προγράμματα Σπουδών και Ερευνητικά Προγράμματα για τις Γυναίκες	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ενέργεια 1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Πρόγραμμα Υποστήριξης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης Γυναικών</td> </tr> </tbody> </table>	Ενέργεια 1	Πρόγραμμα Υποστήριξης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης Γυναικών					<table border="1"> <thead> <tr> <th>Κατηγορία Πράξης α</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> ΕΡΓΟ: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ </td> </tr> </tbody> </table>	Κατηγορία Πράξης α	ΕΡΓΟ: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
Μέτρο 1	Μέτρο 2																
Πρόγραμμα Υποστήριξης της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης των Γυναικών	Πρόγραμμα Υποστήριξης των Γυναικών σε Προπτυχιακές Σπουδές, Προγράμματα Σπουδών και Ερευνητικά Προγράμματα για τις Γυναίκες																
<table border="1"> <thead> <tr> <th>Ενέργεια 1</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Πρόγραμμα Υποστήριξης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης Γυναικών</td> </tr> </tbody> </table>	Ενέργεια 1	Πρόγραμμα Υποστήριξης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης Γυναικών															
Ενέργεια 1																	
Πρόγραμμα Υποστήριξης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και Εκπαίδευσης Γυναικών																	
			<table border="1"> <thead> <tr> <th>Κατηγορία Πράξης α</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> ΕΡΓΟ: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ </td> </tr> </tbody> </table>	Κατηγορία Πράξης α	ΕΡΓΟ: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ												
Κατηγορία Πράξης α																	
ΕΡΓΟ: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ																	

Το Έργο λοιπόν «**Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα για την προώθηση της Ισότητας των φύλων**» εντάσσεται στον Άξονα Προτεραιότητας 4: «Μέτρα για τη βελτίωση της πρόσβασης και της θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας» του ΕΠΕΑΕΚ II (Μέτρο 4.1 – Κατηγορία Πράξης 4.1.1.α) του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ II) του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και χρηματοδοτείται κατά 80% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και 20% από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Έχει ως Τελικό Δικαιούχο και υπεύθυνο για την υλοποίησή του φορέα το ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ), το οποίο εποπτεύεται από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας του

Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και υλοποιείται σε συνεργασία με την αρμόδια Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων (ΔΣΕΠΕΔ), που υπάγεται στον Ενιαίο Διοικητικό Τομέα Θεμάτων Σπουδών Επιμόρφωσης και Καινοτομιών του ΥΠΕΠΘ. Το Έργο αφορά στο σημαντικό ζήτημα της προώθησης της Ισότητας των φύλων στον ευαίσθητο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, που συνδέεται άρρηκτα και με την ισότητα των πολιτών, ανδρών και γυναικών, στην πρόσβαση στις πληροφορίες και τις ευκαιρίες σε κάθε τομέα της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

Κατά τη διάρκεια του Έργου (2002-2006, το οποίο παρατάθηκε μέχρι τον Ιούλιο του 2008) με την υποστήριξη α) εμπειρογνομώνων, συνεργατών/τριών και στελεχών του ΚΕΘΙ, και β) των Υπευθύνων Αγωγής Υγείας, Συμβούλων Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Υπευθύνων Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων, Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Ειδικών Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, που θα λειτουργούν ως Επιμορφώτριες/ές με την καθοδήγηση της Επιστημονικής Επιτροπής του Έργου προβλέπεται να υλοποιηθούν:

- **78 Επιμορφωτικά Προγράμματα Εκπαιδευτικών** – ένα σε κάθε Περιφέρεια της χώρας (13) ανά έτος – στα οποία προβλέπεται η συμμετοχή, κυρίως, εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε δημόσιες σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλων των τύπων, οι οποίοι/ες θα υλοποιήσουν Παρεμβατικά Προγράμματα.
- **850 Παρεμβατικά Προγράμματα** – σε καθένα από τα οποία συμμετέχουν 3 τουλάχιστον σχολικές μονάδες εκπροσωπούμενες από έναν/μία έως δύο (1-2) εκπαιδευτικούς τους (συνολικός στόχος: **8.250 επιμορφωμένοι/ες εκπαιδευτικοί**). Τα Προγράμματα θα υλοποιηθούν με τη μορφή **διδακτικών παρεμβάσεων** (*εμπλουτισμός της διδασκαλίας με την οπτική του φύλου*) ή/και **παρεμβατικών δραστηριοτήτων** – projects (*εκτός ωρολογίου και αναλυτικού προγράμματος*) με βάση τη γεωγραφική κατανομή των σχολικών μονάδων.

1.3. Σκοπός του Έργου

Πολλές σύγχρονες έρευνες² δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση του σχολείου με την αγορά εργασίας και στο ρόλο που αυτό διαδραματίζει στη μετάβαση των νεαρών ατόμων από την εφηβεία στην ενηλικίωση, από την εκπαίδευση στην επαγγελματική ζωή, προσδιορίζοντας τις προσδοκίες και την αντίληψή τους για το μελλοντικό τους προορισμό ως ενήλικων ατόμων. Ακόμη πολλές έρευνες συγκλίνουν στην διαπίστωση ότι το σχολείο διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, τα εκπαιδευτικά συστήματα συμπεριλαμβανομένου και του Ελληνικού με τη δομή και την οργάνωσή τους, με τα αναλυτικά προγράμματα και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων δεν ασχολούνται ιδιαίτερα με θέματα που αφορούν στην Ισότητα των φύλων, στην ενημέρωση για τη θέση των γυναικών στην κοινωνία, στον καταμερισμό της εργασίας και των οικογενειακών ρόλων κατά φύλο και στο μοντέλο της γυναίκας που συμμετέχει ισότιμα στον επαγγελματικό χώρο και στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

2. Μελέτη του ΚΕΘΙ, που εκπονήθηκε από μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής στο πλαίσιο του παρόντος Έργου με τίτλο: «Φύλο και εκπαιδευτική πραγματικότητα στην Ελλάδα, προωθώντας παρεμβάσεις για την Ισότητα των Φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα».

Για το λόγο αυτό, το ΥΠΕΠΘ και το ΚΕΘΙ μέσω του σχεδιασμού και της οργάνωσης του Έργου, μέσω δηλαδή:

- Προγραμμάτων Επιμόρφωσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών των δημόσιων σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Γενικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης –Γυμνάσια, Ενιαία Λύκεια, συμπεριλαμβανομένων των ειδικών τύπων σχολικών μονάδων (σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, ειδικής αγωγής, διαπολιτισμικά, μειονοτικά, κ.λπ.)– και
- Προγραμμάτων Παρέμβασης από τους/τις επιμορφούμενους/ες εκπαιδευτικούς στις τάξεις των ανωτέρω εκπαιδευτικών μονάδων με την ενεργό συμμετοχή μαθητών και μαθητριών – σπουδαστών και σπουδαστριών

θέτει ως κεντρικό του στόχο πρωτίστως την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, αλλά ταυτοχρόνως και των μαθητών/τριών και σπουδαστών/τριών και των οικογενειών τους, έτσι ώστε:

- α. να προωθηθούν η φιλοσοφία και οι πρακτικές της Ισότητας και της Δημοκρατίας στο εκπαιδευτικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον,
- β. να ενταχθεί η διάσταση του φύλου στο περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, και
- γ. να συνδεθεί το ζήτημα της ισότητας των φύλων με τις διαδικασίες του επαγγελματικού προσανατολισμού και της εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας.

1.4. Επιμέρους Στόχοι του Έργου

Με την ανάπτυξη των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων επιδιώκονται αναλυτικότερα:

- **Η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, ανδρών και γυναικών, σε θέματα Ισότητας και σχέσεων των φύλων, έτσι ώστε:**
 - να μπορούν να εντοπίζουν την ανισότητα, τη διάκριση και τα στερεότυπα του φύλου, όπου τα συναντούν στο εκπαιδευτικό σύστημα,
 - να αναπτύσσουν και να εκφέρουν επιστημονικό λόγο για την ισότητα των φύλων,
 - να διαμορφώσουν και να υλοποιήσουν παρεμβάσεις με στόχο την ισότητα αξιοποιώντας τα δεδομένα των αναλυτικών προγραμμάτων,
 - να αναπτύσσουν καλές πρακτικές στο πλαίσιο λειτουργίας του σχολικού συστήματος,
 - να γίνουν ενεργοί συμμετοχοί στη διαδικασία της επιμόρφωσής τους,
 - να διαμορφώσουν προσωπική άποψη τόσο για τη διάκριση των φύλων όσο και για τον τρόπο με τον οποίο δομούνται οι σχέσεις των φύλων.
- **Η ευαισθητοποίηση των μαθητών και των μαθητριών, έτσι ώστε:**
 - να επιλέξουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους κατεύθυνση υπερβαίνοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις,
 - να συνειδητοποιήσουν τις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας και την υποβαθμισμένη θέση των γυναικών στις σύγχρονες δημοκρατίες,
 - να αναγνωρίσουν την ανισότητα των φύλων στο εκπαιδευτικό σύστημα τόσο στις δικές τους πρακτικές και συμπεριφορές όσο και σ' αυτές των εκπαιδευτικών τους,
 - να διεκδικήσουν την ισότιμη αντιμετώπιση των δύο φύλων σε όλους τους τομείς της προσωπικής (οικογένεια, εργασία) και κοινωνικής ζωής (κοινωνικές οργανώσεις, σύλλογοι, ενώσεις, κ.λπ.),

- να αντιμετωπίσουν κριτικά τους τρόπους με τους οποίους τα διδακτικά τους εγχειρίδια, το αναλυτικό πρόγραμμα και τα ΜΜΕ παρουσιάζουν τα δύο φύλα,
 - να αποκτήσουν συνείδηση της διαφορετικής διαμόρφωσης των ταυτοτήτων φύλου στην εφηβεία από το σχολείο και την οικογένεια,
 - να διαμορφώσουν συνείδηση της ιδιότητας του/της πολίτη που θα αναγνωρίζει και θα επιδιώκει τις αρχές της Ισότητας των φύλων ως απαραίτητου συστατικού της δημοκρατίας,
 - να αναπτύσσουν πνεύμα συνεργασίας με τους/τις εκπαιδευτικούς τους και μεταξύ τους,
 - να αναπτύσσουν κριτικό πνεύμα, διερευνητικές ικανότητες και ικανότητες οργάνωσης.
- **Η έμμεση ευαισθητοποίηση των γονέων τους**, έτσι ώστε:
 - να έλθουν σε επαφή με τις αρχές της Ισότητας, καθώς θα πληροφορούνται τις δραστηριότητες και τις θεματικές των Παρεμβατικών Προγραμμάτων από τα παιδιά τους,
 - να γνωρίσουν τους προβληματισμούς της φεμινιστικής παιδαγωγικής κατά τη διάρκεια της παρουσίασης των αποτελεσμάτων από την υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων,
 - να διαπιστώσουν μια διαφορετική δυνατότητα εκπαίδευσης των παιδιών τους από το σχολείο.
 - **Η έμμεση ευαισθητοποίηση της υπόλοιπης σχολικής κοινότητας** –των καθηγητών και μαθητών/τριών των συμμετεχόντων σχολείων– καθώς και **η έμμεση ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας** –τοπικοί κοινωνικοί φορείς και οργανώσεις, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.– έτσι ώστε:
 - να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα του έργου και των μελλοντικών επιπτώσεών του στην ευρύτερη κοινωνία.

Στην πορεία υλοποίησης του Έργου οι γονείς των μαθητών/τριών και τα μέλη των τοπικών κοινωνιών θα έχουν την ευκαιρία να ενημερωθούν εκτενέστερα και διεξοδικότερα για τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις που διέπουν τις σχέσεις των φύλων και να αναζητήσουν λύσεις προς την κατεύθυνση διαπαιδαγώγησης των νέων με βάση την ισότητα των φύλων.

1.5. Αναμενόμενα Οφέλη

Τα αναμενόμενα οφέλη από την υλοποίηση του Έργου είναι:

- **Για τους/τις εκπαιδευτικούς:**
 - Κατανόηση των κοινωνικών αιτιών που δημιούργησαν και συντηρούν τις εξουσιαστικές σχέσεις ανάμεσα στα φύλα.
 - Ανάπτυξη ικανότητας αυτοαξιολόγησης και αυτοβελτίωσης.
 - Ανάπτυξη ερευνητικών και οργανωτικών ικανοτήτων.
 - Επιμόρφωση σε θέματα ίσων ευκαιριών.
 - Ανάπτυξη καινοτόμων πρακτικών που προωθούν την Ισότητα των δύο φύλων.
 - Συνεργασία με άλλους/ες εκπαιδευτικούς και άλλες εκπαιδευτικές μονάδες για την υλοποίηση κοινών στόχων.
 - Εξοικείωση με συστήματα νέων τεχνολογιών.

- **Για τους μαθητές/τριες και σπουδαστές/στρίες:**
 - Εμπλουτισμός γνώσεων σε θέματα ισότητας των δύο φύλων.
 - Ικανότητα υπέρβασης των στερεοτύπων με βάση το φύλο.
 - Ικανότητα διεκδίκησης ισότιμης αντιμετώπισης.
 - Αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών.
 - Ενεργητική συμμετοχή σε βιωματική εκπαιδευτική διαδικασία.
 - Συμμετοχή στο σχεδιασμό των προγραμμάτων.
 - Ανάπτυξη δεξιοτήτων:
 - λήψης αποφάσεων,
 - ανάληψης ευθυνών,
 - επίλυσης προβλημάτων,
 - διαχείρισης χρόνου.
 - Ανάπτυξη πρωτοβουλιών.
 - Ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων.
 - Δυνατότητα παρουσίασης του παρεμβατικού προγράμματος στην εκπαιδευτική και τοπική κοινότητα.
 - Δυνατότητα συνεργασίας με άλλους φορείς και οργανισμούς.
 - Ανάπτυξη σχέσεων φιλίας.

- **Για τις εκπαιδευτικές μονάδες:**
 - Χρήση του Διαδικτύου για τη συνεργασία των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν στα Προγράμματα με τις Επιμορφώτριες και τους Επιμορφωτές, καθώς και μεταξύ τους.
 - Άνοιγμα των εκπαιδευτικών μονάδων προς την τοπική κοινωνία με την εμπλοκή των γονέων, των κοινωνικών φορέων και οργανώσεων, της τοπικής αυτοδιοίκησης - μέσω των ενεργειών προβολής και δημοσιότητας των Παρεμβατικών Προγραμμάτων.
 - Βελτιώσεις στην εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος ως αποτέλεσμα της υλοποίησης του Παρεμβατικού Προγράμματος.

1.6. Το ΚΕΘΙ ως Φορέας Υλοποίησης Προγραμμάτων Ισότητας των Φύλων: Εμπειρία και Δράση

Το ΚΕΘΙ, ως φορέας προώθησης της Ισότητας των φύλων, κατανοώντας μέσα από την πλούσια δράση και εμπειρία του:

- το σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το εκπαιδευτικό σύστημα ως προς την άρση των στερεοτύπων και την καταπολέμηση των διακρίσεων που αφορούν στο φύλο,
 - τη σημασία της προώθησης πολιτικών με στόχο τη διάχυση του προβληματισμού για την ισότητα των φύλων, τη βελτίωση της θέσης των γυναικών στον επαγγελματικό χώρο, στην αγορά εργασίας και γενικότερα στην κοινωνία,
- συνεργάστηκε ήδη με το ΥΠΕΠΘ στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ Ι (Β' Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης).

Η προώθηση της Ισότητας των φύλων στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σε διάφορες Σχολές Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης διευκολύνεται με την υλοποίηση Παρεμβατικών Προγραμμάτων από τις σχολικές-εκπαιδευτικές μονάδες, καθώς και με την παράλληλη ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών –ανδρών και γυναικών– μέσω Επιμορφωτικών Προγραμμάτων.

Στο διάστημα 1997-2000 πραγματοποίησε ένα πιλοτικό πρόγραμμα ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών σε θέματα Ισότητας στις Περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Ελλάδος και Κρήτης, το οποίο παρακολούθησαν 154 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το πρόγραμμα ευαισθητοποίησε και ενδυνάμωσε όσους/όσες εκπαιδευτικούς συμμετείχαν σε θέματα που αφορούσαν στην ισότητα των φύλων μέσα από βιωματικές προσεγγίσεις, καθώς οι εκπαιδευτικοί υιοθέτησαν το ρόλο των ερευνητών/τριών μέσα στις σχολικές τάξεις. Στην Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας η ευαισθητοποίηση σε θέματα Ισότητας επεκτάθηκε και στους μαθητές και μαθήτριες με την υλοποίηση διδακτικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος, δράση από την οποία παρήχθη ο «Φάκελος Παρεμβατικών Μαθημάτων –Ισότητα των δύο φύλων– Ο ρόλος των Εκπαιδευτικών».

Το ΥΠΕΠΘ, αξιολογώντας θετικά τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την εφαρμογή του πιλοτικού αυτού προγράμματος και στο πλαίσιο εφαρμογής της νέας προγραμματικής περιόδου 2000-2006 του ΕΠΕΑΕΚ II, ανέθεσε στο ΚΕΘΙ την υλοποίηση του Έργου: «Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα για την Προώθηση της Ισότητας των φύλων», σε εθνικό επίπεδο (και στις 13 Περιφέρειες της χώρας) για την τρέχουσα τετραετία (2002-2006, το οποίο παρατάθηκε μέχρι τον Ιούλιο του 2008).

1.7. Το Κανονιστικό Πλαίσιο που διέπει το Έργο

Το Έργο (Κατηγορία Πράξης 4.1.1.α) υλοποιείται με βάση:

A. ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 1260/99 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 21ης Ιουνίου «Περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά Ταμεία».
2. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 1784/99 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ «Σχετικά με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο».
3. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 1685/2000 της Επιτροπής της 28/7/2000 «Για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού ΕΚ 1260/99 του Συμβουλίου, όσον αφορά την Επιλεξιμότητα των δαπανών των Ενεργειών που συγχρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία».
4. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 1159/2000 της Επιτροπής «Για τις δράσεις πληροφόρησης και δημοσιότητας που πρέπει να αναλαμβάνουν τα Κράτη-Μέλη σχετικά με τις παρεμβάσεις των διαρθρωτικών Ταμείων».
5. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 643/00 για τον τρόπο χρησιμοποίησης του ευρώ κατά την εκτέλεση του προϋπολογισμού των διαρθρωτικών ταμείων.
6. ΑΠΟΦΑΣΗ της Επιτροπής των ΕΚ Ε(2000) 3405/28.11.2000 σχετικά με την έγκριση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για τις κοινοτικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις στις περιφέρειες που υπάγονται στο στόχο αρ. 1 στην Ελλάδα.
7. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 438/2001 της Επιτροπής «Για θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού 1260/99 του Συμβουλίου όσον αφορά τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου των παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων».
8. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ αρ. 448/2001 της Επιτροπής «Για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού 1260/99 του Συμβουλίου όσον αφορά τη διαδικασία διενέργειας δημοσιονομικών διορθώσεων στην παρέμβαση που χορηγείται στο πλαίσιο των διαρθρωτικών Ταμείων».

9. ΑΠΟΦΑΣΗ της Επιτροπής των ΕΚ Ε(2001) 44/16-3-2001 για την έγκριση του Επιχειρησιακού Προγράμματος ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ (ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006).

B. ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

10. ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 334/2000 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας για τα Δημόσια Έργα προς τις διατάξεις της Οδηγίας 93/37/ΕΟΚ όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε».
11. ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 105/2000 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας περί προμηθειών του δημοσίου τομέα προς το κοινοτικό δίκαιο» (Οδηγία 97/52).
12. ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 18/2000 «Τροποποίηση του ΠΔ 346/98 για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας για τις δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών» (Οδηγία 97/52).
13. ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 346/1998 «Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας για τις δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών προς τις διατάξεις της Οδηγίας 92/50».
14. ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ 370/1995 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας περί προμηθειών του Δημοσίου προς το Κοινοτικό Δίκαιο, ειδικότερα προς τις διατάξεις της Οδηγίας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης 93/36/ΕΕ περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων προμηθειών».
15. ΚΟΙΝΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ (ΦΕΚ 1553/Β'/14-12-2000) για τη «Σύσταση Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης».
16. ΝΟΜΟΣ 2860/14.11.2000 «Διαχείριση, παρακολούθηση και έλεγχος του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και άλλες Διατάξεις».
17. ΑΠΟΦΑΣΗ αρ. 1/29-5-2001 της Επιτροπής Παρακολούθησης του ΕΠΕΑΕΚ, με την οποία εγκρίθηκε το Συμπλήρωμα Προγραμματισμού του ΕΠΕΑΕΚ και ειδικότερα το αναλυτικό περιεχόμενο του Μέτρου 4.1, καθώς και τα κριτήρια επιλογής πράξεων του Μέτρου, όπως περιγράφονται στην Πρόσκληση.
18. ΑΠΟΦΑΣΗ του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με αρ. πρωτ. 995/1.8.2001 για τη μεταβίβαση δικαιώματος υπογραφής στον Ειδικό Γραμματέα ΕΕ και ΚΠΣ των προκηρύξεων-προσκήσεων με τις οποίες καλούνται οι Τελικοί Δικαιούχοι Έργων/ Πράξεων του ΕΠΕΑΕΚ II να υποβάλουν προτάσεις.
19. ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ των άρθρων 23 παρ. 1 και 24 παρ. 1 και 2 περίπτωση β' του Ν. 1558/85 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά όργανα» (ΦΕΚ Α/137).
20. Το Ν. 1566/85 «Δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».
21. Το Ν. 2640/98 «Δευτεροβάθμια Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».
22. Το Ν. 2009/92 «Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και άλλες διατάξεις» όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.
23. Το ΠΔ 231/98 σχετικά με το δεύτερο σύστημα αναγνώρισης της επαγγελματικής εκπαίδευσης το οποίο συμπληρώνει την οδηγία 89/48/ΕΟΚ, σύμφωνα με τις οδηγίες 92/51/ΕΟΚ, 94/38/ΕΚ, 95/43/ΕΚ.
24. Νόμοι και διατάξεις που διέπουν το θεσμικό πλαίσιο των Λοιπών Φορέων Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης όπως:
 - Το Ν. 221/11-6-69 «περί Οργανώσεως και Διοικήσεως του ΟΑΕΔ».
 - Το Ν. 576/77 «περί οργάνωσης και διοίκησης της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης».

- Το Ν. 1346/83 «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της Εργατικής Νομοθεσίας και ρύθμιση διαφόρων θεμάτων».
 - Το Ν. 1566/85 «Δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».
 - Το Ν. 2336/95 «Ρύθμιση θεμάτων εποπτευομένων οργανισμών του Υπουργείου Εργασίας και άλλες διατάξεις».
 - Το Ν. 2643/98 «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων και άλλες διατάξεις».
 - Την Η. 40026/99 ΚΥΑ «περί μετατροπής των Σχολών Μαθητείας του ΟΑΕΔ σε ΤΕΕ Μαθητείας Α΄ Κύκλου».
 - Το Ν. 2874/2000 «Προώθηση της Απασχόλησης και άλλες διατάξεις».
 - Το Ν. 2520/97 «σύσταση Οργανισμού Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης ΟΓΕΕΚΑ “ΔΗΜΗΤΡΑ”».
 - Την 356381/99 ΚΥΑ «περί μετατροπής των σχολικών μονάδων Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης εποπτείας του Υπ. Γεωργίας σε ΤΕΕ του Ν. 2640/98».
 - Την 378941/2001 ΚΥΑ «Σχολικό και διδακτικό έτος, εγγραφές, διακοπές και αργίες, τίτλοι σπουδών και λοιπά θέματα για τη λειτουργία των ημερήσιων ΤΕΕ εποπτείας του Υπ. Γεωργίας».
 - Το Ν. 2638/98 «περί Οργάνωσης και Λειτουργίας ναυτικής εκπαίδευσης».
 - Το Ν. 2575/98 όπως τροποποιήθηκε από το Ν.2819/2000 για την καταβολή μηνιαίου εκπαιδευτικού επιδόματος που αφορά την εκτέλεση πρακτικής άσκησης πάνω σε πλοίο.
 - Το ΠΔ 121/88 «Μετατροπή των ΒΕΣΤΕ σε ΤΕΣΤΕ Δευτ/θμιας Εκπαίδευσης».
 - Την Τ/4217/2000 ΚΥΑ «Μετατροπή των ΤΕΣΤΕ σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια Τουριστικών Επαγγελμάτων».
 - Το Ν. 710/77 «Περί Ξεναγών».
 - Την ΥΑ Τ/5030/98 «Έγκριση Κανονισμού Λειτουργίας των Σχολών Ξεναγών ΕΟΤ Γενικής Εκπαίδευσης».
 - Το Ν. 2837/2000 «Ρύθμιση θεμάτων Ανταγωνισμού, Ρυθμιστικής Αρχής, Ενέργειας, Τουρισμού και άλλες διατάξεις».
 - Την 2489/95 ΚΥΑ «Αντικατάσταση παραγράφων του αρ.15 της 5145/16/86 ΚΥΑ Οικονομικών και Τουρισμού».
 - Την Υ7β/4289/2000 ΚΥΑ σχετικά με τη μετατροπή των Μέσων Τεχνικών Επαγγελματικών Νοσηλευτικών Σχολών εποπτείας του Υπ. Υγείας και Πρόνοιας σε ΤΕΕ Α΄ κύκλου.
 - Το ΠΔ 95/2000 «Οργανισμός του Υπ. Υγείας και Πρόνοιας» / άρθρο 16 «Διάρθρωση – Αρμοδιότητες Δ/σης επαγγελμάτων Υγείας και Πρόνοιας».
 - Το Ν. 1579/85 περί ιδρύσεως ΕΚΑΒ και το ΠΔ 376/88 και το ΠΔ 347/96 περί Οργανισμού του ΕΚΑΒ.
 - Την Α5/4898/99 ΚΥΑ για την ίδρυση ΙΕΚ-ΕΚΑΒ.
25. Το Ν. 1824/88 «Ρύθμιση θεμάτων εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις».
 26. Το Ν. 2817/00 «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις».
 27. Το Ν. 2525/97 «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις».
 28. Την Υπουργική απόφαση με αρ. Η/8179 (ΦΕΚ 623/85 τ. Β΄) «Διάρθρωση και αρμοδιότητες των συγχωνευόμενων Διευθύνσεων της ΚΥ του ΥΠΕΠΘ».
 29. Την Υπουργική απόφαση με αρ. Γ2/3204/21-05-1996 για «Συγκρότηση Γραφείων στη Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ».

30. Την Υπουργική απόφαση με αρ. Γ2/4867 (ΦΕΚ 629/23-10-1992) για Σχολικές Δραστηριότητες.
31. Το Ν. 2986/2002 (ΦΕΚ.24 τ.Α'/13/2/2002) «Οργάνωση Περιφερειακών Υπηρεσιών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις».
32. Την Υπουργική Απόφαση με αρ. 6971/Στ5 (ΦΕΚ 94/30/1/2003) «Διάρθρωση, στελέχωση και αρμοδιότητες της Διεύθυνσης Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων. Ανακαθορισμός των αρμοδιοτήτων των Διευθύνσεων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης».
33. Την Πρόσκληση Υποβολής Πρότασης στο ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 με αρ. 1289/22-2-2002 για χρηματοδότηση Πράξης/Έργου «Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα για την προώθηση της Ισότητας των φύλων» στο πλαίσιο του Μέτρου 4.1.
34. Την απόφαση του ΔΣ με το πρακτικό 128/13-6-2002, θέμα 5ο.
35. Την με αρ. πρωτ. 7458/12-7-2002 επιστολή της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ του Υπουργείου Παιδείας περί ενάρξεως υλοποίησης του Έργου.
36. Την με αρ. Πρωτ. 13476/18-12-2002 απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων περί ένταξης της Πράξης/Έργου στο Μέτρο 4.1 του ΕΠΕΑΕΚ.

Γ. ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΘΙ

37. Το ΠΔ 42/1994 (ΦΕΚ 33/Α'/11-3-94) «Σύσταση Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας».
38. Η υπ' αρ. ΓΥΦ 803/94 (ΦΕΚ 417/Β'/3-6-94) απόφασης της Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης «Κανονισμός λειτουργίας και οργάνωσης των υπηρεσιών του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας».
39. Η υπ' αρ. ΓΥΦ 1001/94 (ΦΕΚ 557/Β'/19-7-94) απόφασης της Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης «Τροποποίηση κανονισμού λειτουργίας και οργάνωσης των υπηρεσιών του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας».
40. Η υπ' αρ. 219/95 (ΦΕΚ 79/Β'/7-2-1995) απόφαση της Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης «Καθορισμός Αποφασιστικών, Συλλογικών και Μονομελών Οργάνων Διοίκησης του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας».

Επιμορφωτικά Προγράμματα: Τι είναι και πώς υλοποιούνται

Κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης του συνολικού Έργου (2002-2006, το οποίο παρατάθηκε μέχρι τον Ιούλιο του 2008) θα υλοποιηθούν συνολικά **78 προγράμματα ευαισθητοποίησης – επιμόρφωσης**, στα οποία θα συμμετάσχουν συνολικά 8.250 εν ενεργεία εκπαιδευτικοί.

Το περιεχόμενο και η διαδικασία υλοποίησης των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων αποτελούν αρμοδιότητα και ευθύνη του ΚΕΘΙ ως Τελικού Δικαιούχου του Έργου. Συντονίζονται από την Ομάδα Τεχνικοοικονομικής Στήριξης του ΚΕΘΙ και εποπτεύονται από την Επιστημονική Επιτροπή του Έργου σε συνεργασία –και με τη συναίνεση– των υπόλοιπων αρμόδιων Επιτροπών και Ομάδων του Έργου (όπως αποτυπώνονται στο Οργανόγραμμα του Έργου, σελ. 39). Καθώς συνιστούν μία από τις δύο κύριες δραστηριότητες εκπαιδευτικού και επιστημονικού περιεχομένου του Έργου, αποτελούν ένα από τα αντικείμενα παρακολούθησης του Συστήματος Διαρκούς και Διαμορφωτικής Αξιολόγησης του όλου εγχειρήματος, η εκπόνηση και η εφαρμογή του οποίου είναι ευθύνη της Επιστημονικής Επιτροπής.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών υλοποιείται με ένα σύστημα υποστήριξης, εμπύχωσης και εποπτείας από ειδικούς/ές Επιμορφωτές/τριες. Οι Επιμορφωτές/τριες εντασσόμενοι σε ένα πρόγραμμα διαρκούς επιμόρφωσης στο πλαίσιο του υλοποιούμενου Έργου αναλαμβάνουν με την εποπτεία και την υποστήριξη της Επιστημονικής Επιτροπής το ρόλο των πολλαπλασιαστών της επιμορφωτικής εμπειρίας, καθώς και των εμπυχωτών/τριών των επιμορφούμενων εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και των επιμορφούμενων εκπαιδευτών/τριών Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Ο στόχος της επιμόρφωσης είναι διττός:

- α.** Η παροχή γενικών γνώσεων και κατευθύνσεων σχετικά με τις θεματικές, τις μεθόδους παρέμβασης και τις δραστηριότητες των Παρεμβατικών Προγραμμάτων που υλοποιούν οι ίδιοι/ες εκπαιδευτικοί.
- β.** Η ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τους τρόπους, τα μέσα και τις καλές πρακτικές που μπορούν να ενσωματωθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα και να συμβάλουν στην αποδόμηση και εξάλειψη των ασύμμετρων διαφυλικών σχέσεων.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών γίνεται σε 2 φάσεις, οι οποίες περιγράφονται αναλυτικότερα αμέσως παρακάτω.

2.1. 1η Φάση Επιμόρφωσης: Επιμορφωτικές Συναντήσεις – Έρευνα Δράσης

Κάθε Περιφερειακό Επιμορφωτικό Πρόγραμμα αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια ενός σχολικού έτους. Περιλαμβάνει αρχικά μία (1) ενημερωτική και πέντε (5) τουλάχιστον επιμορφω-

τικές συναντήσεις Ομάδων Εκπαιδευτικών με τους/τις Επιμορφωτές/Επιμορφώτριές τους. Υπολογίζεται ότι η Φάση αυτή διαρκεί συνολικά δύο (2) μήνες.

Στη φάση αυτή οι επιμορφούμενοι/ες εκπαιδευτικοί εξοικειώνονται με τις αρχές και τον τρόπο εφαρμογής της μεθόδου **της έρευνας δράσης**. Όπως έχει επισημανθεί στο συγκεκριμένο πρόγραμμα (τόσο στη μελέτη και την παρουσίαση των στόχων και των πρακτικών του προγράμματος, όσο και στην εισαγωγή του εγχειριδίου με τις ασκήσεις ευαισθητοποίησης), η έρευνα δράσης αποτελεί τη μέθοδο πάνω στην οποία στηρίζεται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του συνδυασμού «ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών-παρεμβατικά προγράμματα». Η έρευνα δράσης, η οποία αποτελεί μια σύνδεση έρευνας στη σχολική τάξη και εκπαιδευτικών εφαρμογών, είναι στην ουσία η διαδρομή που θα πρέπει να διανύσει ο/η εκπαιδευτικός που συμμετέχει στο πρόγραμμα, για να συνειδητοποιήσει και να κατανοήσει τις ανισότητες φύλου και να σχεδιάσει και να υλοποιήσει την παρέμβασή του/της.

Φάσεις της έρευνας-δράσης

1η Φάση: Η Έρευνα (συμπίπτει με το μέρος του Προγράμματος που αφορά στην Ευαισθητοποίηση των Εκπαιδευτικών)

Η φάση της Έρευνας είναι η διαδικασία εκείνη που θα δώσει στον/στην εκπαιδευτικό την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με το εκπαιδευτικό πρόβλημα, για τη λύση του οποίου επιθυμεί να παρέμβει. Στην περίπτωση του συγκεκριμένου προγράμματος, το γενικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι αυτό της ανισότητας των φύλων στο σχολείο, με επιμέρους θεματικές τις διαστάσεις της εκπαίδευσης, οι οποίες συζητιούνται κατά τις επιμορφωτικές συναντήσεις.

Τα επιμέρους βήματα της 1ης φάσης είναι τα εξής:

- ✓ Επιλογή του θέματος από τους επιμορφωτές στο πλαίσιο της επιμόρφωσης (στο συγκεκριμένο πρόγραμμα το θέμα είναι προεπιλεγμένο και αποτελεί τη θεματική της επιμορφωτικής συνάντησης).
- ✓ Βιβλιογραφική ενημέρωση (ο εκπαιδευτικός-ερευνητής καταρτίζεται θεωρητικά για το υπό διερεύνηση θέμα, πληροφορείται για ερευνητικά αποτελέσματα από άλλες έρευνες, εντοπίζει ερωτήματα και θέτει τον προβληματισμό και το στόχο του/της).
- ✓ Επιλογή ερευνητικών εργαλείων (από το Εγχειρίδιο με Εργαλεία Διερεύνησης για Εκπαιδευτικούς).
- ✓ Εφαρμογή της έρευνας στη σχολική τάξη: συλλογή δεδομένων και ανάλυση.
- ✓ Συζήτηση των αποτελεσμάτων και σύνδεσή τους με το πρόβλημα (θεματική) που είχε τεθεί από την αρχή.
- ✓ Συγγραφή της όλης προσπάθειας με τη μορφή μικρής επιστημονικής εργασίας (μετά από μελέτη και αξιολόγηση θα αποτελέσουν υλικό για τα «Τεύχη Επιμορφωτικών Δράσεων»).
- ✓ Σύνδεση των αποτελεσμάτων με την παρέμβαση: Πώς πρέπει να παρέμβουμε, για να λυθεί το πρόβλημα;

2η Φάση: Η Δράση (συμπίπτει με την υλοποίηση των παρεμβατικών προγραμμάτων)

Στόχος της δεύτερης φάσης είναι να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματα της μικρής αυτής έρευνας για να συνειδητοποιήσει ο/η εκπαιδευτικός τις πραγματικές διαστάσεις του εκπαιδευτικού προβλήματος που αντιμετωπίζει και να αντλήσει ιδέες για το σχεδιασμό της παρέμβασής του/της.

Η Δράση περιλαμβάνει: Σχεδιασμό
Εφαρμογή
Αξιολόγηση

Παρακάτω παρουσιάζεται ένα υπόδειγμα έρευνας-δράσης (βλ. 2.1.1.).

Καθ' όλη τη διάρκεια των Φάσεων Επιμόρφωσης ζητείται από τους/τις εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές/τριες να καταγράφουν τις εμπειρίες τους σε ειδικά **Φύλλα εργασίας** (βλ. Παραρτήματα Α & Β). Τα φύλλα εργασίας των επιμορφωτικών συναντήσεων, που θα ονομάζονται στο εξής *παραδοτέα*, υποβάλλονται στους/στις Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρειά τους.

Η μελέτη και η αξιολόγηση αυτών των παραδοτέων, προκειμένου τα αρτιότερα να αποτελέσουν υλικό των «**Τευχών Επιμορφωτικών Δράσεων**» (εκπονείται ένα σε κάθε Περιφέρεια), γίνονται σε συνεργασία των ανωτέρω στελεχών με τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής. Τα Τεύχη αυτά υποβάλλονται στο ΚΕΘΙ, που είναι ο Τελικός Δικαιούχος του Έργου.

Επισημαίνεται ότι τουλάχιστον μέχρι τη 2η Επιμορφωτική Συνάντηση των εκπαιδευτικών συγκροτούνται οι **Συμπράξεις Σχολικών Μονάδων**, τις οποίες εκπροσωπούν, με στόχο την υλοποίηση Παρεμβατικών Προγραμμάτων. Η συνεργασία κάθε Σύμπραξης επικυρώνεται με ειδικό **Συμφωνητικό** που συνυπογράφεται από τους/τις νόμιμους εκπροσώπους των εκπαιδευτικών μονάδων (Διευθυντές/τριες) στις οποίες διδάσκουν οι επιμορφούμενοι/ες εκπαιδευτικοί και εν συνεχεία αποστέλλεται στο ΚΕΘΙ.

2.1.1. Υπόδειγμα Έρευνας Δράσης

Ας υποθεθεί ότι γενικότερος στόχος μιας επιμορφωτικής-παρεμβατικής προσπάθειας, που απαιτεί τη διοργάνωση έρευνας-δράσης, είναι να μελετηθούν οι εφηβικές ταυτότητες φύλου, έτσι ώστε να διαπιστωθούν οι αξίες και συμπεριφορές που συνδέονται με την καθεμιά και να εντοπιστούν περιοχές παρέμβασης που θα επιτρέπουν τη διεύρυνση των ανδρικών και γυναικείων ταυτοτήτων των εφήβων.

Φάση 1η: Η Έρευνα

(1) Ορισμός θεματικής για έρευνα

Σε μια επιμορφωτική συνάντηση θέμα συζήτησης και διερεύνησης ορίζεται η ενότητα «Ταυτότητες φύλου στην εφηβεία: μεγαλώνοντας ως αγόρι ή ως κορίτσι», και ο επιμέρους προβληματισμός εστιάζεται σε θέματα βίας και επιθετικότητας σε συνάρτηση με το φύλο.

(2) Βιβλιογραφική ενημέρωση

Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης παρέχεται στους εκπαιδευτικούς σχετική βιβλιογραφία (από το βιβλιογραφικό κατάλογο), καθώς και κάποια άρθρα σε φωτοτυπία [π.χ. Sellosse, J. (1998). Βία (προέλευση, σενάρια, πρότυπα) και μη προσαρμογή. Στο Λ. Μπεζέ (Επιμ.), *Βία στο σχολείο... Βία του σχολείου...* (σ. 19-33). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα· Β. Δεληγιάννη-Κουιμτζή & Δ. Σακκά (2000). Ο άνδρας το 'χει μέσα του: Απόψεις εφήβων για τη βία και την επιθετικότητα, στο Ε. Συγκολλίτου & Ελ. Γωνίδα-Μπάμνιου (Επιμ.), *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής, Τμήμα Ψυχολογίας, Τόμος 3* (σσ. 219-249). Θεσσαλονίκη: Υπηρεσία Δημοσιευμάτων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης].

(3) Ερευνητικά Εργαλεία

Επιλέγονται τα ερευνητικά εργαλεία που ταιριάζουν με το θέμα (π.χ. από το «Εφηβικές Ταυτότητες Φύλου: Εγχειρίδιο με ερευνητικά εργαλεία» τα «Κακές Λέξεις» και «Βία και Επιθετικότητα»).

Αν υπάρχει χρόνος και διάθεση, οι ίδιοι/ες οι εκπαιδευτικοί μπορούν να σχεδιάσουν δικά τους ερευνητικά εργαλεία. Για να γίνει αυτό, είναι σημαντικό να αποφασίσουν ως προς τους επιμέρους στόχους που επιθυμούν να καλύπτει το ερευνητικό τους εργαλείο και μετά να προχωρήσουν στο σχετικό σχεδιασμό.

(4) Συλλογή δεδομένων – Ανάλυση – Αποτελέσματα

Ακολουθώντας τις οδηγίες που παρέχονται, οι εκπαιδευτικοί συγκεντρώνουν τα δεδομένα τους με δείγμα τα αγόρια και τα κορίτσια των τάξεων στις οποίες διδάσκουν. Επεξεργάζονται τα δεδομένα αυτά, τα ερμηνεύουν και βγάζουν τα συμπεράσματά τους, συμβουλευόμενοι τη βιβλιογραφία. Ας υποθεθεί ότι οι εκπαιδευτικοί των διαφόρων σχολείων καταλήγουν σε αποτελέσματα, όπως τα παρακάτω:

Πιθανά αποτελέσματα

- Και στα τρία σχολεία οι εκπαιδευτικοί των οποίων διερεύνησαν το συγκεκριμένο θέμα, φάνηκε ότι οι έφηβοι συνδέουν τη βία και την επιθετικότητα με το ανδρικό φύλο και ότι αποδίδουν την ανδρική επιθετικότητα σε βιολογικούς, κυρίως, παράγοντες.
- Στα δύο από τα τρία σχολεία οι έφηβοι που πήραν μέρος αισθάνονται την ανάγκη να αποστασιοποιηθούν από τη βίαιη συμπεριφορά. Υποστηρίζουν, για παράδειγμα, ότι δεν συμμετέχουν και δεν βιώνουν βία και επιθετικότητα στο σχολείο τους, στην οικογένειά τους ή στη γειτονιά τους.
- Οι έφηβοι ενός συγκεκριμένου σχολείου, αντίθετα, δείχνουν να έχουν προσωπικές εμπειρίες βίας, είτε ως θύματα, είτε ως θύτες. Τα αγόρια, μάλιστα, του συγκεκριμένου σχολείου φαίνονται να θεωρούν την επιθετικότητα και τη βία ως έναν αποδεκτό τρόπο λύσης των προβλημάτων, μιλούν με φυσικότητα για την οικογενειακή βία και βλέπουν τα κορίτσια ως θύματα. Τα κορίτσια, πάλι, του ίδιου σχολείου, έχουν επίσης περιστατικά να περιγράψουν, στα οποία τα ίδια εμφανίζονται ως θύματα.

(5) Σύνδεση των αποτελεσμάτων με το αρχικό πρόβλημα

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να δώσουν απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποια είναι η αξία των παραπάνω ευρημάτων;
- Τι μας λένε τα αποτελέσματα της έρευνας για τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα, σύμφωνα με τους αρχικούς μας στόχους;
- Τι είδους παρέμβαση πρέπει να σχεδιάσουμε και για ποιους;

Φάση 2η: Η Δράση

(1) Σχεδιασμός

Με αφετηρία τα παραπάνω ευρήματα οι εκπαιδευτικοί μπορούν να κινηθούν προς τις εξής κατευθύνσεις, ώστε να αποφασίσουν για την παρέμβασή τους:

- Χρειάζεται κάποιο παρεμβατικό πρόγραμμα σε όλες τις τάξεις που πήραν μέρος στη διερεύνηση, στόχος του οποίου θα είναι να δώσει στα παιδιά να καταλάβουν τις πραγματικές διαστάσεις της ανθρωπίνης επιθετικότητας και της βίαιης συμπεριφοράς. Συζητήσεις στις τάξεις, κινηματογραφικά φιλμ, προσκλήσεις ειδικών θα επιτρέψουν

(α) να αντιληφθούν οι έφηβοι τα διάφορα είδη επιθετικότητας, τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι γίνονται επιθετικοί, τις συνθήκες που ευνοούν τη βία και την επιθετικότητα, τις διαφορές των φύλων όσον αφορά στην επιθετικότητα, καθώς και τις αιτίες που τις προξενούν, και (β) να αντιμετωπίσουν κριτικά τις στερεότυπες απόψεις για την ανδρική και τη γυναικεία επιθετικότητα.

- Στο πλαίσιο της παρέμβασης, τα παιδιά των δύο σχολείων που αρνούνται να αντιμετωπίσουν τη βία ως μέρος της καθημερινής ζωής, θα πρέπει επιπλέον να μάθουν να αναγνωρίζουν όλες τις μορφές της βίας (τη λεκτική βία, την ψυχολογική βία, τη βία των ΜΜΕ κ.λπ.). Για να γίνει αυτό, καλό είναι να παρακινηθούν να καταγράψουν την κοινωνική πραγματικότητα γύρω τους και να σχολιάζουν αυτά που παρατηρούν.
- Τέλος, στο σχολείο του οποίου οι μαθητές και μαθήτριες εμφανίζονται πιο εξοικειωμένοι με τη βία και επιθετική συμπεριφορά, η παρέμβαση πρέπει να πάρει τη μορφή προώθησης αξιών μη βίας, ειρηνικής συνύπαρξης και στρατηγικών λύσης προβλημάτων. Κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει με παίξιμο ρόλων, έμφαση σε δραστηριότητες που απαιτούν συνεργασία, άσκηση στη θετική κοινωνική συμπεριφορά, προώθηση της αξίας της φροντίδας, άσκηση στην εκδήλωση συναισθημάτων κ.λπ.

Η δράση μπορεί να πάρει τη μορφή παρεμβατικής δραστηριότητας ή/και διδακτικής παρέμβασης (π.χ. τα μαθήματα των Αρχαίων ή των Νέων Ελληνικών, της Έκθεσης, της Ιστορίας, της Κοινωνιολογίας), όπως περιγράφεται στο κεφάλαιο 7.

2.2. 2η Φάση Επιμόρφωσης:

Η Επιμόρφωση κατά τη διάρκεια των παρεμβάσεων

Κατά τη διάρκεια ανάπτυξης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων οι Επιμορφωτές/τριες επισκέπτονται τους/τις εκπαιδευτικούς στις σχολικές μονάδες και τους/τις εκπαιδευτές/τριες στις Σχολές τους, **εντός ή εκτός ωρολογίου προγράμματος, αλλά εκτός διδακτικού ωραρίου**, προκειμένου να τους/τις υποστηρίξουν και να τους/τις εμπυχώσουν στο έργο τους. Ο αριθμός αυτών των επισκέψεων ποικίλλει ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν και ρυθμίζεται από τους/τις Επιμορφωτές/τριες σε συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς. Υπολογίζεται ότι για κάθε εκπαιδευτική μονάδα απαιτούνται τουλάχιστον τρεις επισκέψεις των Επιμορφωτών/τριών τους στη διάρκεια των πέντε (5) συνολικά μηνών που διαρκούν οι παρεμβάσεις τους.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι **η υποστήριξη και η εμπύχωση των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων συνιστούν τη 2η Φάση Επιμόρφωσής τους.**

Μετά την ολοκλήρωση του Παρεμβατικών Προγραμμάτων και κατά συνέπεια της επιμόρφωσής τους, οι εκπαιδευτικοί λαμβάνουν από το ΚΕΘΙ τη σχετική βεβαίωση, εφόσον έχουν υποβάλει τα παραδοτέα τους.

Παρεμβατικά Προγράμματα: Τι είναι και πώς υλοποιούνται

Τα Παρεμβατικά Προγράμματα συνιστούν κομβικό σημείο ανάπτυξης του Έργου και υλοποιούνται υπό μορφή μικρών «**Σχεδίων Δράσης**» (**projects**), που στόχος τους είναι, μέσω της διαθεματικής προσέγγισης του ζητήματος της κοινωνικής ανισότητας των φύλων, η ευαισθητοποίηση όλων των ομάδων (μαθητών/τριων, σπουδαστών/τριών, εκπαιδευτικών/τριών, γονέων κ.λπ.).

Στο πλαίσιο των «Σχεδίων Δράσης» οι εκπαιδευόμενοι/ες (μαθητικός και σπουδαστικός πληθυσμός) έχουν την πρωτοβουλία και την ελευθερία δράσης και η σχέση τους με τους/τις υπεύθυνους/ες εκπαιδευτικούς στηρίζεται στην ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μέσα από το διάλογο, ώστε να ερευνήσουν με τη βοήθειά τους το θέμα που έχουν επιλέξει και τους/τις απασχολεί.

Ο/η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως συντονιστής/στρια και εμπυχωτής/τρια της ομάδας, συμβουλεύει τους/τις μαθητές/τριες όταν το χρειάζονται, παρεμβαίνει όταν του/της το ζητούν δημιουργώντας παράλληλα τα κατάλληλα ερεθίσματα που θα οδηγήσουν στην έρευνα και την ανακάλυψη της γνώσης³.

Η ανάπτυξη ενός project ακολουθεί την εξής πορεία:

- ✓ Επιλογή θέματος
- ✓ Καθορισμός στόχων
- ✓ Ευαισθητοποίηση μαθητών/τριών
- ✓ Αρχική διερεύνηση – Εντοπισμός ενοτήτων
- ✓ Συγκρότηση ομάδων
- ✓ Προγραμματισμός δραστηριοτήτων

Αναλυτικότερα:

Στη φάση του προγραμματισμού η ομάδα των εκπαιδευομένων μαζί με τους/τις εκπαιδευτικούς αποφασίζουν με τι θα ασχοληθούν, δημιουργούνται επιμέρους ομάδες, καθορίζονται η μεθοδολογία και το χρονοδιάγραμμα ανάπτυξης των δράσεων που θα ακολουθηθούν, ορίζονται δραστηριότητες που θα υλοποιηθούν και τέλος αποφασίζονται οι δράσεις εκτός σχολείου, όπως λ.χ. επισκέψεις, τρόπος προβολής-παρουσίασης του project.

3. Ν. Κούκου, Κ. Μάγος, Γ. Ρουσάκης (2000). Η μέθοδος των Σχεδίων (Μέθοδος Project), στο Σχολείο χωρίς Σύνορα. Βιβλίο της καθηγήτριας και του καθηγητή, Αθήνα, Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ, σσ. 55-68.

Στο τέλος της έρευνας των ομάδων εργασίας γίνεται παρουσίαση του project και όσοι/ες συμμετείχαν μοιράζονται και ανταλλάσσουν τις γνώσεις που απέκτησαν. Σ' όλη τη διάρκεια ανάπτυξης του project εφαρμόζεται η διαμορφωτική αξιολόγηση με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευομένων. Αυτό που ενδιαφέρει είναι κατά πόσο οι γνώσεις και οι εμπειρίες που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της παρέμβασης εμπλούτισαν, προβλημάτισαν ή διαφοροποίησαν τις αξίες και τη στάση και των δύο σχετικά με την ισότητα των φύλων. Η εφαρμογή αυτής της μεθόδου συνδέει το σχολείο με την τοπική κοινωνία και την κοινωνική ζωή (π.χ. παρουσίαση-έκθεση του υλικού του project, έκθεση φωτογραφίας, θεατρικός αυτοσχεδιασμός, εικαστική δημιουργία κ.λπ.).

Τα Παρεμβατικά Προγράμματα υλοποιούνται με δύο μορφές:

- α.** διδακτικής παρέμβασης και
- β.** παρεμβατικής δραστηριότητας.

Οι θεματικές και το είδος των Παρεμβατικών Προγραμμάτων θα οριστούν από τους εκπαιδευτικούς με τη βοήθεια των Επιμορφωτών/τριών και των εκπαιδευτικών εργαλείων που θα τους δοθούν και με βάση τις ανάγκες των μαθητών/τριών, όπως αυτές προκύπτουν από τα πορίσματα της έρευνας δράσης (ανίχνευση των αναγκών των μαθητών/τριών) που θα υλοποιήσουν στο πλαίσιο της επιμόρφωσής τους.

3.1. Διδακτικές Παρεμβάσεις

Οι «διδακτικές παρεμβάσεις» συνιστούν εμπλουτισμό της διδασκαλίας με την εισαγωγή της οπτικής της Ισότητας των φύλων στα διάφορα μαθήματα. Στόχος αυτού του είδους των παρεμβάσεων, οι οποίες οργανώνονται ως σχέδια δράσης (projects), είναι να επιτρέψουν στους/στις εκπαιδευτικούς να προωθήσουν τις αρχές της Ισότητας των δύο φύλων στο αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας με βάση τα υπάρχοντα διδακτικά εγχειρίδια. Στο πλαίσιο αυτής της πρακτικής και της συνήθους προετοιμασίας του μαθήματός τους, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να φέρουν καινούρια στοιχεία, πρόσθετες πληροφορίες και νέους προβληματισμούς, για να τα συζητήσουν με τους/τις μαθητές/τριες. Έτσι, επιτυγχάνεται η διάχυση των βασικών αρχών της Ισότητας των φύλων σε μεγάλο μέρος του διδακτικού προγράμματος (βλ. Παράρτημα Α).

3.1.1. Περιεχόμενο διδακτικών παρεμβάσεων

Οι διδακτικές παρεμβάσεις εντάσσονται στο αναλυτικό πρόγραμμα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ή στο πρόγραμμα σπουδών των Σχολών Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης χωρίς να προϋποθέτουν αλλαγές των σχολικών εγχειριδίων και του περιεχομένου των μαθημάτων. Το περιεχόμενο και η φιλοσοφία τους αναπτύσσονται στη βάση της διδακτέας ύλης και στην κριτική προσέγγιση των βιβλίων που προτείνει το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ταυτόχρονα, βασίζονται στην πρωτοβουλία των ίδιων των εκπαιδευτικών, οι οποίοι/ες καλούνται να εμπλουτίσουν την ύλη αυτή με την οπτική του φύλου.

Οι εκπαιδευτικοί με την υλοποίηση διδακτικών παρεμβάσεων μπορούν:

- να προωθήσουν την Ισότητα των φύλων μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία,
- να εισαγάγουν την προβληματική που συνδέει την Ισότητα των φύλων με την αγωγή στις αρχές της δημοκρατίας,

- να αναπτύξουν στρατηγικές και τεχνικές που οδηγούν σε μια εναλλακτική θεώρηση ορισμένων από τα μαθήματα που διδάσκονται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση,
- να εφαρμόσουν στην πράξη τις αρχές της ισότητας των φύλων στο πλαίσιο του περιεχομένου των μαθημάτων τους και της διδακτικής μεθοδολογίας που ακολουθούν,
- να δώσουν την ευκαιρία να συζητηθούν στη σχολική τάξη οι αξίες της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαίρας (οικογένεια και δημόσια ζωή) και η αναγκαιότητα της ανακατανομής των κοινωνικών ρόλων στην ιδιωτική ζωή,
- να διευρύνουν τις παραδοσιακές ταυτότητες φύλου ενσωματώνοντας σ' αυτές νέα στοιχεία και χαρακτηριστικά,
- να προωθήσουν την ιδέα της συμφιλίωσης της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής και για τα δύο φύλα στο πλαίσιο της παραπάνω διεύρυνσης των ταυτοτήτων φύλου.

Ενδεικτικά παραδείγματα ακολουθούν παρακάτω στο Παράρτημα Α – Παρεμβατικά Προγράμματα με τη μορφή διδακτικών παρεμβάσεων (σσ. 66-102).

3.2. Παρεμβατικές Δραστηριότητες

Οι «παρεμβατικές δραστηριότητες» αναπτύσσονται στο πλαίσιο της σχολικής ζωής εκτός αναλυτικού προγράμματος και υλοποιούνται *αποκλειστικά* με τη μορφή σχεδίων δράσης (projects). Οι θεματικές και το είδος των παρεμβατικών δραστηριοτήτων ορίζονται και σχεδιάζονται από τους/τις εκπαιδευτικούς με τη βοήθεια των Επιμορφωτών/τριών, των εκπαιδευτικών εργαλείων που τους δίνονται και με βάση τις ανάγκες των μαθητών/τριών (ή σπουδαστών/στριών), όπως αυτές προκύπτουν από τα πορίσματα της έρευνας δράσης (ανίχνευση των αναγκών των εκπαιδευομένων). Το Παρεμβατικό Πρόγραμμα μπορεί να αφορά σε οποιοδήποτε θέμα προωθεί την ισότητα των δύο φύλων (βλ. Παράρτημα Β, σ. 103).

Οι εκπαιδευτικοί στη φάση του σχεδιασμού του Παρεμβατικού Προγράμματος και της σύνταξης της σχετικής Πρότασης καλούνται να επιλέξουν μεταξύ α) είτε μιας κοινής θεματικής παρέμβασης και της προαιρετικής εφαρμογής και των δύο μορφών παρέμβασης, β) είτε περισσότερων της μίας θεματικών παρέμβασης για τις οποίες όμως ακολουθείται κοινή μέθοδος, δηλαδή μόνο διδακτική παρέμβαση ή μόνο παρεμβατική δραστηριότητα ή γ) είτε κοινή θεματική και κοινή μέθοδο παρέμβασης –φυσικά μπορεί να είναι κοινή η θεματική και διαφορετικές οι ακολουθούμενες μέθοδοι. Και στις τρεις περιπτώσεις η επιλογή τους αυτή (είτε κοινή θεματική είτε κοινή μέθοδος είτε κοινά και τα δύο) συνιστά το συνεκτικό στοιχείο του υλοποιούμενου Προγράμματος.

Επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο κάθε Παρεμβατικού Προγράμματος, με όποια μορφή και αν υλοποιείται, προβλέπονται και χρηματοδοτούνται **ενέργειες προβολής και δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων του** στην τοπική κοινωνία και σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, συλλόγους ή/και οργανώσεις καθώς και με φυσικά πρόσωπα που εμπλέκονται **εθελοντικά** σε οποιαδήποτε φάση υλοποίησής του.

3.2.1. Περιεχόμενο Παρεμβατικών Δραστηριοτήτων

Οι θεματικές και το είδος των παρεμβατικών δραστηριοτήτων ορίζονται από τους/τις εκπαιδευτικούς, με τη βοήθεια των Επιμορφωτών/τριών τους και με βάση το παρεχόμενο εκπαι-

δευτικό υλικό. Εκτός από τη διάκριση του φύλου, οι εκπαιδευτικοί που υλοποιούν Παρεμβατικά Προγράμματα οφείλουν να αναγνωρίζουν την ύπαρξη πολλαπλών διακρίσεων, ώστε να προβαίνουν σε αντίστοιχες δράσεις άμβλυνσής τους, όπως διακρίσεις με βάση την εθνικότητα, την πολιτιστική και θρησκευτική ταυτότητα, την οικονομική και κοινωνική κατάσταση, τις κινητικές και συναισθηματικές δυσκολίες, τη σχολική επίδοση **σε σχέση πάντα με το φύλο**.

Οι εκπαιδευόμενοι/ες (μαθητές/τριες και σπουδαστές/στριες) έχουν ενεργό ρόλο κατά την υλοποίηση των παρεμβατικών δραστηριοτήτων, καθώς η ενεργητική συμμετοχή τους ενισχύει την υπευθυνότητα και την αυτοπεποίθηση, ενδυναμώνει την προσωπικότητα, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την υιοθέτηση θετικών στάσεων ζωής.

Εφόσον επιλεγεί η θεματική, τα είδη των παρεμβατικών δραστηριοτήτων που είναι δυνατόν ν' αναπτυχθούν **ενδεικτικά** είναι:

- **Έκθεση φωτογραφικού υλικού**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες φωτογραφίζουν άνδρες και γυναίκες του περιβάλλοντός τους σε δραστηριότητες της καθημερινής ζωής, δίνουν τίτλο στις φωτογραφίες, τις σχολιάζουν και επιλέγουν αυτές που μπορούν να αποτελέσουν ένα κοινό θεματικό αντικείμενο μιας έκθεσης φωτογραφίας.

- **Δημιουργία εντύπου**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες συλλέγουν και επεξεργάζονται α) άρθρα σχετικά με τη θεματική ενότητα από εφημερίδες και περιοδικά καθώς και αγγελίες εύρεσης εργασίας, β) πληροφορίες από το διαδίκτυο (επίσκεψη δικτυακών τόπων που αναφέρονται στην ύπαρξη κενών θέσεων εργασίας) και γ) στοιχεία από φορείς που ασχολούνται με τη συμβουλευτική των γυναικών για τις δυνατότητες εύρεσης εργασίας, προκειμένου να συνθέσουν έναν οδηγό πληροφόρησης για τις δυνατότητες απασχόλησης των γυναικών.

- **Παραγωγή βιντεοταινίας**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες, αφού βιντεοσκοπήσουν και παρουσιάσουν χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τηλεοπτικές διαφημίσεις και σειρές καθώς και απόψεις ειδικών σχετικά με το ρόλο του πατέρα ή της μητέρας μέσα στην οικογένεια, μπορούν να παραγάγουν μια βιντεοταινία με δικό τους σχολιασμό και σενάριο.

- **Παραγωγή άλλου είδους υλικού**

Η δημιουργία εντύπου μπορεί να αντικατασταθεί με τη δημιουργία CD-ROM, εφόσον υπάρχει η απαιτούμενη τεχνική υποστήριξη από ειδικούς.

- **Επισκέψεις σε χώρους εργασίας**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να επισκεφτούν χώρους εργασίας στους οποίους η πλειοψηφία των εργαζομένων είναι είτε άνδρες είτε γυναίκες, καθώς επίσης χώρους εργασίας των οποίων η ιεραρχική δομή ευνοεί το ένα ή το άλλο φύλο, και στη συνέχεια να καταγράψουν ποια χαρακτηριστικά παρουσιάζουν τα συγκεκριμένα επαγγέλματα και τις εντυπώσεις τους.

- **Ενημερωτική εκστρατεία στο συγκεκριμένο θεματικό αντικείμενο**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να οργανώσουν καμπάνια ενημέρωσης σχετικά με τη θεματική ενότητα –π.χ. βία μέσα στην οικογένεια ή για τα δικαιώματα των γυναικών στον εργασιακό χώρο κ.λπ.–, μετά από σχετική πληροφόρηση από ειδικούς επιστήμονες, κυρίως για την παροχή υπηρεσιών φροντίδας ή για το νομοθετικό πλαίσιο που αφορά την προστασία και την απασχόληση των γυναικών. Η ενημέρωση μπορεί να γίνει με φυλλάδια, αφίσες κ.λπ.

- **Διεξαγωγή έρευνας (συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια)**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να σχεδιάσουν ερωτηματολόγιο σχετικό με τη θεματική ενότητα –π.χ. τις επαγγελματικές προσδοκίες αγοριών/κοριτσιών–, να ενημερώσουν σχετικά τους/τις συμμαθητές/τριες και τέλος να καταγράψουν και να αναλύσουν τις απαντήσεις τους.

- **Θεατρική παράσταση – Παιχνίδι ρόλων**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να επιλέξουν ένα θεατρικό έργο που αναφέρεται στα στερεότυπα των ρόλων μέσα στην οικογένεια ή στη σκιαγράφηση ανατρεπτικών γυναικείων χαρακτήρων ή ακόμα να συγγράψουν κείμενα που αφορούν στις σχέσεις αγοριών και κοριτσιών στο σχολείο (ή ανδρών και γυναικών στην περίπτωση της Μεταλυκειακής Εκπαίδευσης) και να τα παρουσιάσουν.

- **Συγγραφή κειμένων σχετικών με τη θεματική**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να επιλέξουν την καταγραφή των παρατηρήσεών τους σχετικά με τα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά του φύλου σε σχέση με την οικογένεια, την εργασία, τον ελεύθερο χρόνο ή τη δημόσια ζωή κ.ά., με τη μορφή κειμένων που μπορούν να παρουσιαστούν σε μια ανοικτή εκδήλωση του σχολείου ή της σχολής τους.

- **Συζήτηση και ανάληψη κοινών δραστηριοτήτων με ομάδες και ενώσεις γυναικών, καθώς και άλλους κοινωνικούς φορείς**

Οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν να αναλάβουν κοινές δράσεις με ομάδες ή ενώσεις γυναικών καθώς και άλλους κοινωνικούς φορείς για την προώθηση αιτημάτων που αφορούν στην ιδιωτική ή τη δημόσια σφαίρα της ζωής των γυναικών, όπως, για παράδειγμα, εκδήλωση ενημέρωσης για την ανάγκη μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική και δημόσια ζωή. Επισημαίνουμε ότι η συνεργασία των σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με τους κοινωνικούς φορείς γίνεται έπειτα από σχετική έγκριση της Διεύθυνσης Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων του ΥΠΕΠΘ.

Για τις παρεμβατικές δραστηριότητες μπορεί να επιλεγούν μία από αυτές τις δραστηριότητες, ένας συνδυασμός δραστηριοτήτων ή να επινοηθούν άλλες. Ο κύριος στόχος είναι οποιαδήποτε δραστηριότητα και εάν επιλεγεί να εντάσσεται στο πλαίσιο της προώθησης της Ισότητας των δύο φύλων και στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας που έχει επιλεγεί.

3.2.2. Συμπράξεις Σχολικών Μονάδων

Τα Παρεμβατικά Προγράμματα αναπτύσσονται από Συμπράξεις Εκπαιδευτικών Μονάδων αποτελούμενες από τουλάχιστον 3 μέλη και υλοποιούνται από 1-2 εκπαιδευτικούς – εκπροσώπους τους ανά Εκπαιδευτική Μονάδα ύστερα από απόφαση του Συλλόγου των Διδασκόντων, οι οποίοι/-ες υποβάλλουν στο ΚΕΘΙ Ηλεκτρονική Αίτηση Συμμετοχής στο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα της Περιφέρειάς τους. **Επισημαίνεται ότι ο αριθμός των εκπαιδευτικών μονάδων, οι οποίες αποτελούν μέλη της Σύμπραξης Εκπαιδευτικών Μονάδων για την υλοποίηση Παρεμβατικού Προγράμματος, μπορεί να υπερβαίνει τις 3, ανάλογα με την κατανομή των μονάδων ανά νομό και τη δυνατότητα καταμερισμού τους σε Συμπράξεις.**

Τα ονόματά τους θα ανακοινώνονται επισήμως στην ιστοσελίδα του Έργου (www.elysis-kethi.gr) και θα κοινοποιούνται στις τοπικές Διευθύνσεις Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μέσω της Διεύθυνσης Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων (ΔΣΕΠΕΔ).

Η Σύμπραξη Εκπαιδευτικών Μονάδων για την υλοποίηση Παρεμβατικού Προγράμματος αποτελείται:

- α. από τη Συντονίστρια Εκπαιδευτική Μονάδα, οι εκπαιδευτικοί της οποίας αναλαμβάνουν τις αρμοδιότητες των:
 - Υπεύθυνου/ης Δράσεων,
 - Υπεύθυνου/ης Διαχείρισης, και
- β. από άλλες 2, τουλάχιστον, εκπαιδευτικές μονάδες ως μέλη της Σύμπραξης.

Κάθε εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε ένα και μόνο Παρεμβατικό Πρόγραμμα κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Έργου (2002-2006, το οποίο παρατάθηκε μέχρι τον Ιούλιο του 2008). Κάθε εκπαιδευτική μονάδα έχει τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε παραπάνω από ένα Παρεμβατικό Πρόγραμμα κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Έργου (2002-2006, το οποίο παρατάθηκε μέχρι τον Ιούλιο του 2008) με διαφορετικούς εκπαιδευτικούς και σχολικό τμήμα.

Σημειώνεται ότι οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι/ες θα συμμετάσχουν στα Παρεμβατικά Προγράμματα θα αμείβονται για το έργο τους. Παράλληλα, θα έχουν την ευκαιρία να επιμορφωθούν σε θέματα Ισότητας των Φύλων και Ισότητας Ευκαιριών, να γνωρίσουν την ελληνική και διεθνή σχετική βιβλιογραφία, να δημοσιεύσουν εργασίες, μελέτες, έρευνες κ.λπ. που θα εκπονήσουν στο πλαίσιο των Παρεμβατικών Προγραμμάτων, και, τέλος, να συμβάλουν στη δημιουργία μιας άλλης κοινωνικής, ανθρωποκεντρικής συνείδησης στο περιβάλλον του σχολείου τους, και πρωτίστως των μαθητών/τριών τους, αλλά και των συναδέλφων τους, καθώς και στην ευρύτερη τοπική κοινωνία.

Για την υλοποίηση ενός Παρεμβατικού Προγράμματος προαπαιτείται η συμμετοχή των εκπαιδευτών/τριών και των μαθητών/τριών ή σπουδαστών/στριών **και των τριών (3) εκπαιδευτικών μονάδων** που αποτελούν μία Σύμπραξη. Συνεκτικό στοιχείο της Σύμπραξης συνιστά η επιλογή είτε κοινής θεματικής παρέμβασης είτε κοινής μεθόδου παρέμβασης (**διδασκτική παρέμβαση ή παρεμβατική δραστηριότητα**).

Κατά την υλοποίηση των παρεμβάσεων οι εκπαιδευτικοί προβλέπεται να υποστηριχθούν από το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο προβλέπεται να εκπονηθεί στο πλαίσιο του συγκεκριμένου έργου.

3.2.3. Το Εκπαιδευτικό Υλικό

Απαραίτητη συνθήκη για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την ανάπτυξη των παρεμβάσεών τους σε θέματα Ισότητας των φύλων κρίθηκε η παραγωγή του σχετικού επιμορφωτικού υλικού (εκπαίδευση και Ισότητα των φύλων). Τα παραγόμενα στο πλαίσιο του Έργου εκπαιδευτικά εργαλεία είναι:

- 📖 Βιβλιογραφικός κατάλογος για θέματα που αφορούν στην ισότητα των φύλων, ειδικά στην εκπαίδευση.
- 📖 Κατάλογος με διεθνείς βάσεις δεδομένων του διαδικτύου σχετικές με θέματα φύλου.
- 📖 Δύο συλλογές ξένων και ελληνικών άρθρων σχετικών με το θέμα.
- 📖 Μεταφρασμένο ξενόγλωσσο εγχειρίδιο σχετικά με θέματα φύλου και εκπαίδευσης.
- 📖 Εγχειρίδιο με υλικό για ασκήσεις ευαισθητοποίησης επιμορφούμενων εκπαιδευτικών.
- 📖 Εγχειρίδιο με εύχρηστα εργαλεία διερεύνησης του παράγοντα «φύλο» στις σχολικές τάξεις.
- 📖 Εργαλείο με παραδείγματα παρεμβατικών προγραμμάτων (με ιδέες και μεθόδους εναλλακτικής διδασκαλίας των μαθημάτων της Β/θμιας Εκπαίδευσης, όσο και προτάσεις και μεθόδους οργάνωσης παρεμβατικών δραστηριοτήτων).
- 📖 Εργαλείο ηλεκτρονικής αξιοποίησης εκπαιδευτικού και επιμορφωτικού υλικού.
- 📖 Εκπαιδευτικό υλικό για:
 - ☞ την παρουσίαση των νέων δεξιοτήτων (οργανωτικών, επικοινωνιακών) που απαιτούνται στις νέες συνθήκες εργασίας (εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο αναδεικνύει τη σημασία αυτών των δεξιοτήτων για την είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας),

- ✎ την παρουσίαση των παραδοσιακών και νέων επαγγελμάτων με έμφαση στο γυναικείο πληθυσμό (εκπαιδευτικό υλικό σχετιζόμενο άμεσα με τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την καταπολέμηση της ανεργίας των γυναικών),
- ✎ την παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού από τους εκπαιδευτικούς και τους/τις εκπαιδευόμενους/ες (βασικές αρχές και οδηγίες),
- ✎ την πραγματοποίηση Εκδηλώσεων Προβολής των Παρεμβατικών Προγραμμάτων (δικτύωση με τοπικές Αρχές, τρόποι επικοινωνίας κ.ά.).

Τέλος, εκπαιδευτικό υλικό συνιστούν και **συνολικά οκτώ (8) εκπαιδευτικά παραδοτέα** του Έργου που θα προκύψουν από την υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων, τα οποία θα περιλαμβάνουν α) τη συγγραφή των αρτιότερων διδακτικών παρεμβάσεων ή παρεμβατικών δραστηριοτήτων που θα εκπονηθούν από τους/τις συνεργαζόμενους/ες εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/τριες και β) τον επιστημονικό σχολιασμό τους από την Επιστημονική Επιτροπή και τους/τις Επιμορφωτές/Επιμορφώτριές τους.

3.3. Ενέργειες προβολής/δημοσιότητας των Παρεμβατικών Προγραμμάτων στην τοπική κοινωνία

Στο πλαίσιο κάθε Παρεμβατικού Προγράμματος και λίγο πριν τη λήξη του προβλέπεται η πραγματοποίηση εκδήλωσης προς ενημέρωση, αλλά και ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας, των γονέων/κηδεμόνων και της ευρύτερης τοπικής κοινωνίας μέσω της δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων του.

Η οργάνωση των εκδηλώσεων γίνεται με βάση το Εγχειρίδιο Οργάνωσης Εκδηλώσεων Προβολής και Δημοσιότητας Παρεμβατικών Προγραμμάτων. Για τις ανάγκες των εκδηλώσεων οι εκπαιδευτικοί, σε συνεργασία με εκπαιδευόμενους/ες σχεδιάζουν υλικά ενημέρωσης και προβολής του Παρεμβατικού Προγράμματος, όπως: ενημερωτικό φυλλάδιο, αφίσα, πρόσκληση, βιντεοταινία, CD-ROM κ.λπ.

Ο/η Υπεύθυνος/η Παρεμβατικού Προγράμματος σε επίπεδο Περιφέρειας και σε συνεργασία με τον/την Επιμορφωτή/τρια μπορεί να προχωρήσει σε έκδοση του περιεχομένου της εκδήλωσης αυτής.

Οι εκπαιδευτικοί, εφόσον επιλέξουν ως μορφή παρέμβασης τη διδασκαλία εντός αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος (διδακτική παρέμβαση), διοργανώνουν από κοινού μια δράση προβολής και ενημέρωσης της παρέμβασής τους και των αποτελεσμάτων της. Η δράση αυτή μπορεί να είναι η συγγραφή ενός άρθρου και η δημοσίευσή του σε σχολική εφημερίδα ή στον ημερήσιο ή περιοδικό τύπο (τοπικό ή μη), η συμμετοχή σε ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή, η παραγωγή ενημερωτικού εντύπου, η δημιουργία αφίσας κ.λπ.

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων (διδακτικής παρέμβασης ή παρεμβατικής δραστηριότητας) των συνεργαζόμενων εκπαιδευτικών μονάδων μπορεί να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο μιας κοινής εκδήλωσης της ΣΣΜ, στην οποία εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι/ες αναπτύσσουν το θέμα και τη μέθοδο που επέλεξαν και παρουσιάζουν τον τρόπο της συνεργασίας τους.

3.4. Προσδοκώμενα οφέλη από την υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων στο Μαθητικό και Σπουδαστικό πληθυσμό

Με την υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ενεργειών προβολής και δημοσιότητας, επιτυγχάνεται:

- Η συνειδητοποίηση της σχέσης ανάμεσα στις έννοιες της ιδιότητας του/της πολίτη, της δημοκρατίας και της ισότητας των φύλων.
- Η κατανόηση της έννοιας και της κοινωνικής σημασίας της Ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Η ενδυνάμωση των μαθητριών/τών και σπουδαστριών/τών μέσω της ενεργητικής συμμετοχής στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων.
- Η σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία που αφορά στη συνεργασία της εκπαιδευτικής κοινότητας με την κοινωνία των πολιτών και τα κινήματά της (λ.χ. γυναικείες οργανώσεις), με τους φορείς της τοπικής κοινωνίας, τα ΜΜΕ κ.ά. για την υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων και για την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα ισότητας.
- Η έμμεση ευαισθητοποίηση των μη συμμετεχόντων άμεσα στο έργο λοιπών καθηγητών/τριών και μαθητών/τριών των συμμετεχουσών σχολικών μονάδων.
- Η έμμεση ευαισθητοποίηση της ευρύτερης τοπικής κοινωνίας.

Ηλεκτρονική Διαδικτύωση και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Το ΚΕΘΙ για να έχει γενική και εμπειριστατωμένη εποπτεία της εξελικτικής πορείας του Έργου και όλων των εμπλεκόμενων σε αυτήν ομάδων σε όλα τα επίπεδα, υποστηρίζεται από ένα ολοκληρωμένο σύστημα ηλεκτρονικής δικτύωσης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως ενημέρωσης-επιμόρφωσης, το οποίο διαθέτει διαφοροποιημένα επίπεδα πρόσβασης.

Η εξ ολοκλήρου πληροφόρηση και υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων φορέων καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων γίνεται ηλεκτρονικά μέσω της επίσημης ιστοσελίδας του Έργου (www.elysis-kethi.gr).

Συγκεκριμένα, μέσω της **Ιστοσελίδας-Κόμβου** είναι δυνατή:

- ✓ Η **ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας** για το περιεχόμενο και τη ροή ανάπτυξης του υλοποιούμενου Έργου.
- ✓ Η **ηλεκτρονική υποβολή αιτήσεων συμμετοχής** από τις εκπαιδευτικές μονάδες.
- ✓ Η **ηλεκτρονική συμπλήρωση και επεξεργασία ερωτηματολογίων και φύλλων αξιολόγησης** από τους/τις επιμορφούμενους/ες εκπαιδευτικούς με δυνατότητες εξαγωγής αναφορών (ανάπτυξη λογισμικού).

Επίσης, προβλέπεται η λειτουργία **συστήματος ασύγχρονης εξ αποστάσεως ενημέρωσης-επιμόρφωσης** που θα δημιουργηθεί για τις ανάγκες του Έργου και θα χρησιμοποιείται από:

- τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής,
- τα μέλη της Ομάδας Επιμορφωτών/τριών-Μεντόρων (ΚΕΘΙ και ΥΠΕΠΘ),
- τους/τις επιμορφούμενους/ες εκπαιδευτικούς,
- τα μέλη της Ομάδας Τεχνικοοικονομικής Στήριξης.

Με το Σύστημα αυτό οι Επιμορφωτές/τριες-Μέντορες μπορούν να επικοινωνούν με τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής (ειδικά εκείνοι/ες που θα έχουν την έδρα τους σε απομακρυσμένες περιοχές) για να ζητούν την απαραίτητη εποπτεία και επιστημονική στήριξη, καθώς και με την Ομάδα Τεχνικοοικονομικής Στήριξης για οδηγίες σχετικές με τη διαχείριση της Πράξης/Έργου και το αντίστροφο.

Παράλληλα, οι συνεργαζόμενοι/ες εκπαιδευτικοί μπορούν:

- 📖 να προμηθεύονται το ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό υλικό από τη στιγμή που παράγεται και καταχωρείται σ' αυτό χωρίς γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς,
- 📖 να αναπτύσσουν διάλογο με τους/τις Επιμορφωτές/τριές τους και να ζητούν οδηγίες ή διευκρινίσεις σε όλες τις φάσεις ανάπτυξης των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων, και
- 📖 να επικοινωνούν μεταξύ τους για την πορεία και τα αποτελέσματα των ερευνών τους και των παρεμβατικών προγραμμάτων που υλοποιούν.

Το όλο εγχείρημα παρακολουθείται και αναπροσαρμόζεται, εφόσον κριθεί απαραίτητο, από ένα Σύστημα Διαρκούς Διαμορφωτικής Αξιολόγησης που αποτελεί ευθύνη της Επιστημονικής Επιτροπής του Έργου, το οποίο εστιάζεται:

- ✓ στην επιτυχία του μοντέλου επιμόρφωσης και παρέμβασης, όσον αφορά στην εκπλήρωση των προσδοκιών που θα έχουν διατυπώσει οι εκπαιδευτικοί κατά την προκαταρκτική αξιολόγηση (συμπλήρωση ερωτηματολογίων προ της επιμόρφωσής τους),
- ✓ στην αξιολόγηση του βαθμού ικανοποίησής τους από την παρέμβαση και της ικανότητάς τους να αντιμετωπίζουν με κριτική στάση θέματα που έχουν να κάνουν με την ισότητα και τις σχέσεις των δύο φύλων (συμπλήρωση ερωτηματολογίων μετά την επιμόρφωσή τους).

Στις δράσεις που προβλέπονται για την εφαρμογή της Διαρκούς Διαμορφωτικής και Τελικής Αξιολόγησης της Πράξης/Έργου περιλαμβάνονται:

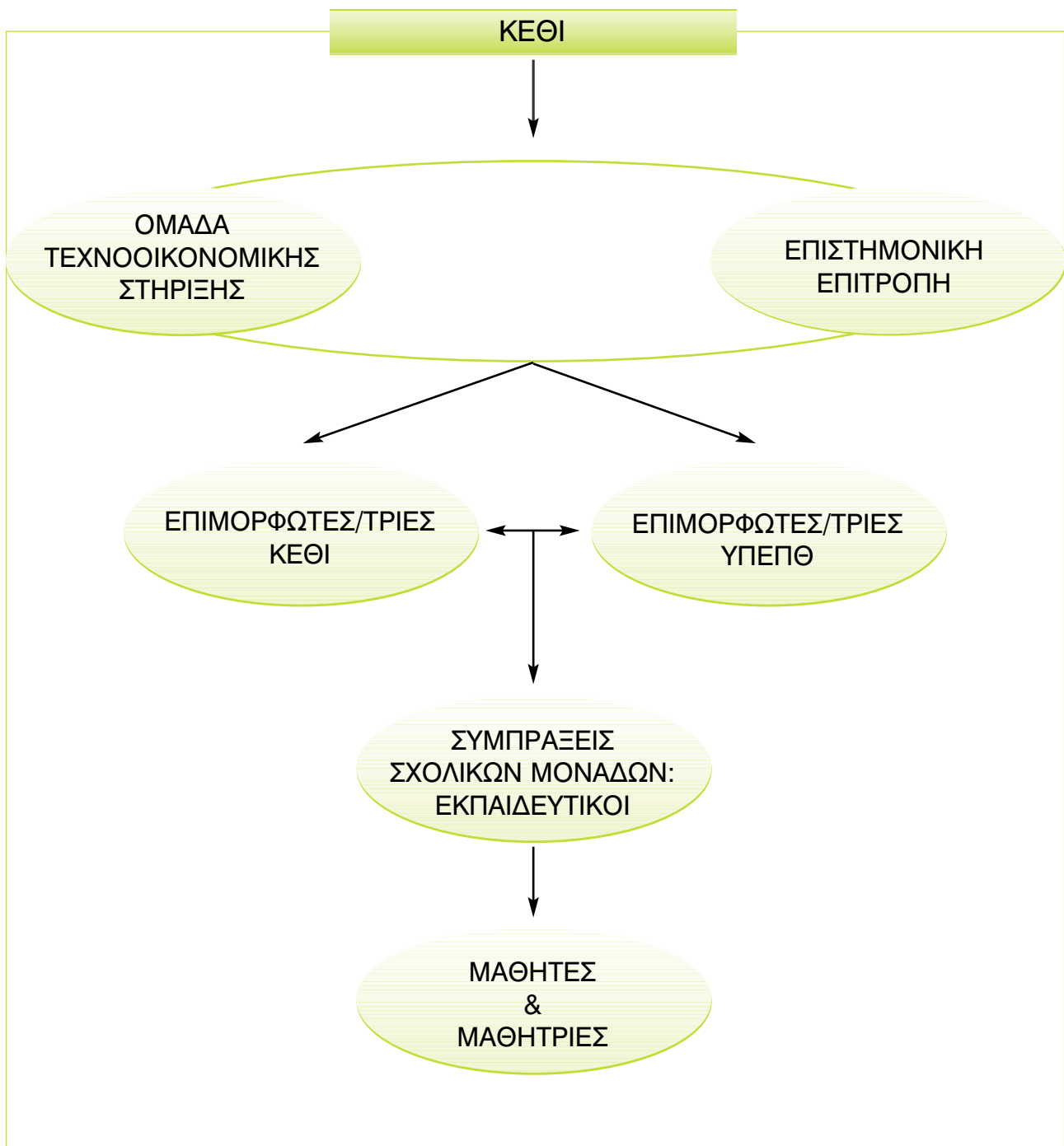
- ✓ Η μελέτη των υποβαλλόμενων σχεδίων-προτάσεων για τα Παρεμβατικά Προγράμματα που αποστέλλουν οι σχολικές μονάδες και η έγκρισή τους.
- ✓ Η εκπόνηση προαπαιτούμενων για την εφαρμογή της εσωτερικής αξιολόγησης μελετών όπως:
 - η μελέτη των δεικτών παρακολούθησης των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων,
 - η μελέτη των εργαλείων που χρησιμοποιούνται για τη διαμορφωτική και τελική εσωτερική αξιολόγηση του Έργου,
 - η ανάπτυξη εργαλείων για την παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας,
 - η μελέτη για τη μορφή των Ετήσιων Εκθέσεων Εμπειρογνωμοσύνης που συντάσσουν οι Επιμορφωτές/τριες-Μέντορες μετά το πέρας των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων.
- ✓ Η εφαρμογή του συστήματος αξιολόγησης.
- ✓ Η εκπόνηση των Εκθέσεων Αξιολόγησης (συνολικά 5 ανά έτος και μία τελική) μετά το πέρας της υλοποίησης του Έργου.

Το συγκεκριμένο μοντέλο αξιολόγησης έχει ως ομάδες εφαρμογής:

- τους/τις εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν στα Επιμορφωτικά Προγράμματα και στη συνέχεια υλοποιούν παρεμβάσεις, και
- τους μαθητές και τις μαθήτριες που συμμετέχουν στην υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων.

Κεφάλαιο 6

Οργανωτική Δομή του Έργου

ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΕ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Για τις ανάγκες υλοποίησης του συγκεκριμένου Έργου το ΚΕΘΙ έχει συγκροτήσει σε κεντρικό επίπεδο:

6.1. Επιστημονική Επιτροπή

Η Επιστημονική Επιτροπή διαμορφώνει το σχέδιο ανάπτυξης του Έργου, έχει την ευθύνη του σχεδιασμού και της υλοποίησης των επιμορφωτικών διαδικασιών, της επιστημονικής εποπτείας των Παρεμβατικών Προγραμμάτων, της συνεργασίας Επιμορφωτών/τριών (ΚΕΘΙ και ΥΠΕΠΘ) και των εκπαιδευτικών, της εκπόνησης του εκπαιδευτικού υλικού και της διαρκούς διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων που υλοποιούνται.

6.2. Ομάδα Τεχνικοοικονομικής Στήριξης

Η ομάδα αυτή εδρεύει στο ΚΕΘΙ (Απόλλωνος 35, 105 56, Αθήνα) και αναλαμβάνει την παρακολούθηση και τη διοικητική και οικονομική διαχείριση του Έργου.

ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

6.3. Επιμορφωτές και Επιμορφώτριες ΚΕΘΙ

Δεδομένου ότι προβλέπεται η συμμετοχή ενός πολύ μεγάλου αριθμού εκπαιδευτικών (8.250) σε ολόκληρη την επικράτεια στα Επιμορφωτικά και Παρεμβατικά Προγράμματα που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του Έργου, καθίσταται αναγκαία και ικανή συνθήκη η συμμετοχή μιας Ομάδας Επιμορφωτών/τριών του ΚΕΘΙ, συνεργατών των μελών της Επιστημονικής Επιτροπής του Έργου, οι οποίοι/ες αναλαμβάνουν, σύμφωνα με το σύστημα Mentoring, το ρόλο των πολλαπλασιαστών της επιμορφωτικής εμπειρίας και των εμπυχωτών/τριών των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, αναλαμβάνουν:

- α.** την επιστημονική παρακολούθηση των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων που υλοποιούνται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και στην Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση,
- β.** την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών σε θέματα σχεδιασμού και οργάνωσης δραστηριοτήτων μέσα στις εκπαιδευτικές μονάδες (projects),
- γ.** την υποστήριξη των Εκδηλώσεων Ενημέρωσης-Ευαισθητοποίησης και των Εκδηλώσεων Προβολής και Δημοσιότητας των Παρεμβατικών Προγραμμάτων,
- δ.** την ευθύνη της έγκαιρης και έγκυρης υποβολής των παραδοτέων των εκπαιδευτικών που υλοποιούν Παρεμβατικά Προγράμματα στο ΚΕΘΙ ως Τελικό Δικαιούχο του Έργου.

6.4. Επιμορφωτές και Επιμορφώτριες του ΥΠΕΠΘ

Οι Επιμορφωτές και Επιμορφώτριες του ΥΠΕΠΘ συμμετέχουν στο Έργο ως Μέντορες και σε συνεργασία με την Ομάδα Επιμορφωτριών/τών του ΚΕΘΙ αναλαμβάνουν την ευθύνη υλοποίησης των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων στις δημόσιες σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Αποτελούνται από τους/τις Υπευθύνους Αγωγής Υγείας, Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, καθώς επίσης από Συμβούλους Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ), οι αρμοδιότητες των οποίων υπάγονται στη Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων (ΔΣΕΠΕΔ) του Ενιαίου Διοικητικού Τομέα Θεμάτων Σπουδών Επιμόρφωσης και Καινοτομιών.

Για την υλοποίηση των εν λόγω προγραμμάτων τα Στελέχη του ΚΕΘΙ και του ΥΠΕΠΘ αναλαμβάνουν από κοινού:

- α. Την οργάνωση των επιμορφωτικών συναντήσεων των εκπαιδευτικών κατά την 1η Φάση των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων (ανά 15ήμερο).
- β. Την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών καθ' όλη τη διάρκεια των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων σε θέματα φύλου με την εφαρμογή των αρχών της μεθόδου της έρευνας δράσης και την ανάπτυξη σχεδίων δράσης (projects).
- γ. Την ευθύνη εφαρμογής της προκαταρκτικής και τελικής αξιολόγησης του Έργου (ομάδες-στόχος: εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι).
- δ. Την καθοδήγηση των Συμπράξεων Εκπαιδευτικών Μονάδων στη διαδικασία ένταξης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων στο υλοποιούμενο Έργο με την υποστήριξη των εκπαιδευτικών στη σύνταξη και υποβολή της Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος στο ΚΕΘΙ, προκειμένου να εγκριθεί και να ενταχθεί στο Έργο.
- ε. Την υποστήριξη των Υπευθύνων Δράσεων και Υπευθύνων Διαχείρισης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων στη διαχείριση αυτών (κατά τη σύνταξη και υποβολή των προβλεπόμενων Εντύπων και παραστατικών).
- στ. Την υποστήριξη των δραστηριοτήτων και των εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/τριες κατά την υλοποίηση Παρεμβατικών Προγραμμάτων.
- ζ. Τη σύνταξη του Τεύχους Επιμορφωτικών Δράσεων της Περιφέρειάς τους με την εποπτεία της Επιστημονικής Επιτροπής του Έργου.
- η. Τη συγγραφή Ετήσιων Εκθέσεων Εμπειρογνωμοσύνης για τα Επιμορφωτικά και τα Παρεμβατικά Προγράμματα που πραγματοποιούνται στην περιοχή ευθύνης τους (Νομό ή Περιφέρεια).

6.5. Συμπράξεις Εκπαιδευτικών Μονάδων – Σχέδιο Υλοποίησης Παρεμβατικών Προγραμμάτων

Ως μέλη μιας Σύμπραξης για την υλοποίηση κοινού Παρεμβατικού Προγράμματος μπορούν να συμμετέχουν εκπαιδευτικές μονάδες από όλους τους τομείς της Εκπαίδευσης –εκπαιδευτικές μονάδες του ΥΠΕΠΘ. Κάθε Σύμπραξη Εκπαιδευτικών Μονάδων αποτελείται από:

- ✓ Σχολικές Μονάδες Δευτεροβάθμιας Γενικής Εκπαίδευσης, και
- ✓ Σχολικές Μονάδες Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικές μονάδες που συνεργάζονται για την υλοποίηση Παρεμβατικού Προγράμματος και αποτελούν μέλη της Σύμπραξης Εκπαιδευτικών Μονάδων συμφωνούν πριν την υποβολή της Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος για τη/τις θεματική/ές και τη μέθοδο ή τις μεθόδους ανάπτυξής του.

Οι εκπαιδευτικοί-εκπρόσωποι των μονάδων-μελών της Σύμπραξης έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν είτε κοινή θεματική είτε κοινή μέθοδο ανάπτυξης και υλοποίησης του Προγράμματος ή και τα δύο μαζί (κοινή θεματική και κοινή μέθοδο).

Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί-εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών μονάδων-μελών της Σύμπραξης που επιλέγουν **κοινή θεματική**, λ.χ. «Ενδοοικογενειακή βία», μπορούν να αναπτύξουν και να οργανώσουν στα σχολεία ή τις σχολές τους τη συγκεκριμένη θεματική με διαφορετικές μεθόδους (είτε διδακτική παρέμβαση είτε παρεμβατική δραστηριότητα).

Αν επιλέξουν διαφορετικές θεματικές ως αντικείμενο του Παρεμβατικού Προγράμματος, υποχρεούνται να ακολουθήσουν **κοινή μέθοδο ανάπτυξής** του, δηλαδή να επιλέξουν ανάμεσα σε διδακτική παρέμβαση ή παρεμβατική δραστηριότητα:

- **Εάν αυτή είναι διδακτική παρέμβαση**, εξετάζουν (εντός ωρολογίου προγράμματος) το περιεχόμενο, τη φιλοσοφία, την προσέγγιση και την άποψη, τη γλώσσα, την εικονογράφηση κ.λπ. των σχολικών εγχειριδίων (επιλέγοντας βιβλία και κεφάλαια), καθένας στο μάθημα που διδάσκει, σε σχέση με την προώθηση της Ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση.
- **Εάν αυτή είναι παρεμβατική δραστηριότητα**, οργανώνουν είδη δραστηριοτήτων (κυρίως εκτός ωρολογίου προγράμματος) με στόχο την προώθηση της Ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση.

Τέλος, μπορούν να επιλέξουν να υλοποιήσουν το Παρεμβατικό Πρόγραμμα με **κοινή θεματική και κοινή μέθοδο ανάπτυξης**.

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες διαφορετικών εκπαιδευτικών μονάδων της Σύμπραξης έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε κοινές δράσεις (ενημερωτικές επισκέψεις, διεξαγωγή έρευνας κ.λπ.), εφόσον το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα και οι συνθήκες που επικρατούν στα σχολεία ή τις σχολές τους το επιτρέπουν.

Σε επίπεδο Σύμπραξης Εκπαιδευτικών Μονάδων οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται για να προετοιμάσουν και να υποβάλουν από κοινού στο ΚΕΘΙ τη *Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος, τη Συγγραφή της Διδακτικής Παρέμβασης ή την Έκθεση της Παρεμβατικής Δραστηριότητας, το Υλικό Προβολής και Δημοσιότητας και την Έκθεση Εμπειρογνωμοσύνης* για την παρουσίαση του Παρεμβατικού Προγράμματος.

Τέλος, εκπαιδευτικοί και μαθητές/τριες συνεργάζονται σε επίπεδο εκπαιδευτικής μονάδας αλλά και όλοι μαζί σε επίπεδο Σύμπραξης για την κοινή εκδήλωση προβολής και δημοσιότητας, που θα πραγματοποιηθεί πριν το τέλος του Παρεμβατικού Προγράμματος και στην οποία θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα από την υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος με παραγωγή του σχετικού υλικού.

Βήματα Διαδικασίας Διαχείρισης Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων

Η Διαχείριση του προγράμματος υποστηρίζεται ηλεκτρονικά από ένα Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα (ΟΠΣ) Διαχείρισης, στο οποίο έχουν πρόσβαση όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (Σχολεία, εκπαιδευτικοί, Συμπράξεις, Επιμορφωτές κ.λπ.) μέσω της επίσημης ιστοσελίδας του προγράμματος (www.elysis-kethi.gr).

Το περιεχόμενο και η διαδικασία υλοποίησης των Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων αποτελούνται από 9 βασικά βήματα, τα οποία απεικονίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα ροής εργασίας και περιγράφονται αναλυτικά στις επόμενες παραγράφους.

7.1. Βήμα 1: Υποβολή Δηλώσεων Συμμετοχής

❖ **Ηλεκτρονική Υποβολή Αίτησης Σχολικής Μονάδας-Εκπαιδευτικών που επιθυμούν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (Έντυπο 1)**

Μετά την αποστολή Υπηρεσιακής Εγκυκλίου από τη Διεύθυνση Συμβουλευτικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων στις σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και από τις Αρμόδιες Διευθύνσεις των Λοιπών, οι ενδιαφερόμενοι/ες εκπαιδευτικοί, οι οποίοι/ες δεσμεύονται σε επίπεδο σχολικών μονάδων, έπειτα από

απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων, να υλοποιήσουν Παρεμβατικά Προγράμματα και γνωρίζοντας τον κωδικό της σχολικής μονάδας στην οποία ανήκουν (βάσει της κωδικοποίησης του ΥΠΕΠΘ) υποβάλλουν Αίτηση Συμμετοχής στο ΚΕΘΙ.

Η Αίτηση (Έντυπο 1) υποβάλλεται ηλεκτρονικά από έναν/μία έως δυο (1-2) εκπαιδευτικούς ανά σχολική μονάδα. Τα πεδία, τα οποία περιέχει και είναι προς συμπλήρωση αφορούν στοιχεία της σχολικής μονάδας, καθώς και του/της εκπαιδευτικού που συμπληρώνει την Αίτηση. Η Αίτηση Συμμετοχής θεωρείται έγκυρη και γίνεται αποδεκτή από το Σύστημα, εφόσον έχει συμπληρωθεί το πεδίο με τον Αριθμό Πρωτοκόλλου Απόφασης Συλλόγου Διδασκόντων, επίσημο αντίγραφο της οποίας θα πρέπει να αποσταλεί σε έντυπη μορφή –ταχυδρομικά– στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης του Έργου.

❖ Έγκριση Αίτησης από το ΚΕΘΙ

Η Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης του Έργου ενημερώνεται για την υποβολή της Αίτησης, τη λαμβάνει μέσω του Συστήματος και την επικυρώνει με την παραλαβή της Απόφασης του Συλλόγου Διδασκόντων (Απόσπασμα Πρακτικού). Μετά την επικύρωση, αποστέλλεται σχετικό e-mail στη σχολική μονάδα που έχει υποβάλει την Αίτηση με τους κωδικούς πρόσβασης των εκπαιδευτικών-εκπροσώπων της, καθώς και στα Αρμόδια Στελέχη Επιμόρφωσης ΚΕΘΙ και ΥΠΕΠΘ, προκειμένου να ενημερωθούν σχετικά με τη συμμετοχή της σχολικής μονάδας στο Έργο.

7.2. Βήμα 2: Ενημέρωση Επιμορφωτών/τριών – Κατανομή Σχολικών Μονάδων ανά Επιμορφωτή/τρια

❖ Είσοδος των Επιμορφωτών/τριών στο ΟΠΣ

Κατά τη διάρκεια της 1ης Ενημερωτικής-Επιμορφωτικής Συνάντησης των Επιμορφωτών/τριών με στελέχη του ΚΕΘΙ, που θα πραγματοποιηθεί με την έναρξη των Προγραμμάτων, θα δοθούν οι ατομικοί κωδικοί πρόσβασης στο ΟΠΣ, με τους οποίους θα μπορούν να εισέρχονται σε αυτό.

❖ Ενημέρωση σχετικά με τα σχολεία που έχουν υποβάλει αιτήσεις

Οι Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ έχουν τη δυνατότητα να βλέπουν μέσα από το Σύστημα ποιες εκπαιδευτικές μονάδες της Περιφέρειάς τους έχουν υποβάλει αίτηση για τη συμμετοχή τους στο Πρόγραμμα. Οι εκπαιδευτικές μονάδες που εμφανίζονται στο σύστημα ότι έχουν υποβάλει αίτηση είναι αυτές που έχουν επικυρωθεί από την Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης αφού έχουν αποστείλει ταχυδρομικά στο ΚΕΘΙ την Απόφαση Συλλόγου Διδασκόντων.

❖ Κατανομή Σχολικών Μονάδων ανά Επιμορφωτή/τρια

Ο/η κάθε Επιμορφωτής/τρια αναλαμβάνει να επιλέξει τις εκπαιδευτικές μονάδες που επιθυμεί να αναλάβει και να τις δηλώσει στο Σύστημα.

Στην περίπτωση που πάνω από ένας/μία Επιμορφωτής/τρια ΥΠΕΠΘ επιθυμεί να αναλάβει μία εκπαιδευτική μονάδα, τότε είναι απαραίτητη η επικοινωνία μεταξύ αυτών των Επιμορφωτών/τριών για την εύρεση οριστικής λύσης.

7.3. Βήμα 3: Διαχείριση Συναντήσεων

❖ Αναγγελία συνάντησης από τους/τις Επιμορφωτές/τριες μέσω του ΟΠΣ (Έντυπο 2)

Οι Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ και του ΥΠΕΠΘ, πριν συγκαλέσουν οποιαδήποτε Συνάντηση στο πλαίσιο του Έργου, είναι απαραίτητο να συμπληρώσουν και να υποβάλουν ηλεκτρονικά στο ΟΠΣ το Έντυπο Αναγγελίας Συνάντησης (Έντυπο 2), ώστε να θεωρηθεί έγκυρη προς χρηματοδότηση.

Σε κάθε Συνάντηση δίνεται από το Σύστημα ένας διαφορετικός κωδικός, ο οποίος θα πρέπει να φυλάσσεται από τον/την υπεύθυνο/η της Συνάντησης.

Τα είδη των συναντήσεων είναι τα ακόλουθα:

➤ Ενημερωτική Εκπαιδευτικών

Αφορά στην Εναρκτήρια-Ενημερωτική Συνάντηση των Στελεχών Επιμόρφωσης (ΚΕΘΙ & ΥΠΕΠΘ) με τους/τις επιμορφούμενους/ες εκπαιδευτικούς. Συγκαλείται με πρωτοβουλία του/της Επιμορφωτή/τριας του ΚΕΘΙ σε επίπεδο Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με τους/τις αρμόδιους/ιες Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ και τους/τις εκπαιδευτικούς των οποίων οι Αιτήσεις έχουν γίνει δεκτές. Υπεύθυνος/η για τη συμπλήρωση του Εντύπου είναι ο/η Επιμορφωτής/τρια του ΚΕΘΙ.

➤ Επιμορφωτική Εκπαιδευτικών

Αφορά σε όλες τις συναντήσεις που πραγματοποιούνται με τους/τις επιμορφούμενους/ες εκπαιδευτικούς σε επίπεδο Σύμπραξης και έχουν ως σκοπό την επιμόρφωσή τους (Α΄ και Β΄ Φάση Επιμορφωτικών Προγραμμάτων). Υπεύθυνος/η για τη συμπλήρωση του Εντύπου είναι ο/η Επιμορφωτής/τρια του ΥΠΕΠΘ που συγκαλεί τη συνάντηση.

➤ Επιμορφωτική Επιμορφωτών/τριών

Αφορά τις συναντήσεις που συγκαλεί η Επιστημονική Επιτροπή του Έργου με σκοπό την Επιμόρφωση των Επιμορφωτών/τριών του ΚΕΘΙ ή και του ΥΠΕΠΘ. Υπεύθυνος/η της Συνάντησης θεωρείται το εκάστοτε μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής, αλλά αρμόδιος/α για τη συμπλήρωση και υποβολή του Εντύπου είναι ο/η αντίστοιχος βοηθός του.

➤ Συντονιστική ΚΕΘΙ – ΥΠΕΠΘ

Αφορά τις συναντήσεις που οργανώνουν οι Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ με σκοπό την ενημέρωση-επιμόρφωση των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ και το συντονισμό των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων. Υπεύθυνος/η για τη συμπλήρωση του Εντύπου είναι ο/η Επιμορφωτής/τρια του ΚΕΘΙ.

➤ Επισκέψεις σε σχολικές μονάδες

Αφορά στις επισκέψεις που πραγματοποιούν οι Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ στις σχολικές μονάδες κατά τη διάρκεια ανάπτυξης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων. Υπεύθυνος για τη συμπλήρωση του Εντύπου είναι ο/η Επιμορφωτής/τρια του ΥΠΕΠΘ.

❖ Εκτύπωση Παρουσιολόγιου και Απολογιστικών Εντύπων Μετακινήσεων Συμμετεχόντων/ουσών (Έντυπα 3, 4)

Εφόσον ολοκληρωθεί η διαδικασία συμπλήρωσης του Εντύπου και γίνει η ηλεκτρονική υποβολή του, το Σύστημα αυτόματα εμφανίζει το Παρουσιολόγιο (Έντυπο 3), καθώς και Απολογιστικά Έντυπα Μετακίνησης (Έντυπο 4) ισάριθμα με τα άτομα που έχουν δηλωθεί από τον/την Υπεύθυνο/η της Συνάντησης. Ο Υπεύθυνος/η οφείλει να τα τυπώσει και να τα διανείμει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες την ημέρα της συνάντησης, οι οποίοι/ες με τη σειρά τους τα συμπληρώνουν, επισυνάπτοντας παραστατικά ή βεβαιώσεις χιλιομετρικών αποστάσεων, και τα στέλνουν σε έντυπη μορφή στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης του Έργου με την επιστροφή τους στην έδρα τους.

Το Παρουσιολόγιο αποστέλλεται από τον/την υπεύθυνο/η της Συνάντησης μόνο σε έντυπη μορφή στο τέλος κάθε ημερολογιακού μήνα στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης του Έργου.

Το Απολογιστικό Έντυπο Μετακίνησης υποβάλλεται μόνο σε έντυπη μορφή από τον/τη συμμετέχοντα/ουσα στη Συνάντηση ο/η οποίος/α και έχει την ευθύνη αποστολής του στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης με τα απαραίτητα συνημμένα παραστατικά.

Ο/Η κάθε ενδιαφερόμενος/η συμπληρώνει το συνολικό Κόστος Μετακίνησης (ΜΤ), το συνολικό Κόστος Διαμονής (ΔΜ) και το συνολικό Κόστος Διατροφής (ΔΤ) ή της Ημερήσιας Αποζημίωσης (ΗΑ), εάν πρόκειται για εκπαιδευτικούς. Στη συνέχεια, ανάλογα με τα επισυναπτόμενα παραστατικά, συμπληρώνεται το Είδος του Παραστατικού (τιμολόγιο, απόδειξη κ.λπ.), η Ημερομηνία Έκδοσής του και με **X** συμπληρώνεται σε τι αφορά (ΜΤ, ΔΜ, ΔΤ, ΗΑ), το αναγραφόμενο Ποσό και τέλος το Συνολικό Ποσό.

❖ **Απολογισμός συνάντησης μέσω του ΟΠΣ (Έντυπο 5)**

Το Απολογιστικό Έντυπο Συνάντησης (Έντυπο 5) υποβάλλεται ηλεκτρονικά από τον/την Υπεύθυνο/η που έχει αναγγείλει και υλοποιήσει τη Συνάντηση. Με αυτό πιστοποιεί την πραγματοποίηση της Συνάντησης, τους/τις συμμετέχοντες/ουσες σε αυτή και τις σχετικές μετακινήσεις τους.

Ο/η Υπεύθυνος/η που έχει πραγματοποιήσει τη Συνάντηση εισέρχεται στο Σύστημα, και με τον Κωδικό της Συνάντησης (ο οποίος έχει ήδη δοθεί από το Σύστημα κατά την Αναγγελία της Συνάντησης) εμφανίζεται το αντίστοιχο Απολογιστικό Έντυπο της Συνάντησης.

7.4. Βήμα 4: Σύσταση Συμπράξεων

❖ **Αναγγελία Σύστασης Συμπράξεων Σχολικών Μονάδων από τους/τις Επιμορφωτές/τριες μέσω του ΟΠΣ (Έντυπο 6)**

Μετά την Εναρκτήρια-Ενημερωτική Συνάντηση των Επιμορφωτών/τριών με τους Εκπαιδευτικούς, οι Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ οφείλουν να αναγγείλουν μέσω του ΟΠΣ τη σύσταση των Συμπράξεων Σχολικών Μονάδων (Έντυπο 6) που αναλαμβάνουν.

Σε περίπτωση μη διαμόρφωσης Συμπράξεων κατά την Εναρκτήρια-Ενημερωτική Συνάντηση ο/η Επιμορφωτής/τρια έχει τη δυνατότητα να αναγγείλει τη σύσταση Συμπράξεων με το πέρας της 1ης Επιμορφωτικής Συνάντησης και πριν τη 2η Επιμορφωτική Συνάντηση.

❖ **Συμφωνητικό Συνεργασίας μεταξύ Συμπράξεων Σχολικών Μονάδων και ΚΕΘΙ (Έντυπο 7)**

Με την Αναγγελία των Συμπράξεων από τους/τις Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ θα αποστέλλεται με e-mail στον/στην Υπεύθυνο/η Δράσεων της κάθε Σύμπραξης το Συμφωνητικό Συνεργασίας (Έντυπο 7). Στο Συμφωνητικό Συνεργασίας ορίζεται η σχολική μονάδα που αναλαμβάνει συντονιστικό ρόλο στη Σύμπραξη (Συντονίστρια Σχολική Μονάδα), καθώς και τα ονόματα των εκπαιδευτικών της που ορίζονται ως α) Υπεύθυνος/η Δράσεων και β) Υπεύθυνος/η Διαχείρισης.

Ο/η Υπεύθυνος/η Δράσεων κάθε Σύμπραξης αναλαμβάνει να αποστείλει ταχυδρομικά το Συμφωνητικό της Σύμπραξής του υπογεγραμμένο από τους/τις Διευθυντές/ντριες όλων των σχολικών μονάδων στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης σε δύο (2) αντίτυπα.

7.5. Βήμα 5: Σχεδιασμός και Σύνταξη Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος από τις Συμπράξεις

- ❖ **Ανάλυση του Πλαισίου Δράσεων, Επιλέξιμων Ενεργειών και Δαπανών, Υποχρεώσεων Συμπράξεων προς το ΚΕΘΙ κ.λπ. από τους Επιμορφωτές/τριες στα μέλη των συμπράξεων**
- ❖ **Κατάρτιση Προϋπολογισμού Παρεμβατικού Προγράμματος από τις Συμπράξεις**
- ❖ **Σύνταξη Πρότασης από τις Συμπράξεις με τη βοήθεια των Επιμορφωτών/τριών**

Κατά τη διάρκεια της 1ης φάσης Επιμόρφωσης οι Επιμορφωτές/τριες αναλαμβάνουν να επιμορφώσουν και να υποστηρίξουν τους/τις Εκπαιδευτικούς στη σύνταξη της **Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος** (Έντυπο 8), η οποία και αποτελεί την ολοκλήρωση της έρευνας δράσης τους.

Κατά τη φάση του σχεδιασμού των παρεμβατικών δράσεων, οι εκπαιδευτικοί προτείνουν, συναποφασίζουν και κατανέμουν τις δράσεις του Παρεμβατικού Προγράμματος, οι οποίες πρέπει να υπηρετούν τη Θεματική του (δηλώνεται στην καρτέλα «Δραστηριότητες»). Αυτό συνιστά κριτήριο αξιολόγησης, όπως και η συνεκτικότητα των δράσεων για την επίτευξη των κοινών στόχων. Οι παρεμβατικές δράσεις πρέπει να σχεδιαστούν ως αλληλοσυμπληρωματικές είτε υλοποιούνται σε επίπεδο Σύμπραξης είτε σε επίπεδο Μονάδας. Κάθε Παρεμβατικό Πρόγραμμα περιλαμβάνει διάφορες παρεμβατικές δράσεις, μεταξύ των οποίων είναι οι διδακτικές παρεμβάσεις εντός του αναλυτικού και ωρολογίου προγράμματος.

Οι Δράσεις που αφορούν στην προβολή και δημοσιοποίηση του Προγράμματος δηλώνονται επίσης στην καρτέλα των Δραστηριοτήτων, καθώς συνιστούν μετρήσιμο δείκτη του Έργου και έχουν μια ιδιαίτερη λειτουργικότητα στο πλαίσιο του Παρεμβατικού Προγράμματος. Είναι οι δράσεις που προβάλλουν τις υπόλοιπες δράσεις.

Η συμπλήρωση της καρτέλας «Στόχοι και Οφέλη» γίνεται σε συνεργασία και με τη σύμφωνη γνώμη όλων των εκπαιδευτικών της Σύμπραξης και αφορά στους γενικούς στόχους και τα αναμενόμενα από την υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος οφέλη, καθώς και στους φορείς με τους οποίους σκοπεύουν να συνεργαστούν στο πλαίσιο του Προγράμματος.

Στην καρτέλα «Προϋπολογισμός» παρουσιάζεται αναλυτικά ο Προϋπολογισμός του Παρεμβατικού Προγράμματος με βάση την κατηγορία δαπάνης. Από το Σύστημα παρέχεται στους/στις εκπαιδευτικούς αναλυτικός πίνακας επιλέξιμων δαπανών, ώστε αφενός να διευκολύνονται στη διαδικασία κατάρτισης του προϋπολογισμού και αφετέρου να τεκμηριώνονται οι προβλεπόμενες δαπάνες. Οι αμοιβές των εκπαιδευτικών συμπληρώνονται αυτόματα από το Σύστημα, προκειμένου μετά την κατάρτιση του αναλυτικού Προϋπολογισμού να εξάγεται αυτόματα το σύνολο αυτού.

Τέλος, στην καρτέλα «Συμπληρωματικότητα» δηλώνονται παρεμφερή ή άλλα προγράμματα στα οποία έχουν λάβει μέρος οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στην υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος.

Τη συμπλήρωση του Εντύπου αναλαμβάνουν οι Υπεύθυνοι/ες των Παρεμβατικών Προγραμμάτων, οι οποίοι/ες με την εισαγωγή των ατομικών τους κωδικών στο ΟΠΣ έχουν πρόσβαση και δυνατότητα συμπλήρωσης και υποβολής του.

Το Έντυπο μετά τη συμπλήρωσή του υποβάλλεται στην Ομάδα Τεχνικοοικονομικής Στήριξης. Με την παραλαβή του Εντύπου από το ΟΠΣ, τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής και τα Στελέχη Επιμόρφωσης του Έργου αποκτούν δικαίωμα πρόσβασης, προκειμένου να εισηγηθούν τις απαραίτητες τροποποιήσεις για τη βελτίωσή του.

7.6. Βήμα 6: Αξιολόγηση – Έγκριση Προτάσεων

❖ Αξιολόγηση των Προτάσεων από τους εμπειρογνώμονες του ΚΕΘΙ και την Επιστημονική Επιτροπή

Η Αξιολόγηση της Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος γίνεται από Επιτροπή Αξιολόγησης αποτελούμενη από μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής του Έργου και της Διοίκησης του ΚΕΘΙ και από εκπροσώπους του ΥΠΕΠΘ και των Λοιπών Φορέων, η οποία ορίζεται με απόφαση του ΔΣ του ΚΕΘΙ. Το ΥΠΕΠΘ και οι Λοιποί Φορείς συμμετέχουν στην Επιτροπή ισόδυναμα με τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής του Έργου και της Διοίκησης του ΚΕΘΙ.

Ο/η Υπεύθυνος/η Δράσεων, στην περίπτωση που ενημερωθεί από την Επιτροπή Αξιολόγησης μέσω του ΟΠΣ για τροποποιήσεις, υποβάλει εκ νέου την Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος.

Η Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης, σύμφωνα με τα Πρακτικά Αξιολόγησης, ενημερώνει μέσω e-mail τους/τις Υπεύθυνους/ες Δράσεων για την τελική έγκριση των Προτάσεών τους.

7.7. Βήμα 7: Συμβασιοποίηση και Λήψη Προκαταβολής

❖ Συμπλήρωση και υπογραφή συμβάσεων από τις Συμπράξεις εις τριπλούν (Έντυπο 9)

Μετά την επικύρωση των Προτάσεων Παρεμβατικού Προγράμματος οι Συμβάσεις Υλοποίησης Παρεμβατικού Προγράμματος (Έντυπο 9) αποστέλλονται με e-mail στους/στις Υπεύθυνους/ες Διαχείρισης.

Οι Υπεύθυνοι/ες Διαχείρισης τις εκτυπώνουν και εφόσον υπογράφουν από τους/τις Υπεύθυνους/ες Διαχείρισης και τους Νόμιμους Εκπροσώπους Συντονίστριας Σχολικής Μονάδας, τις αποστέλλουν σε τρία (3) αντίγραφα στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης του Έργου.

Εν συνεχεία οι Συμβάσεις υπογράφονται από το νόμιμο εκπρόσωπο του Φορέα και ένα αντίτυπο αυτών επιστρέφεται ταχυδρομικά στη Συντονίστρια Σχολική Μονάδα μαζί με την Προκαταβολή (έως 50%).

7.8. Βήμα 8: Υλοποίηση και Παρακολούθηση των Προγραμμάτων

❖ Ηλεκτρονική Συμπλήρωση και Υποβολή Ενδιάμεσης Έκθεσης Προόδου από τη Σύμπραξη (Έντυπο 11)

Η Ενδιάμεση Έκθεση Προόδου έχει παρόμοια μορφή με την Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος και συμπληρώνεται από τους/τις Υπεύθυνους/ες Δράσεων και Διαχείρισης. Σε αυτή ζητούνται πληροφορίες για τις δράσεις που α) υλοποιήθηκαν και β) υλοποιούνται ή θα υλοποιηθούν, ώστε να διαμορφωθεί το νέο Χρονοδιάγραμμα που αποτυπώνει ενδεχόμενες χρονικές αποκλίσεις από το πρώτο. Επιπλέον, ζητείται να γραφούν αναλυτικά οι δαπάνες που έχουν γίνει και να επισυναφθούν τα πρωτότυπα παραστατικά για τις εξοφλημένες, και φωτοαντίγραφα για τις δεσμευμένες. Τέλος, ζητούνται τα στοιχεία για τις ώρες απασχόλη-

σης των εκπαιδευτικών και τα βιβλία που έχουν αγοραστεί σε επίπεδο Σύμπραξης μέχρι την ημερομηνία υποβολής του Εντύπου. Έτσι, το Έντυπο συνιστά μια ενδιάμεση έκθεση αναφοράς για την πορεία υλοποίησης του Παρεμβατικού Προγράμματος και ταυτόχρονα για τη διαχείριση του Παρεμβατικού Προγράμματος. Η Ενδιάμεση Έκθεση Προόδου συμπληρώνεται και κατατίθεται μετά την απορρόφηση της προκαταβολής.

Αφού η Έκθεση συμπληρωθεί ηλεκτρονικά, εκτυπώνεται και αποστέλλεται υπογεγραμμένη στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης με συνημμένα τα παραστατικά.

❖ Ηλεκτρονική Συμπλήρωση και Υποβολή Τελικής Έκθεσης Προόδου από τη Σύμπραξη (Έντυπο 12)

Η Τελική Έκθεση Προόδου περιλαμβάνει τα τελικά απολογιστικά στοιχεία του Παρεμβατικού Προγράμματος, έχει παρόμοια δομή με την Ενδιάμεση Έκθεση Προόδου και συμπληρώνεται ηλεκτρονικά από τους/τις Υπεύθυνους/ες Δράσεων και Διαχείρισης. Σ' αυτό ζητούνται επιπλέον συγκεντρωτικά στοιχεία που αφορούν στις διδακτικές παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του Παρεμβατικού Προγράμματος και στοιχεία αξιολόγησής του. Επιθυμητό είναι να αποτυπώνονται οι εκτιμήσεις όλων των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα και όχι μόνον των Υπευθύνων.

Αφού η Τελική Έκθεση συμπληρωθεί ηλεκτρονικά, εκτυπώνεται και αποστέλλεται υπογεγραμμένη στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης με συνημμένα τα παραστατικά.

Παράλληλα με την αποστολή της Τελικής Έκθεσης Προόδου, συνοποβάλλεται σε έντυπη μορφή από κάθε εκπαιδευτικό-μέλος της Σύμπραξης και η Βεβαίωση του Ν.1256/82 υπογεγραμμένη από την Υπηρεσία και με σφραγίδα (Έντυπο 16).

7.9. Βήμα 9: Τελική Αξιολόγηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων

❖ Ηλεκτρονική Συμπλήρωση και Υποβολή Ετήσιας Έκθεσης Εμπειρογνωμοσύνης από τους/τις Επιμορφωτές/τριες (Έντυπα 14,15)

Με την ολοκλήρωση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων από τις Συμπράξεις οι Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ υποβάλλουν ηλεκτρονικά την «Έκθεση Εμπειρογνωμοσύνης Επιμορφωτών ΥΠΕΠΘ» (Έντυπο 14), η οποία αποτελεί έναν απολογισμό των Στελεχών του ΥΠΕΠΘ για τη 2η Φάση των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων και περιλαμβάνει στοιχεία που αφορούν στην παρακολούθηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων και την υποστήριξη των εκπαιδευτικών.

Αντίστοιχα οι Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ συμπληρώνουν ηλεκτρονικά την «Έκθεση Εμπειρογνωμοσύνης Επιμορφωτριών/τών ΚΕΘΙ» (Έντυπο 15), η οποία περιλαμβάνει επιπλέον στοιχεία αξιολόγησης που εξάγονται από τη μελέτη των Εντύπων Παρακολούθησης Παρεμβατικών Δράσεων και Διδακτικών Παρεμβάσεων (Φύλλα Εργασίας) των εκπαιδευτικών.

Μετά την ηλεκτρονική υποβολή των ανωτέρω Εκθέσεων Εμπειρογνωμοσύνης οι Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ και του ΚΕΘΙ τις τυπώνουν και τις αποστέλλουν υπογεγραμμένες στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης.

❖ Τεύχος Επιμορφωτικών Δράσεων (Έντυπο 13)

Οι Επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με αυτούς/ές του ΚΕΘΙ συντάσσουν το

«Τεύχος Επιμορφωτικών Δράσεων Α΄ Φάσης» (Έντυπο 13), το οποίο αφορά στην 1η Φάση Επιμορφωτικών Προγραμμάτων και συνιστά την αποτύπωση των δράσεων που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της περιλαμβάνοντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των εργασιών των εκπαιδευτικών.

Το «Τεύχος Επιμορφωτικών Δράσεων» συμπληρώνεται ηλεκτρονικά και αποστέλλεται σε έντυπη μορφή με επισυναπτόμενες τις εργασίες των εκπαιδευτικών στην Ομάδα Τεχνοοικονομικής Στήριξης.

Οι Εκθέσεις Εμπειρογνωμοσύνης, καθώς και τα Τεύχη Επιμορφωτικών Δράσεων αποτελούν τα τελευταία παραδοτέα των Επιμορφωτών/τριών, βάσει των οποίων γίνεται η αποπληρωμή τους.

Έντυπα Παρακολούθησης Παρεμβατικών Δράσεων και Διδακτικών Παρεμβάσεων

8.1. Έντυπα Παρακολούθησης Παρεμβατικών Δράσεων (Έντυπο 10.1)¹

Οι εκπαιδευτικοί, αφού ενημερωθούν και πληροφορηθούν για το περιεχόμενο, τους στόχους και τη διαδικασία υλοποίησης των παρεμβατικών δράσεων, επιλέγουν τα είδη των δράσεων που θα αναπτύξουν. Οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν ένα θέμα που ενδιαφέρει και αφορά τους μαθητές και τις μαθήτριες με τους/τις οποίους/ες θα υλοποιηθεί η παρέμβαση. Αφού ανιχνεύσουν τις ανάγκες και τα βιώματα των μαθητών/τριών, μπορούν να προσδιορίσουν την καταλληλότερη μεθοδολογία υλοποίησης της παρεμβατικής δράσης.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας παρεμβατικής δράσης με επίκεντρο το φύλο ξεκινά με τον εντοπισμό και τη συγκεκριμενοποίηση από τους/τις εκπαιδευτικούς του θέματος που απασχολεί τους/τις μαθητές/τριες. Στη συνέχεια, μελετούν τα ακόλουθα:

➤ «Υπόδειγμα Σχεδιασμού Παρεμβατικής Δραστηριότητας»

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να μελετήσουν την υπάρχουσα βιβλιογραφία, να συμβουλευτούν τα σχέδια και τα ολοκληρωμένα «Υποδείγματα Παρεμβατικών Δράσεων» που υπάρχουν και να σχεδιάσουν τις δικές τους παρεμβατικές δράσεις καταγράφοντας τη φιλοσοφία τους και τους στόχους τους.

➤ «Υπόδειγμα Παρεμβατικής Δραστηριότητας»

➤ ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Α: «Αξιολόγηση Παρεμβατικής Δραστηριότητας»

Το Φύλλο Εργασίας Α συμπληρώνεται κατά τη λήξη του Παρεμβατικού Προγράμματος με τη βοήθεια των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ (και του ΚΕΘΙ όπου τους ζητηθεί) και αντίγραφό του παραδίδεται στον/στην Υπεύθυνο/η Δράσεων του Προγράμματος ο/η οποίος/α το υποβάλλει στους/στις Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ με τη διαμεσολάβηση των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ.

8.2. Έντυπα Παρακολούθησης Διδακτικών Παρεμβάσεων (Έντυπο 10.2)²

Οι εκπαιδευτικοί, αφού ενημερωθούν και πληροφορηθούν για το περιεχόμενο, τους στό-

1. Το έντυπο 10.1 αφορά στα φύλλα εργασίας του Παραρτήματος Β.

2. Το έντυπο 10.2 αφορά στα φύλλα εργασίας του Παραρτήματος Α.

χους και τη διαδικασία υλοποίησης των διδακτικών παρεμβάσεων, επιλέγουν τις θεματικές που θα διαμορφώσουν με τη μορφή παρέμβασης σε συγκεκριμένα μαθήματα.

Η φάση του σχεδιασμού και της υλοποίησης μιας διδακτικής παρέμβασης-μαθήματος με επίκεντρο το φύλο μπορεί να ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

➤ **ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1.1: «Προετοιμασία της Τάξης»**

Στη φάση αυτή οι εκπαιδευτικοί προετοιμάζουν την τάξη τους χρησιμοποιώντας τις οδηγίες που δίνονται στο Παράρτημα Α.

Το Φύλλο 1.1. συμπληρώνεται προ της υποβολής της Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος με τη βοήθεια των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ (και του ΚΕΘΙ όπου τους ζητηθεί) και αντίγραφό του παραδίδεται στον/στην Υπεύθυνο/η Δράσεων του Προγράμματος, ο/η οποίος/α το υποβάλλει στους/στις Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ με τη διαμεσολάβηση των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ.

➤ **ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1.2: «Καταγραφή των Εντυπώσεων των Εκπαιδευτικών»**

Οι εκπαιδευτικοί καταγράφουν τις εντυπώσεις τους από την πρώτη επαφή των μαθητών/τριών με το θέμα της ισότητας των φύλων.

Το Φύλλο 1.2. συμπληρώνεται μετά την εισαγωγή του προβληματισμού στην τάξη για την ισότητα των δύο φύλων προ της υλοποίησης της διδακτικής παρέμβασης, στο πλαίσιο μιας Επιμορφωτικής Συνάντησης της Β΄ Φάσης των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων, με στόχο την προετοιμασία των διδακτικών παρεμβάσεων και των παρεμβατικών δράσεων.

Παραδίδεται αντίγραφό του στον/στην Υπεύθυνο/η Δράσεων του Προγράμματος, ο/η οποίος/α το υποβάλλει στους/στις Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ με τη διαμεσολάβηση των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ.

➤ **ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2.1: «Υλοποίηση της Διδακτικής Παρέμβασης του Μμαθήματος»**, προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να έχουν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν τις αντιδράσεις των μαθητών/τριών, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εφαρμογής, ώστε να χρησιμοποιήσουν αυτή την εμπειρία σε επόμενο μάθημα. Παραδίδεται αντίγραφό του στον/στην Υπεύθυνο/η Δράσεων του Προγράμματος, ο/η οποίος/α το υποβάλλει στους/στις Επιμορφωτές/τριες του ΚΕΘΙ με τη διαμεσολάβηση των Επιμορφωτών/τριών του ΥΠΕΠΘ.

➤ **Υπόδειγμα Διδακτικής Παρέμβασης**

- Θεωρητικές Προσεγγίσεις
- Σχέδιο Διδακτικής Παρέμβασης

Πίνακας Υποβαλλόμενων Εντύπων (1-16)

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ	ΕΚΠΟΝΟΥΝ/ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΥΝ	ΥΠΟΒΑΛΛΟΥΝ/ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΥΝ	ΤΡΟΠΟΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ/ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
1	ΑΙΤΗΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ (2 ΑΝΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ) ΠΟΥ ΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ (2 ΑΝΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ) ΠΟΥ ΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ
2	ΕΝΤΥΠΟ ΑΝΑΓΓΕΛΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ
3	ΠΑΡΟΥΣΙΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΕΤΑΙ ΑΥΤΟΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ
4	ΑΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ	ΣΥΜΜΕΤΕΧΩΝ /ΟΥΣΑ ΣΕ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ	ΣΥΜΜΕΤΕΧΩΝ /ΟΥΣΑ ΣΕ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ ΜΕ ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΑ
5	ΑΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ
6	ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗΣ /ΤΡΙΑ ΥΠΕΠΘ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗΣ /ΤΡΙΑ ΥΠΕΠΘ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ
7	ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ	ΟΙ ΝΟΜΙΜΟΙ/ΕΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΚΑΘΕ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΡΑΣΕΩΝ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ ΣΕ ΔΥΟ (2) ΑΝΤΙΤΥΠΑ
8	ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΡΑΣΕΩΝ Ή / ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ	ΕΚΠΟΝΟΥΝ/ ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΟΥΝ	ΥΠΟΒΑΛΛΟΥΝ/ ΑΠΟΣΤΕΛΛΟΥΝ	ΤΡΟΠΟΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ/ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
9	ΣΥΜΒΑΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ ΣΕ ΤΡΙΑ (3) ΑΝΤΙΤΥΠΑ
10.1	ΕΝΤΥΠΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ (ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ)	ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ
10.2	ΕΝΤΥΠΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ (ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ)	ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ
11	ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΡΑΣΕΩΝ Ή ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ ΚΑΙ ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ ΜΕ ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΑ
12	ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΡΑΣΕΩΝ Ή ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΩ ΟΠΣ ΚΑΙ ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ ΜΕ ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΑ
13	ΤΕΥΧΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ Α' ΦΑΣΗΣ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ /ΤΡΙΩΝ ΥΠΕΠΘ ΚΑΙ ΚΕΘΙ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΚΕΘΙ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ
14	ΕΚΘΕΣΗ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝ/ΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ /ΤΡΙΩΝ ΥΠΕΠΘ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΥΠΕΠΘ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΥΠΕΠΘ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ
15	ΕΚΘΕΣΗ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝ/ΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ /ΤΡΙΩΝ ΚΕΘΙ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΚΕΘΙ	ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΚΕΘΙ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ
16	ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΟΥ Ν.1256/82 ΥΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΣΦΡΑΓΙΔΑ	ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΟΛΟΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ

Χρονοδιάγραμμα Ετήσιου Σχεδίου Ανάπτυξης Επιμορφωτικών και Παρεμβατικών Προγραμμάτων

A/A	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	ΜΑΡΤΙΟΣ	ΑΠΡΙΛΙΟΣ	ΜΑΪΟΣ	ΙΟΥΝΙΟΣ	ΙΟΥΛΙΟΣ	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ
1	ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ												
2	ΕΝΑΡΞΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ - 1η ΦΑΣΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ												
3	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ												
4	ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ - ΥΠΟΒΟΛΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ												
5	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ - ΕΝΤΑΞΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ												
6	ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ - 2η ΦΑΣΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ												
7	ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ												
8	ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ												
9	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΩΣΗ ΚΑΙ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ												
10	ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΑΡΚΟΥΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ												
11	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ												
12	ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ												

11.1. Γενικές Οδηγίες

Στα θέματα που αφορούν τη διαχείριση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων του Έργου «Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα για την προώθηση της ισότητας των φύλων» που υλοποιεί το ΚΕΘΙ (ΕΠΕΑΕΚ II) **ισχύει η εθνική και κοινοτική νομοθεσία, καθώς και οι διατάξεις της φορολογικής νομοθεσίας.** Πρέπει να λαμβάνεται πρόνοια, ώστε να τηρείται το νομότυπο των φορολογικών στοιχείων και των παραστατικών δαπανών.

Οι δαπάνες που πραγματοποιούνται πρέπει να έχουν άμεση σχέση με το αντικείμενο που χρηματοδοτείται και να είναι απόλυτα διακριτές, καθώς επίσης να πληρούν τους κανόνες επιλεξιμότητας σύμφωνα με τον **Κανονισμό (ΕΚ) 1260/1999 του Συμβουλίου** και τον **Κανονισμό (ΕΚ) 1685/2000 της Επιτροπής.** Επισημαίνεται ότι οι δαπάνες θα σφραγίζονται με τα στοιχεία του Έργου και της Σύμπραξης. Στη συνέχεια, εξειδικεύονται τα παραπάνω και παρατίθενται οδηγίες που πρέπει να εφαρμοστούν υποχρεωτικά.

Υπενθυμίζεται ότι ανάδοχοι των Παρεμβατικών Προγραμμάτων μπορούν να είναι:

- ❑ **ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**
 - ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ
 - ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΕΣΠΕΡΙΝΑ & ΗΜΕΡΗΣΙΑ
 - ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ & ΛΥΚΕΙΑ
 - ΕΙΔ. ΑΓΩΓΗΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑ & ΛΥΚΕΙΑ
 - ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ & ΛΥΚΕΙΑ
 - ΕΝΙΑΙΑ ΛΥΚΕΙΑ ΕΣΠΕΡΙΝΑ & ΗΜΕΡΗΣΙΑ
 - ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ & ΛΥΚΕΙΑ
 - ΜΟΥΣΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ & ΛΥΚΕΙΑ
 - ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ & ΛΥΚΕΙΑ
- ❑ **ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**
 - ΤΕΕ/ΣΕΚ/ΣΕ Α΄ & Β΄ ΚΥΚΛΟΥ
 - ΤΕΕ ΕΣΠΕΡΙΝΟ
 - ΤΕΕ ΗΜΕΡΗΣΙΟ
- ❑ **ΔΟΜΕΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ**
 - ΙΕΚ του ΟΕΕΚ και του ΟΑΕΔ
 - ΤΕΕ ΜΑΘΗΤΕΙΑΣ ΟΑΕΔ Α΄ & Β΄ ΚΥΚΛΟΥ
 - ΤΕΕ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ-ΠΡΟΝΟΙΑΣ
 - ΤΕΕ ΟΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑ
 - ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ
 - ΣΧΟΛΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- ΣΧΟΛΕΣ ΞΕΝΑΓΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 - ΑΚΑΔΗΜΙΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ (ΥΕΝ)
- ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ (που εποπτεύονται από το ΙΔΕΚΕ του ΥΠΕΠΘ)

11.2. Κατηγορίες Επιλέξιμων Δαπανών

Στον παρακάτω πίνακα περιγράφονται οι προβλεπόμενες κατηγορίες επιλέξιμων δαπανών, η κάλυψη των οποίων στοχεύει στην υλοποίηση των Παρεμβατικών Προγραμμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ: ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΠΙΛΕΞΙΜΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ		
ΚΩΔΙΚΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΠΙΛΕΞΙΜΗΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΑΠΑΝΗΣ
ΕΠΙΛΕΞΙΜΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ	ΔΑΠΑΝΗΣ	ΔΑΠΑΝΗΣ
61.01	ΑΜΟΙΒΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ ΜΗ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΕ ΦΟΡΟ	Αμοιβές των εκπαιδευτικών που υλοποιούν Παρεμβατικό Πρόγραμμα (Υπεύθυνοι Δράσεων και Διαχείρισης, λοιπά μέλη των Συμπράξεων).
62.03	ΕΞΟΔΑ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	Ταχυδρομικά τέλη.
64.00	ΕΞΟΔΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	Έξοδα ενοικίασης πούλμαν για μετακινήσεις στο εσωτερικό (εκδηλώσεις-εκδρομές), έξοδα μεταφοράς υλικών αγαθών αγορών με μεταφορικά μέσα τρίτων.
64.01	ΕΞΟΔΑ ΤΑΞΙΔΙΩΝ	Έξοδα ταξιδιών εσωτερικού (διαμονή & διατροφή μαθητών/τριών, εκπαιδευτικών, καθώς και έξοδα χιλιομετρικής αποζημίωσης για τις μετακινήσεις των εκπαιδευτικών – αποκλειστικά για τις δραστηριότητες των προγραμμάτων και με συγκεκριμένη αιτιολογία-τεκμηρίωση). Μετακινήσεις με ταξί δεν είναι επιλέξιμες.
64.07	ΕΝΤΥΠΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΗ ΥΛΗ	Προμήθεια έντυπου υλικού και γραφικής ύλης, δισκετών, CDs, αναλώσιμων υλικών φωτοτυπικών μηχανημάτων και υπολογιστών, πολλαπλές εκτυπώσεις (έντυπα-φυλλάδια), ψηφιοποιήσεις, πλαστικοποιήσεις, βιβλιοδεσίες, βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή.
64.07.90	ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΩΝ	Βιβλία σχετικά με τα θέματα Ισότητας των φύλων, μετά από σχετική έγκριση από τον/την επιμορφωτή/τρια του ΚΕΘΙ.
64.02	ΕΞΟΔΑ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ	Αγορά υλικών για εκδηλώσεις προβολής, αναπαραγωγή προσκλήσεων, βιντεοσκόπηση και αναπαραγωγή βιντεοκασέτας, αγορά φωτογραφικών φιλμ, δημιουργία μακέτας εντύπων, αφίσες, σελιδοποίηση, αγορά εισιτηρίων για επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους, εκμίσθωση υλικοτεχνικού εξοπλισμού για την πραγματοποίηση εκδήλωσης προβολής, κέτερινγκ. Αφορούν αποκλειστικά δράσεις δημοσιότητας των σχολικών μονάδων για προβολή των Παρεμβατικών Προγραμμάτων.

11.3. Ανάλυση Επιλέξιμων Δαπανών

11.3.1. Κωδικός 61.01

11.3.1.1. Αμοιβή των Συνεργαζόμενων Εκπαιδευτικών

Κάθε εκπαιδευτικός αμείβεται για τη συμμετοχή του στην υλοποίηση Παρεμβατικού Προγράμματος.

Το ακριβές ύψος της αμοιβής καθορίζεται σε **800 €** εφάπαξ μετά τη λήξη και την καλή εκτέλεση του προγράμματος, που πιστοποιείται από το ΚΕΘΙ. Η εξόφληση του ποσού αυτού γίνεται με δίγραμμη επιταγή στο όνομα των δικαιούχων, αφού παρακρατηθεί ο προβλεπόμενος από τη νομοθεσία φόρος. Η ανωτέρω αμοιβή έχει παρακράτηση φόρου 20% και καταβάλλεται στους δικαιούχους απευθείας από το ΚΕΘΙ με την προσκόμιση των παρακάτω:

1. Παραδοτέα:

- I. Έντυπα Παρακολούθησης Παρεμβατικών Δράσεων (Φύλλα Εργασίας)
- II. Έντυπα Παρακολούθησης Διδακτικών Παρεμβάσεων (Φύλλα Εργασίας)
- III. Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος
- IV. Υλικό Προβολής και Δημοσιότητας Παρεμβατικού Προγράμματος

2. Βεβαίωση του Ν. 1256/82 υπογεγραμμένη από την Υπηρεσία και με σφραγίδα.

Η απόδοση στην αρμόδια ΔΟΥ του παρακρατηθέντος φόρου γίνεται από το ΚΕΘΙ.

11.3.1.2. Αμοιβή Υπευθύνων Δράσεων και Υπευθύνων Διαχείρισης του Παρεμβατικού Προγράμματος

Η αμοιβή των Υπευθύνων ορίζεται σε **1.400 €** εφάπαξ μετά τη λήξη και την καλή εκτέλεση του προγράμματος, που πιστοποιείται από το ΚΕΘΙ. Η εξόφληση του ποσού αυτού θα γίνεται με δίγραμμη επιταγή στο όνομα των δικαιούχων, αφού παρακρατηθεί ο προβλεπόμενος από τη νομοθεσία φόρος.

Η ανωτέρω αμοιβή έχει παρακράτηση φόρου 20% και καταβάλλεται στους δικαιούχους εκπαιδευτικούς με την προσκόμιση των παρακάτω:

1. «Έκθεση Προόδου Παρεμβατικού Προγράμματος», καθώς και «Τελική Έκθεση Παρεμβατικού Προγράμματος».

2. Βεβαίωση του Ν. 1256/82 υπογεγραμμένη από την Υπηρεσία και με σφραγίδα.

Η απόδοση στην αρμόδια ΔΟΥ του παρακρατηθέντος φόρου γίνεται από το ΚΕΘΙ.

11.3.2. Κωδικός Εξόδων 64.00

Οι μετακινήσεις και οι συνεπακόλουθες δαπάνες αφορούν:

1. Τους/τις Υπευθύνους/ες Δράσεων και τους/τις Υπευθύνους/ες Διαχείρισης Παρεμβατικών Προγραμμάτων.
2. Τους/τις Συνεργαζόμενους/μενες Εκπαιδευτικούς.
- 3) Τους/τις μαθητές/τριες.

Για κάθε μετακίνηση των εκπαιδευτικών απαιτείται απόφαση της αρμόδιας Διεύθυνσης Εκπαίδευσης ή του κατά τόπους Γραφείου ΤΕΕ ή Γραφείου Εκπαιδευτικών Θεμάτων ΤΕΕ

της Δ/σης Εκπαίδευσης ή της αρμόδιας Διεύθυνσης για τους φορείς πλην του ΥΠΕΠΘ.

Για τις μετακινήσεις των μαθητών/τριών στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών εκδρομών απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλογή του πρακτορείου είναι η ασφάλιση των μετακινούμενων μαθητών/τριών και συνοδών καθηγητών.

11.3.3. Κωδικός Εξόδων 64.01

Το αντίτιμο των εισιτηρίων συγκοινωνιακών μέσων (οικονομική θέση) είναι επιλέξιμη δαπάνη, εφόσον η μετακίνηση αιτιολογείται και τεκμηριώνεται λεπτομερώς. Θα πρέπει να αναφέρεται το μέσο μεταφοράς (ίδιο μέσο, υπεραστικές-αστικές συγκοινωνίες, τρένο, πλοίο, αεροπλάνο) και ο υπολογισμός να γίνεται αναλυτικά για το καθένα από αυτά. Επισημαίνεται ότι για τις μετακινήσεις πρέπει, εκτός της νόμιμης απόδειξης πώλησης του εκδότη-πρακτορείου, να υποβάλλονται και τα **πρωτότυπα αποκόμματα των εισιτηρίων**.

Για τις μετακινήσεις με ίδιο μέσο (ΙΧ), η αποζημίωση υπολογίζεται με βάση τα διανυθέντα χιλιόμετρα επί 0,12 ευρώ ανά χλμ. Η χιλιομετρική απόσταση αποδεικνύεται με την προσκόμιση σχετικής Βεβαίωσης από τη Δ/ση Μεταφορών της οικείας Νομαρχίας. Στις μετακινήσεις με ίδιο μέσο σε οδικές αρτηρίες όπου υπάρχουν διόδια τίθεται απαραίτητη προϋπόθεση και η προσκόμιση των αποδείξεων διοδίων.

Δαπάνες εισιτηρίων, διαμονής και διατροφής υπολογίζονται με βάση τα ισχύοντα στο Δημόσιο (Ν. 2685/1999 και ΚΥΑ 2/21858/0022/11.04.2001) και αποδεικνύονται με τα σχετικά παραστατικά. Καταγράφονται δε αναλυτικά και στο Απολογιστικό Έντυπο Μετακίνησης.

Οι δαπάνες που αφορούν στη διατροφή συμμετεχόντων/ουσών κρίνονται μη επιλέξιμες όταν αφορούν συναντήσεις ή γεύματα εργασίας. Επιλέξιμη δαπάνη αποτελεί η διατροφή των συνεργατών/τριών και συμμετεχόντων/ουσών στην υλοποίηση του έργου σε περίπτωση ταξιδιού εκτός της έδρας απασχόλησης ή της έδρας της σχολικής μονάδας.

Σε περίπτωση που δίνεται ημερήσια αποζημίωση, πρόσθετα έξοδα διατροφής δεν είναι επιλέξιμα.

Για κάθε μετακίνηση των εκπαιδευτικών απαιτείται απόφαση της αρμόδιας Διεύθυνσης Εκπαίδευσης ή του κατά τόπους Γραφείου ΤΕΕ ή Γραφείου Εκπαιδευτικών Θεμάτων ΤΕΕ της Δ/σης Εκπαίδευσης ή της αρμόδιας Διεύθυνσης για τους φορείς πλην του ΥΠΕΠΘ.

11.3.4. Κωδικός Εξόδων 64.07

Περιλαμβάνονται δαπάνες προετοιμασίας, ανάπτυξης και υλοποίησης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων. Στην κατηγορία αυτή είναι δυνατόν να περιλαμβάνονται εκτυπώσεις με ηλεκτρονικά ή άλλα μέσα, προμήθεια έντυπου υλικού, γραφικής ύλης, δισκετών, CDs, αναλώσιμων υλικών φωτοτυπικών μηχανημάτων (τόνερ, χαρτί), εκπαιδευτικού υλικού.

11.3.5. Κωδικός Εξόδων 64.07.90

Όσον αφορά στις σχολικές μονάδες που έχουν προβεί στην αγορά βιβλίων, στο πλαίσιο του παρόντος έργου, θα πρέπει να αποστείλουν στο ΚΕΘΙ σχετικό έγγραφο με τα βιβλία που έχουν αγοραστεί και έχουν πιθανώς καταλογογραφηθεί στη βιβλιοθήκη του σχολείου. Πιο συγκεκριμένα, μετά την ενημέρωση της Σχολικής Επιτροπής της σχολικής μονάδας, μέσω

σχετικού εγγράφου στο οποίο θα αναφέρονται τα στοιχεία του κάθε βιβλίου (συγγραφέας, τίτλος, εκδοτικός οίκος, τόπος και έτος έκδοσης), τα βιβλία αυτά θα καταλογογραφούνται και θα διατίθενται στη βιβλιοθήκη της κάθε σχολικής μονάδας. Σε περίπτωση που δεν υφίσταται βιβλιοθήκη, η ευθύνη είναι του Διευθυντή του σχολείου.

11.3.6. Κωδικός Εξόδων 64.02

Συμπεριλαμβάνονται δαπάνες για ενέργειες προβολής και δημοσιότητας όπως: ενημερωτικό φυλλάδιο, αφίσα, πρόσκληση, βιντεοταινία, CD-ROM κ.λπ., κατόπιν συνεννόησης και έγκρισης από τον/την επιμορφωτή/τρια του ΚΕΘΙ.

11.3.7. Κωδικός Εξόδων 62.03

Στην κατηγορία εξόδων 62.03 περιλαμβάνονται δαπάνες για ταχυδρομικά τέλη και μόνον αυτά που αφορούν στο Έργο και τεκμηριώνονται με παραστατικά και όχι δαπάνες τηλεπικοινωνιών (τηλεφωνικά έξοδα, Ίντερνετ).

11.4. Χρηματοδότηση Συμπράξεων

11.4.1. Διαδικασία Χρηματοδότησης

Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κάθε σύμπραξης για τις δαπάνες υλοποίησης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων είναι **1.900 €** ανά σχολική μονάδα - μέλος της Σύμπραξης, πολλαπλασιαζόμενο επί του αριθμού των μονάδων που θα αποτελέσουν τη Σύμπραξη, ενώ δεν συμπεριλαμβάνονται στο ανωτέρω ποσό οι αμοιβές των συνεργαζόμενων εκπαιδευτικών. Η Συντονίστρια Σχολική Μονάδα (ΣΣΜ) έχει την ευθύνη για τη διαχείριση των χρημάτων, την τήρηση των απαραίτητων παραστατικών για τη Σύμπραξη και γενικά τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το γεγονός ότι το ΚΕΘΙ δεν θα έχει άμεση σχέση με καμία από τις συμμετέχουσες σχολικές μονάδες παρά μόνο με τη Συντονίστρια σχολική μονάδα. Η ΣΣΜ θα πρέπει να παρακολουθεί τις ανάγκες χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων και να τηρεί όλες εκείνες τις διαδικασίες που προβλέπονται από τη διαχειριστική αρχή του προγράμματος.

Συγκεκριμένα:

Επειδή όλες οι προμήθειες προβλέπεται να γίνονται κεντρικά από τη ΣΣΜ και θα καλύπτουν τις ανάγκες όλων των συμμετεχόντων σχολείων, τα ποσά των παραγγελιών θα είναι τέτοια που επιβάλλεται να γίνεται έρευνα αγοράς για τιμολόγια άνω των **500 €** και να ζητούνται τουλάχιστον τρεις (3) προσφορές πριν προχωρήσει η διαδικασία της παραγγελίας.

Είναι απαραίτητο να τηρείται πρωτόκολλο παραλαβής και παράδοσης από τη ΣΣΜ κατά την παράδοση των βιβλίων στις σχολικές μονάδες, της γραφικής ύλης και των αναλωσίμων γενικά.

Κατά την επιλογή του προμηθευτή μετά από την έρευνα αγοράς θα πρέπει να εκδίδεται

από τη ΣΣΜ ένα πρακτικό, το οποίο θα υπογράφεται από το Διευθυντή του Σχολείου και τον/την Υπεύθυνο/η Διαχείρισης της Σύμπραξης.

Υπέρβαση των ως άνω χρηματοδοτήσεων δεν επιτρέπεται.

Για κάθε δαπάνη οποιουδήποτε ποσού απαιτείται τιμολόγιο πώλησης ή τιμολόγιο παροχής υπηρεσιών θεωρημένα ή αντίστοιχο παραστατικό. Κάθε τιμολόγιο στην περιγραφή ή στον τόπο προορισμού θα πρέπει να αναφέρει απαραίτητα τη συντονίστρια σχολική μονάδα για την οποία εκδίδεται. Τα παραστατικά πώλησης, εάν δεν είναι ενιαίο τιμολόγιο-δελτίο αποστολής, θα πρέπει να συνοδεύονται από τα θεωρημένα δελτία αποστολής.

Αποδείξεις ταμειακής μηχανής και απλές πρόχειρες αποδείξεις ή ακριβή αντίγραφα αποδείξεων δεν θα γίνουν δεκτά ανεξαρτήτως ποσού.

Επισημαίνεται ότι η αγορά εξοπλισμού δεν είναι επιλέξιμη δαπάνη.

Όλα τα τιμολόγια-παραστατικά θα εκδίδονται στην επωνυμία:

KENTRO EPEYNOY GIA ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΝΠΙΔ
Μουσαίου 2, 105 55 ΑΘΗΝΑ
ΑΦΜ: 090208864
ΔΟΥ: Ε΄ ΑΘΗΝΩΝ

Οι πραγματοποιηθείσες δαπάνες μπορούν να θεωρηθούν ως επιλέξιμες μόνον εάν έχουν άμεση σχέση με τις εγκριθείσες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα αποκλειστικά εντός των χρονικών ορίων της περιόδου της Σύμβασης που συνάπτει η Συντονίστρια Σχολική Μονάδα με το ΚΕΘΙ με εγκεκριμένη την Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος. Επίσης, οι δαπάνες πρέπει να είναι απόλυτα διακριτές και να πληρούν τους κανόνες επιλεξιμότητας σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 1260/1999 του Συμβουλίου και τον κανονισμό (ΕΚ) 1685/2000 της Επιτροπής.

Τονίζεται ότι το ύψος των δαπανών ανά κατηγορία δαπάνης του προϋπολογισμού του Παρεμβατικού Προγράμματος δεν μπορεί να τροποποιηθεί και πρέπει να τηρηθεί αυστηρά. Περιορισμένη μετακίνηση ποσοστού έως 20% από κατηγορία σε κατηγορία μπορεί να γίνει ύστερα από πλήρη και λεπτομερή αιτιολόγηση και έγκρισή της από τον/την αρμόδιο/α Επιμορφωτή/τρια του ΚΕΘΙ.

11.4.2. Όροι Χρηματοδότησης

Η χρηματοδότηση πραγματοποιείται ως εξής:

Με την υπογραφή της Σύμβασης από τη Συντονίστρια Εκπαιδευτική Μονάδα με το ΚΕΘΙ προκαταβάλλεται έως το 50% των προβλεπόμενων δαπανών.

Με την υποβολή της Ενδιάμεσης Έκθεσης Προόδου και την προσυπογραφή της Αναλυτικής Κατάστασης Εξοφλημένων Παραστατικών Δαπανών από τον/την Επιμορφωτή/τρια του ΚΕΘΙ, καταβάλλεται ποσό που αντιστοιχεί σε εξοφλημένες και δεσμευμένες δαπάνες υλοποίησης (πιστώσεις).

Η εξόφληση πραγματοποιείται με την κατάθεση των προβλεπόμενων παραδοτέων του Προγράμματος και την Τελική Έκθεση Προόδου Παρεμβατικού Προγράμματος από τον/την Υπεύθυνο/η Δράσεων ή/και Υπεύθυνο/η Διαχείρισης.

Σε περίπτωση που το ποσό της προκαταβολής δεν καλύπτεται με παραστατικά, μετά την

υποβολή της Τελικής Έκθεσης Προόδου Παρεμβατικού Προγράμματος, ο/η Υπεύθυνος/η Διαχείρισης Παρεμβατικού Προγράμματος υποχρεούται να επιστρέψει στο ΚΕΘΙ τη διαφορά που προκύπτει.

Όλες οι δαπάνες πρέπει να αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο εγκεκριμένο Παρεμβατικό Πρόγραμμα, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Σύμβασης. Σημειώνεται ότι το ΚΕΘΙ θα πραγματοποιεί Οικονομικό Απολογισμό Προγράμματος στο τμήμα που αφορά στις αμοιβές με πρωτοβάθμιο κωδικό 61.

Για οποιαδήποτε διευκρίνιση που αφορά οικονομικής φύσεως θέματα οι ενδιαφερόμενοι/ες μπορούν να επικοινωνούν με την Ομάδα Οικονομικής Στήριξης του Έργου ΚΕΘΙ – ΕΠΕΑΕΚ II μέσω e-mail: sparra@kethi.gr, ktzakou@kethi.gr ή/και με fax: 210 3259640.

Η χρηματοδότηση κάθε Παρεμβατικού Προγράμματος γίνεται από το ΚΕΘΙ με την αποστολή δίγραμμης τραπεζικής επιταγής στο όνομα του/της δικαιούχου - Υπευθύνου/ης Διαχείρισης της ΣΣΜ ή με κατάθεση σε Έντοκο Τραπεζικό Λογαριασμό, ο οποίος ανοίγεται με επιμέλεια του/της ανωτέρω στο όνομα του/της ιδίου/ιδίας και του/της Διευθύντριας της Σχολικής Μονάδας ως Νομίμου Εκπροσώπου της, σε Τράπεζα που υποδεικνύει το ΚΕΘΙ. Επισημαίνεται ότι υπεύθυνοι/ες για τον Τελικό Οικονομικό Απολογισμό του Προγράμματος είναι ο/η Διευθυντής/ντρια και ο/η Υπεύθυνος/η Διαχείρισης της Σύμπραξης. Έτσι, στο τέλος του Παρεμβατικού Προγράμματος (μετά την κατάθεση της αποπληρωμής) οι δικαιούχοι υποχρεούνται να επιστρέψουν το βιβλιάριο μηδενισμένο, με κατατεθειμένους όλους τους τόκους που προκύπτουν στον τραπεζικό λογαριασμό που τηρεί για το συγκεκριμένο Έργο. Η απόδειξη κατάθεσης αναγράφει τα ονόματα των δικαιούχων και της σχολικής μονάδας όπου ανήκουν, και υποβάλλεται μαζί με το βιβλιάριο στην Ομάδα Οικονομικής Στήριξης του Έργου (Μουσαίου 2, 105 55 Αθήνα, τηλ. 210 3259600, fax. 210 3259640)

Όλα τα ανωτέρω εξαρτώνται από τη χρηματοδοτική ροή του προγράμματος.

11.4.3. Ανώτατα Ποσά Χρηματοδότησης ανά Κατηγορία Δαπάνης

Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κάθε σύμπραξης για τις δαπάνες υλοποίησης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων είναι **1.900 €** ανά σχολική μονάδα-μέλος της Σύμπραξης, ενώ δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτό οι αμοιβές των συνεργαζόμενων εκπαιδευτικών. Στον παρακάτω πίνακα περιγράφεται αναλυτικά το ανώτατο ποσό χρηματοδότησης ανά κατηγορία δαπάνης πολλαπλασιαζόμενο επί του αριθμού των σχολικών μονάδων που θα αποτελέσουν τη Σύμπραξη.

1. 61.01 ΑΜΟΙΒΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ ΜΗ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΕ ΦΟΡΟ	
Αμοιβή Υπευθύνων Δράσεων & Υπευθύνων Διαχείρισης	1.400 € / άτομο
Αμοιβή λοιπών συνεργαζόμενων εκπαιδευτικών	800 € / άτομο
2. 62.03 ΕΞΟΔΑ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	
Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κατηγορίας 62.03	100 € (× αριθμό σχολικών μονάδων σύμπραξης)
3. 64.00 ΕΞΟΔΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	
Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κατηγορίας 64.00	300 € (× αριθμό σχολικών μονάδων σύμπραξης)
4. 64.01 ΕΞΟΔΑ ΤΑΞΙΔΙΩΝ	
Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κατηγορίας 64.01	400 € (× αριθμό σχολικών μονάδων σύμπραξης)

5. 64.02 ΕΞΟΔΑ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κατηγορίας 64.02	600 € (× αριθμό σχολικών μονάδων σύμπραξης)
--	---

6. 64.07 ΕΝΤΥΠΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΗ ΥΛΗ

Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κατηγορίας 64.07	400 € (× αριθμό σχολικών μονάδων σύμπραξης)
--	---

7. 4.07.90**ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΩΝ**

Ανώτατο ποσό χρηματοδότησης κατηγορίας 64.07.90	100 € (× αριθμό σχολικών μονάδων σύμπραξης)
---	---

Παρατίθεται αντίστοιχο παράδειγμα (στην περίπτωση που ο αριθμός των σχολικών μονάδων της Σύμπραξης είναι τρεις (3)):

Υποτιθέμενος Προϋπολογισμός Σύμπραξης

62.03	300 €	(100 € × 3 σχολικές μονάδες)
64.00	900 €	(300 € × 3 σχολικές μονάδες)
64.01	1.200 €	(400 € × 3 σχολικές μονάδες)
64.02	1.800 €	(600 € × 3 σχολικές μονάδες)
64.07	1.200 €	(400 € × 3 σχολικές μονάδες)
64.07.90	300 €	(100 € × 3 σχολικές μονάδες)
ΣΥΝΟΛΟ		5.700 €

Σε περίπτωση που δεν προβλέπεται να απορροφηθούν τα ποσά σύμφωνα με τον αρχικό προϋπολογισμό, έχουμε τη δυνατότητα να τον τροποποιήσουμε ανάλογα με τις ανάγκες του προγράμματος και των συμμετεχουσών σχολικών μονάδων κινούμενοι αποκλειστικά μέσα στο πλαίσιο του 20%. Για την καλύτερη δυνατή επεξήγηση των ανωτέρω, δίνουμε ως παράδειγμα μια πιθανή τροποποίηση του προϋπολογισμού που καταγράψαμε παραπάνω.

62.03	$300 \times 20\% = 60$	οπότε $300 + 60 = 360$ €
64.00	$900 \times 20\% = 180$	οπότε $900 + 180 = 1.080$ €
64.01	$1.200 \times 20\% = 240$	οπότε $1.200 + 240 = 1.440$ €
64.07	$1.200 \times 20\% = 240$	οπότε $1.200 + 240 = 1.440$ €
64.07.90	$300 \times 20\% = 60$	οπότε $300 + 60 = 360$ €
Το σύνολο που προκύπτει από την αύξηση κατά 20% των παραπάνω κωδικών ανέρχεται στο ποσό των 780 €, το οποίο πρέπει να αφαιρεθεί από την κατηγορία ή τις κατηγορίες , όπου δεν προβλέπεται να υπάρχει η αναμενόμενη απορρόφηση, οπότε:		
64.02		$1.800 - 780 = 1.020$ €
ΣΥΝΟΛΟ		5.700 €

Η υπέρβαση του εγκεκριμένου συνολικού ποσού δεν θεωρείται επιλέξιμη δαπάνη και δεν θα χρηματοδοτείται.

11.5. Διαδικασία Διαχείρισης και Παρακολούθησης

11.5.1. Τήρηση Παραστατικών και Εγγράφων

Η τήρηση των παραστατικών και όλων των απαιτούμενων εγγράφων με στόχο τη διαχείριση των Προγραμμάτων αποτελεί αρμοδιότητα των Υπεύθυνων Δράσεων και Διαχείρισης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων.

Οι Υπεύθυνοι/ες Δράσεων και Διαχείρισης Παρεμβατικού Προγράμματος πρέπει να συνεργάζονται με τις/τους Επιμορφώτριες/τές της περιοχής τους, την Ομάδα Τεχνικοοικονομικής Στήριξης, καθώς επίσης με την Επιστημονική Επιτροπή του Έργου, με στόχο την καλύτερη υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος. Πρέπει να απευθύνονται σε αυτές/αυτούς για οποιοδήποτε πρόβλημα προκύψει κατά την υλοποίησή του. Οι Επιμορφώτριες/τές και εκπρόσωποι της Ομάδας Τεχνικοοικονομικής Στήριξης ή της Επιστημονικής Επιτροπής είναι δυνατόν να επισκεφθούν για έλεγχο τον Υπεύθυνο κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Παρεμβατικού Προγράμματος. Ο έλεγχος ενός Προγράμματος συνίσταται στον παιδαγωγικό, τεχνικό και οικονομικό έλεγχο και τη διαδικασία ανάπτυξής του σύμφωνα με τις ισχύουσες εθνικές και κοινοτικές διατάξεις. Εάν, μετά από έλεγχο, διαπιστωθεί ότι αδικαιολόγητα δεν υλοποιείται-εξελίσσεται κάποιο εγκεκριμένο Πρόγραμμα ή υπάρχουν σοβαρές παραλείψεις, τούτο ακυρώνεται (απεντάσσεται) και απαιτείται η επιστροφή της προκαταβολής.

Όλες οι εκπαιδευτικές μονάδες-μέλη των Συμπράξεων υποχρεούνται να τηρούν τους Κανόνες Δημοσιότητας σύμφωνα με τον αριθ. 1159/2000 Κανονισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και να παραλάβουν από το ΚΕΘΙ το λογότυπο που αφορά σε όλα τα έργα του ΕΠΕΑΕΚ II. Επίσης, υποχρεούνται σε κάθε έντυπο, φυλλάδιο, αφίσα και οποιοδήποτε είδος υλικού που παράγεται μέσω του Προγράμματος να ενσωματώνουν το λογότυπο του Έργου. Απαραίτητη είναι η ανάρτηση μίας τουλάχιστον αφίσας σε κάθε συμμετέχουσα εκπαιδευτική μονάδα, ενώ τα βιβλία που πρόκειται να αγοραστούν θα πρέπει να έχουν το λογότυπο του Έργου, π.χ. με την επικόλληση σχετικής ετικέτας. Τα σχετικά λογότυπα είναι δυνατόν να προμηθευτούν οι εμπλεκόμενοι και από την ιστοσελίδα του Έργου: www.elysis-kethi.gr.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Το Παράρτημα Α περιλαμβάνει κάποιες κατευθύνσεις για όσους και όσες εκπαιδευτικούς υλοποιήσουν Παρεμβατικά Προγράμματα υπό μορφή διδακτικών παρεμβάσεων. Ακόμα περιλαμβάνει:

- **Φύλλο Εργασίας 1.1.**

Η «ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ», που αφορά στη φάση προ της υλοποίησης της διδακτικής παρέμβασης.

- **Φύλλο Εργασίας 1.2.**

«ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΝΤΥΠΩΣΕΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ», που στοχεύει στην καταγραφή των εντυπώσεων των εκπαιδευτικών από την πρώτη επαφή των μαθητών/τριών με το θέμα και των αρχικών αντιδράσεών τους.

- **Φύλλο Εργασίας 2.1.**

«ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ», που αφορά στην καταγραφή της εμπειρίας υλοποίησης διδακτικής παρέμβασης, έτσι ώστε να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να επεξεργασθούν τις αντιδράσεις των μαθητών κατά τη διάρκειά της, τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της εφαρμογής της κ.λπ., προκειμένου να χρησιμοποιήσουν αυτή την εμπειρία σε επόμενο μάθημα.

Παρεμβατικά Προγράμματα με τη μορφή διδακτικών παρεμβάσεων

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1.1: «Προετοιμασία της Τάξης»

«ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»

Στόχος: Πρόκειται για μια πρώτη συζήτηση στην τάξη, που επιδιώκει να προετοιμάσει το έδαφος για τη διδακτική παρέμβαση (μάθημα). Στόχος, δηλαδή, είναι να προβληματιστούν τα παιδιά, να καταγραφεί ο προβληματισμός τους, καθώς και να εντοπιστούν οι τάσεις και οι ανάγκες τους.

Διαδικασία: Καλό είναι να αφιερωθούν δύο ή τρία εικοσάλεπτα για συζήτηση με απόσταση μερικών ημερών ανάμεσά τους. Η συζήτηση θα μπορούσε να γίνει είτε στο τέλος του μαθήματος είτε σε κάποια κενή ώρα. Οι παρακάτω ερωτήσεις θα πρέπει να τεθούν σταδιακά προς συζήτηση στην τάξη.

A' φάση

Ποια είναι η γνώμη σας για το θέμα της ισότητας των φύλων;

Νομίζετε ότι υπάρχει ισότητα των φύλων στην κοινωνία μας σήμερα;

Αν ναι, πώς βγάλατε αυτό το συμπέρασμα; Ποια στοιχεία της κοινωνικής ζωής σας επιτρέπουν να υποστηρίξετε την άποψη αυτή;

Αν όχι, γιατί;

B' φάση

Πώς νομίζετε ότι συνδέεται το θέμα της ισότητας των φύλων με τη δημοκρατία;

Γιατί κατά τη γνώμη σας διάφοροι συγγραφείς ονομάζουν τα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη «ανώριμες δημοκρατίες»; Τι δεν κατάφεραν να πετύχουν οι σύγχρονες αυτές δημοκρατίες ως προς την ισότητα των φύλων;

Ποια είναι η γνώμη σας για την αντιπροσώπευση ανδρών και γυναικών στην πολιτική, στα κέντρα που παίρνονται οι αποφάσεις, στη διαχείριση της οικονομίας;

Το ότι οι γυναίκες δε συμμετέχουν αρκετά στους παραπάνω τομείς αποτελεί κατά τη γνώμη σας ένδειξη αδυναμίας της δημοκρατίας; Γιατί;

Γ' φάση

Νομίζετε ότι στο σχολείο ακούσατε αρκετά πράγματα για την ισότητα των φύλων;

Νομίζετε ότι στο σχολείο πήρατε αρκετές πληροφορίες για την προσφορά των γυναικών στη δημιουργία του ανθρώπινου πολιτισμού (στην Ιστορία, τις Τέχνες, τα Γράμματα, τη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής κ.λπ.);

Θα θέλατε να ακούσετε κάποια πράγματα για τα θέματα αυτά; Γιατί;

Ποια άλλα θέματα θα σας ενδιέφεραν για την ισότητα των φύλων;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1.2: «Καταγραφή Εντυπώσεων του/της Εκπαιδευτικού»

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ	
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	
ΜΑΘΗΜΑ	
ΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΘΑ ΓΙΝΕΙ	
Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ	
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ	

ΓΕΝΙΚΑ

1. Συμμετείχαν όλοι και όλες οι μαθητές και μαθήτριες της τάξης στη συζήτηση; Περισσότερο τα αγόρια ή τα κορίτσια;

2. Περιγράψτε τις αντιδράσεις τους από τη συζήτηση, καθώς και το γενικό κλίμα που επικράτησε.

Α΄ ΦΑΣΗ

3. Πώς τοποθετήθηκαν οι μαθητές και οι μαθήτριες της τάξης στο θέμα της ισότητας των φύλων; Θετικά, αρνητικά, αδιάφορα, με ενδιαφέρον κ.λπ.

4. Τι προέκυψε από τη συζήτηση; Διαπιστώθηκε συμφωνία ή διαφωνία ως προς την ισότητα των φύλων στην κοινωνία;

Β΄ ΦΑΣΗ

5. Συνέδεσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες την ισότητα των φύλων με τη δημοκρατία; Ναι, όχι, διαφορές κ.λπ.

Γ΄ ΦΑΣΗ

6. Υπήρξε ενδιαφέρον για διεύρυνση των μαθημάτων, ώστε να συμπεριληφθεί και η γυναικεία οπτική; Τι φάνηκε να ενδιαφέρει ιδιαίτερα τους μαθητές και τις μαθήτριες;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2.1: «Υλοποίηση Διδακτικής Παρέμβασης»

ΟΝΟΜΑ
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ
ΤΑΞΗ/ΕΙΣ ΣΤΗΝ/ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΑ/ΕΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ/ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

1. Αριθμός μαθητών/τριών στην τάξη που γίνεται η συζήτηση (περίπου):

2. Συμμετέχουν όλοι/ες οι μαθητές/τριες της τάξης στο μάθημα; Περισσότερο τα αγόρια;
Περισσότερο τα κορίτσια;

3. Περιγράψτε τις αντιδράσεις τους, καθώς και το γενικό κλίμα που επικράτησε.

4. Πώς είδαν οι μαθητές/τριες τη διαφορετική οπτική του μαθήματος και την επικέντρωση στο γυναικείο φύλο; Θετικά, αρνητικά, με ενδιαφέρον;

5. Περιγράψτε πιο κάτω μερικά χαρακτηριστικά στιγμιότυπα που σας έκαναν εντύπωση κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

6. Αξιολογήστε με λίγα λόγια το μάθημα αυτό σε σχέση με άλλα μαθήματα. Υπήρξαν διαφορές/ομοιότητες στον τρόπο με τον οποίο το ετοιμάσατε; Στον τρόπο με τον οποίο το υλοποιήσατε; Στη συμμετοχή και τις αντιδράσεις των μαθητών/τριών; Γράψτε με λίγα λόγια την εμπειρία σας.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1. ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΘΗΝΑ

ANNA ΜΙΣΙΟΥ

Στην εργασία αυτή θα επιχειρήσω, σκιαγραφώντας τις ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες ολοκληρώθηκε η πολιτική επαναστατική διαδικασία της αθηναϊκής δημοκρατίας, να εξηγήσω για ποιο λόγο η διαδικασία αυτή, που άρχισε στις αρχές του 6ου και ολοκληρώθηκε γύρω στα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ., αύξησε την ανισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα, σε βαθμό τέτοιο, ώστε οι γυναίκες να θεωρούνται τα «κύρια θύματα» της δημοκρατίας.

Η Αθήνα των αρχαϊκών χρόνων (8ος ως και 6ος αιώνας π.Χ.) ήταν μια αγροτική κοινωνία με έντονες ταξικές συγκρούσεις. Η αριστοκρατία είχε στην κατοχή της το μεγαλύτερο μέρος της διαθέσιμης γης. Οι αριστοκράτες γαιοκτήμονες εκτός από την πολιτική και δικαστική εξουσία κατείχαν και τα στρατιωτικά αξιώματα. Ήταν οι μόνοι που είχαν την οικονομική δυνατότητα να διαθέτουν πλήρη οπλισμό (ασπίδα, ξίφος και δόρυ). Με τα όπλα αυτά, υπερασπίζοντας τη γη τους και τους καλλιεργητές της ενάντια στους ξένους, διατηρούσαν το σεβασμό των γεωργών προς το πρόσωπό τους, αλλά κυρίως εξασφάλιζαν εργατικά χέρια. Οι περισσότεροι κάτοικοι της Αττικής, είτε ως ελεύθεροι καλλιεργητές σε δικούς τους μικρούς κλήρους είτε ως κολίγοι σε κτήματα που δεν τους ανήκαν, έχοντας μικρή σοδειά και λίγο χώρο αποθήκευσης, ζούσαν συνέχεια με την απειλή του λιμού λόγω ξηρασίας, πλημμύρας ή πολέμου. Τις αντιξοότητες διαβίωσης προσπαθούσαν να τις ξεπεράσουν με σχέσεις που ανέπτυσσαν με ανθρώπους της ίδιας «σειράς» και κυρίως με ανθρώπους που διέθεταν μεγάλο πλούτο και επιρροή. Οι αρχαίες πηγές μάς λένε ότι οι άνισες σχέσεις ανάμεσα στους μεγάλους γαιοκτήμονες, τους ευγενείς και τις λαϊκές μάζες της Αττικής εξελίχθηκαν, ιδιαίτερα κατά τον 7ο αιώνα, σε σχέσεις εκμετάλλευσης με φοβερές κοινωνικές συνέπειες. Συγκεκριμένα, στην αριστοτελική πραγματεία για την αθηναϊκή πολιτεία διαβάζουμε ότι «Οι φτωχοί [που] λέγονταν πελάτες και εκτήμοροι [...] καλλιεργούσαν τα κτήματα των πλουσίων. Όλη η γη ανήκε στους πλούσιους. Σε περίπτωση που δεν έδιναν όλο το ποσό της μίσθωσης, ο νόμος τούς έκανε δούλους και τους ίδιους και τα παιδιά τους» (*Αθηναίων Πολιτεία* 5.1). Μέσα σε τέτοιες συνθήκες είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι η γέννηση ενός κοριτσιού θεωρούνταν ότι προκαλούσε προβλήματα στην οικογένεια. Δεν επρόκειτο να χαρίσει απογόνους στον πατέρα της: όταν έφτανε σε ηλικία που χάρη στην προσωπική της εργασία θα μπορούσε να έχει κάποια αξία για την οικογένεια, τότε παντρευόταν, δηλαδή πήγαινε ως νύφη σε κάποια άλλη οικογένεια. Και μια και πολλές οικογένειες ήταν μεταξύ επιβίωσης και αφανισμού, ο λιμός ήταν πάντα μια απειλή πολύ σοβαρή –είναι πολύ πιθανό να επιδίωξαν τον έλεγχο του πληθυσμού σκοτώνοντας βρέφη του γυναικείου φύλου¹.

Η πρώτη γνωστή σε εμάς σημαντική ρήξη με το καθεστώς αυτό, που αναγνώριζε τα αποκλειστικά προνόμια της κληρονομικής αριστοκρατίας, σημειώθηκε με το τιμοκρατικό σύστη-

1. Claudine Leduc, "Marriage in Ancient Greece", σ. 239, στο Pauline Pantel (επιμ.), *A History of Women. From Ancient Goddesses to Christian Saints*, αγγλ. μτφρ., Harvard University Press, Κέμπριτζ Μασαχουσέτης και Λονδίνο 1994, σ. 235-294. Βλ. και Marilyn B. Arthur, "The Origins of the Western Attitudes Toward Women" σ. 36-37, στο John Peradotto, J.P. Sullivan, *Women in the Ancient World. The Arethusa Papers*, State University of New York Press, Όλμπανι 1984, σ. 7-58.

μα που εισήγαγε στην Αθήνα ο Σόλωνας στα 594 π.Χ., σύμφωνα με το οποίο το σώμα των πολιτών διαιρέθηκε σε τέσσερις τάξεις, με μόνο κριτήριο το αγροτικό εισόδημα και όχι την καταγωγή. Οι τρεις ανώτερες τάξεις ασκούσαν τα διάφορα δημόσια αξιώματα, ενώ η τέταρτη τάξη, για πρώτη φορά στην ιστορία της Αθήνας, αποκτούσε το δικαίωμα συμμετοχής στην εκκλησία του δήμου. Αυτές οι τέσσερις κατηγορίες του Σόλωνα υποδεικνύουν ότι μια νέα λογική επικράτησε στην οργάνωση του κράτους: η λογική που επικύρωνε την ανεξαρτησία της μικρής πυρηνικής οικογένειας με τη δική της ιδιοκτησία απέναντι στα αριστοκρατικά γένη. Η ίδια λογική υπαγόρευσε και τη γνωστή μας σεισάχθεια, που εκτός από την ακύρωση των ιδιωτικών και δημόσιων χρεών απαγόρευσε να συνάπτονται δάνεια με ενέχυρο το πρόσωπο του οφειλέτη. Επίσης, στη λογική της προστασίας της μικρής οικογένειας και ιδιοκτησίας, ως μέτρο κατά της υπερβολικής κατάτμησης της πατρικής έγγειας περιουσίας, είναι εύλογο να αποδώσουμε και το ότι ο αθηναίος νομοθέτης απαγόρευσε τις προίκες και όρισε η νύφη να παίρνει μαζί της μόνο τρία ιμάτια και σκεύη μικρής αξίας. Ο Πλούταρχος γράφει στο βίο του Σόλωνα (§20) ότι ο μεταρρυθμιστής επέβαλε το μέτρο αυτό, επειδή δεν ήθελε ο γάμος να γίνεται με σκοπό τα χρήματα ή να καταντάει αγοραπωλησία· κατά την Claudine Leduc, ο Σόλωνας το έκανε επειδή πιθανόν νόμιζε ότι, παρά τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που παρουσίαζαν οι πλούσιοι γαιοκτήμονες και οι φτωχοί μικροκαλλιεργητές, θα μπορούσε να «σφυρηλατήσει μια ομοιογενή κοινότητα», «όχι με τον αναδασμό της γης ή την ανακατανομή του πλούτου γενικά», αλλά με το να θεσπίσει «μια βάση ισότητας για την ανταλλαγή των γυναικών», «με το να εξαλείψει από το θεσμό του γάμου τις κοινωνικές διακρίσεις που βασιζόνταν στον πλούτο». «Πλούσια και φτωχά νοικοκυριά θα αντάλασαν θυγατέρες, δημιουργώντας έτσι στενούς δεσμούς ανάμεσά τους, ενώ θα διασφάλιζαν ταυτόχρονα την αναπαραγωγή τους: δεσμοί συγγένειας θα μείωναν τον κίνδυνο για εμφύλιο πόλεμο»². Επίσης, στην ίδια λογική, νομίζω, πρέπει να αποδώσουμε και το ότι οι Αθηναίες δεν είχαν οι ίδιες το δικαίωμα της διάθεσης της περιουσίας τους· ίσως και αυτό ήταν ένα γενικότερο μέτρο για να μη συγκεντρώνονται τα κτήματα στα χέρια λίγων, γεγονός που θα επαύξανε την οικονομικοκοινωνική ανισότητα³.

Επιπλέον, ο Σόλωνας όρισε ειδικούς αξιωματούχους, τους λεγόμενους *γυναικονόμους*, για να ελέγχουν τη συμπεριφορά των γυναικών, ενώ άλλα μέτρα που επέβαλε περιόριζαν την ελευθερία των κινήσεών τους, αποβλέποντας στο να τις κρατούν μακριά από τα μάτια των ξένων, να τις περιορίζουν στο πλαίσιο της πυρηνικής οικογένειας. Σύμφωνα με χωρίο από λόγο του Ψευδο-Δημοσθένη, όπου ο ομιλητής διαβεβαιώνει τους δικαστές ότι αναπαράγει κατά λέξη το νόμο του Σόλωνα, οι μόνες γυναίκες που επιτρεπόταν να ακολουθήσουν, μένοντας όμως πίσω από τους άνδρες, το νεκρό και να θρηνήσουν στον τάφο, ήταν όσες ήταν συγγενείς (ως και παιδιά εξαδέλφων) και ηλικίας τουλάχιστον εξήντα ετών. Εξάλλου, η αυστηρή τιμωρία της δουλείας που ορίστηκε για την ανύπαντρη γυναίκα που έχανε την παρθενιά της –ο κηδεμόνας της είχε δικαίωμα να την πουλήσει δούλα– υποδεικνύει ότι η συμπεριφορά των γυναικών στον ερωτικό τομέα αντιμετωπιζόταν ως μεγάλη απειλή για το ανδροκεντρικό σύστημα ή, ακόμα πιο ειδικά, για την τάξη των μικροκαλλιεργητών⁴.

2. Claudine Leduc, ό.π., σ. 290.

3. Βλ. και G.E.M. de Ste Croix, *The Struggle in the Ancient Greek World*, Duckworth, Λονδίνο 1981, σ. 102.

4. [Δημοσθένης], 43. (=Προς *Μακάρτατον περί Αγρίου κλήρου*) 62. Όπως παρατηρεί η Margaret Alexiou, *The Ritual Lament in Greek Tradition*, Cambridge University Press, Κέμπριτζ 1974, σ. 17-18, η οποία έχει μελετήσει και τις πληροφορίες για άλλες ελληνικές πόλεις, αυτό που έχει σημασία είναι ότι τα μέτρα αυτά απευθύνονταν στους πλούσιους και όχι στους φτωχούς.

Ωστόσο, παρά τις θεσμικές αυτές αλλαγές κοινωνικοπολιτικού χαρακτήρα, δεν υπήρξαν ουσιαστικές αλλαγές ούτε στο ένα ούτε στο άλλο επίπεδο –η μόνη αλλαγή, ίσως, ήταν ότι τα προνόμια λόγω καταγωγής έγιναν προνόμια λόγω πλούτου. Με άλλα λόγια, μετά τη μεταρρύθμιση του Σόλωνα στην Αττική οι κοινωνικές ανισότητες εξακολούθησαν να είναι πολύ μεγάλες. Ως το τέλος του 6ου αιώνα επικρατεί στην Αθήνα το αριστοκρατικό «ήθος του δώρου», που ήταν κύριο χαρακτηριστικό της αρχαϊκής ελληνικής πόλης: σύμφωνα με αυτό, οι όροι συναλλαγής μεταξύ κοινωνικά μη ισοτίμων ορίζονταν από το κοινωνικά ανώτερο συμβαλλόμενο μέλος και αυτό εξασφάλιζε προνομιακή μεταχείριση για τους ευγενείς και τους πλούσιους⁵. Έτσι, στο τέλος του 6ου αιώνα, οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη κύριο στόχο τους είχαν να περιορίσουν, όσο πιο πολύ γινόταν, την πολιτική επιρροή και την ευνοϊκή μεταχείριση των αριστοκρατών, να εξαλείψουν, ή τουλάχιστον να περιορίσουν, τη χρήση της προσωπικής πατρωνίας, να περιορίσουν το αριστοκρατικό «ήθος του δώρου» στην άσκηση της εξουσίας. Χάρη στις μεταρρυθμίσεις αυτές, εφαρμόστηκε η ιστορική διαδικασία διεύρυνσης του σώματος των πολιτών, έτσι ώστε να συμπεριληφθούν σε αυτό όλοι οι εργαζόμενοι ντόπιοι ελεύθεροι κάτοικοι της Αττικής. Για πρώτη φορά στην ιστορία του ανθρώπου, την ιδιότητα του πολίτη αποκτούσαν κάτοικοι που δεν είχαν καθόλου έγγεια περιουσία. Το νέο πολιτικό πλαίσιο ονομάστηκε «δημοκρατία». Όλες τις αποφάσεις τις έπαιρνε το σύνολο των πολιτών, η εκκλησία του δήμου, ενώ τα διάφορα πολιτικά αξιώματα δίνονταν με κλήρο στον κάθε αθηναίο πολίτη, ανεξάρτητα από το αν ήταν πλούσιος ή φτωχός, αγρότης, γαιοκτήμονας, βιοτέχνης ή έμπορος. Η κλήρωση και ο περιορισμένος χρόνος θητείας στα περισσότερα αξιώματα διευκόλυναν την κατανομή της εξουσίας σε πολύ περισσότερους πολίτες και, κατά συνέπεια, ενίσχυαν το ενδιαφέρον των πολιτών για τις υποθέσεις της πόλης-κράτους.

Ωστόσο, η μεταρρύθμιση του Κλεισθένη που κατάργησε το κριτήριο της έγγειας περιουσίας δεν κατάργησε και το κριτήριο του φύλου: και στη δημοκρατία ο κάτοικος, για να είναι πολίτης, έπρεπε να είναι αρσενικού γένους. Από τους 250.000 κατοίκους της Αττικής, πολίτες ήταν 40.000, όλοι ενήλικοι άνδρες που στην πλειονότητά τους εργάζονταν για να εξοικονομήσουν τα προς το ζην.

Μέσα στο πολιτικό αυτό πλαίσιο, ο θεσμός του γάμου, που ως τότε είχε σκοπό να διασφαλίζει τη γέννηση νόμιμων γιων, προορισμένων να κληρονομήσουν την πατρική περιουσία, απέκτησε και έναν πρόσθετο καινούριο στόχο: να διασφαλίζει τη γέννηση νόμιμων γιων που θα είχαν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη, να συμμετέχουν δηλαδή στο στρατό της πόλης και στις πολιτικές διαδικασίες, να αναλαμβάνουν τα διάφορα αξιώματα. Επιτύμβια ανάγλυφα και επιγράμματα από ταφικά μνημεία γυναικών –μνημεία, βέβαια, που αποκαλύπτουν πώς οι άνδρες έβλεπαν τις γυναίκες– υποδεικνύουν ότι ο γάμος –η ένωση, η συγκατοίκηση ενός άνδρα με μια γυναίκα– ήταν η κύρια προσδοκία για κάθε κοπέλα στην Αθήνα του 5ου και του 4ου αιώνα⁶. Η γυναίκα μπορούσε να παντρευτεί σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών, ενώ συνήθως ο άνδρας ήταν τριάντα ετών. Ο σύζυγος, αν πέθαινε στα σαρά-

5. Αυτό μας λέει ο Πλούταρχος στο *Βίο του Σόλωνα* 23.

6. Για παράδειγμα, πάνω στον τάφο νεαρής κόρης που πέθανε πρόωρα, ανύπαντρη, έμπαινε λουτροφόρος, που είναι το αγγείο, το οποίο χρησιμοποιούσαν για να κουβαλήσουν νερό για το λουτρό της νύφης, με παράσταση που απεικόνιζε τη νεκρή ντυμένη σαν νύφη. Εδώ πρέπει να τονίσω ότι το επιτάφιο μνημείο γινόταν από την οικογένεια της νεκρής: άρα δεν έχουμε απευθείας πρόσβαση στη ζωή της γυναίκας της αρχαιότητας, αλλά μόνο στο πώς οι άνδρες έβλεπαν τις γυναίκες και στο πώς οι άνδρες διάλεξαν να τις απεικονίσουν.

ντα πέντε, θα άφηνε δύο ή τρία παιδιά και μια χήρα ηλικίας είκοσι εννέα ετών που μπορούσε να ξαναπαντρευτεί⁷.

Η πράξη, βάσει της οποίας ένας άνδρας και μια γυναίκα ενώνονταν νόμιμα, ονομαζόταν «εγγύη». Η εγγύη ήταν ένα συμβόλαιο ανάμεσα σε δύο οικογένειες, μια συμφωνία με την οποία ο πατέρας παρέδιδε την κόρη στο σύζυγο. Η εγγύη δεν απαιτούσε την παρουσία της κοπέλας και, φυσικά, ούτε τη γνώμη της. Μετά την εγγύη η κοπέλα μετακόμιζε στο σπίτι του άνδρα. Από τη στιγμή που μετακόμιζε, η κοπέλα άλλαζε κύριο, κηδεμόνα: ως τότε κύριός της ήταν ο πατέρας της, μετά την εγγύη κύριος γινόταν ο σύζυγος. Η κυριότητα του συζύγου, ωστόσο, είχε τον εξής σημαντικό περιορισμό: αν η πατρική οικογένεια της γυναίκας είχε την οικονομική άνεση, ο πατέρας της, ή ο κηδεμόνας της αν ο πατέρας ήταν πεθαμένος, σε περίπτωση που την κακομεταχειρίζονταν στην οικογένεια του συζύγου της, είχε το δικαίωμα να διαλύσει το γάμο και να την πάρει πίσω στην πατρική οικογένεια, αναλαμβάνοντας να της εξασφαλίσει τα προς το ζην.

Με λίγα λόγια, θα λέγαμε ότι, αν και οι συγγενικές σειρές των ανδρών εξαρτιόνταν από τις γυναίκες, οι ίδιες οι γυναίκες δεν είχαν θέση αναγνωρισμένη ούτε στην πατρική ούτε στη συζυγική, συγγενική σειρά. Ενώ έπαιζαν πολύ ζωτικό ρόλο στην αναπαραγωγή του κοινωνικού συνόλου, δεν είχαν στη διάθεσή τους καμιά περιουσία. Ενώ ήταν ελεύθερες, οι θυγατέρες ή οι γυναίκες των πολιτών δεν ήταν γραμμένες στο μητρώο ούτε του δήμου ούτε της φατριάς. Παρόλο που ήταν ελεύθερες και δεν ανήκαν στην τάξη των δούλων, μέσα στην οικογένεια ήταν κτήματα των ανδρών. Δεν είχαν το δικαίωμα ελέγχου πάνω στο ίδιο τους το σώμα. Ως θυγατέρες, αδελφές ή σύζυγοι, είχαν πάντα έναν κηδεμόνα, έναν κύριο, τον πατέρα τους πρώτα, το σύζυγο τους μετά· και αν αυτός είχε πεθάνει, το γιο τους ή, αν δεν υπήρχε αρσενικό παιδί, τον πιο κοντινό συγγενή από την πλευρά του πατέρα. «Η Αθηναία είναι μια αιώνια ανήλικη», έχει πει επιγραμματικά μια ερευνήτρια⁸. Δεν ξέρουμε κατά πόσον αυτή η κατάσταση ήταν συνυφασμένη με το ότι δεν είχαν κανένα δικαίωμα για παραγωγική δουλειά μέσα στην κοινότητα: οι γυναίκες σύζυγοι, ακόμη και των μικροκαλλιεργητών, δεν ασχολούνταν με την αγροτική εργασία. Δική τους αρμοδιότητα ήταν η διατροφή και η γενικότερη συντήρηση των μελών της οικογένειας και των δούλων που δούλευαν στα κτήματα της οικογένειας⁹.

Το κύριο χαρακτηριστικό της κοινωνικής ζωής αυτών των «αιώνια ανήλικων γυναικών» είναι ο περιορισμός τους στον εσωτερικό χώρο του σπιτιού τους, ο εγκλεισμός τους. Ως στοιχείο της ανδρικής στρατηγικής, για να εκπληρωθεί ο σκοπός του γάμου, που αναφέρθηκε πιο πάνω, ο εγκλεισμός θα μπορούσαμε να πούμε ότι εγκαινιάστηκε με τα διάφορα μέτρα που είχε θεσπίσει ο Σόλωνας στις αρχές του 6ου αιώνα για τον περιορισμό των πολιτικών ανταγωνισμών και την ενίσχυση της πυρηνικής οικογένειας.

7. Η γυναίκα δεν μπορούσε να παντρευτεί τον παππού της, τον πατέρα της, το γιο της ή τον εγγονό της, ούτε τον αδελφό της από την ίδια μητέρα, ενώ μπορούσε να παντρευτεί τον αδελφό της από τον ίδιο πατέρα ή τον υιοθετημένο αδελφό της ή το θείο της, τον εξάδελφο ή πιο μακρινούς συγγενείς και, βέβαια, κάποιον με τον οποίο δεν υπήρχε κανένας βαθμός συγγένειας.

8. Claude Mossé, *Η Γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα*, ελλ. μφρ., εκδ. Δημ. Ν. Παπαδήμας, Αθήνα 1991, σ. 56.

9. Τα ομηρικά έπη, ως γνωστόν, αποτελούν τις πρώτες πηγές που παρουσιάζουν τις γυναίκες –είτε είναι σύζυγοι και κόρες ηρώων είτε υπηρέτριες– στην εκπλήρωση των οικιακών τους καθηκόντων. Οι κύριες δραστηριότητες των επώνυμων ομηρικών γυναικών, της Ελένης, της Ανδρομάχης, της Αρήτης, των Φαιάκων και της Πηνελόπης, είναι να γνέθουν μαλλί, να υφαίνουν, να διευθύνουν τις εργασίες των υπηρετριών, να υποδέχονται τους ξένους. Στις ίδιες εργασίες συμμετέχουν και οι συνήθως ανώνυμες υπηρέτριες, μόνο που ο δικός τους ρόλος είναι βοηθητικός: προετοιμάζουν το μαλλί, φέρνουν τη ρόκα ή μεταφέρουν το νερό για το λούσιμο του ξένου.

Το ότι η ερωτική συμπεριφορά της γυναίκας μπορούσε να έχει ρυθμιστικό χαρακτήρα για τα πολιτικά δικαιώματα του άνδρα μέσω του γάμου φαίνεται από τα μέτρα που πήρε η αθηναϊκή δημοκρατία κατά της μοιχείας: ενώ η μοιχαλίδα στερούνταν για πάντα κάθε συμμετοχή στις τελετές της πόλης, ο σύζυγος της μοιχαλίδας ήταν υποχρεωμένος να τη διώξει, γιατί αλλιώς θα έχανε τα πολιτικά του δικαιώματα¹⁰.

Μέσα στο πλαίσιο του ανδροκεντρικού συστήματος της αθηναϊκής δημοκρατίας, όπου οι άνδρες είχαν ιδιοποιηθεί την πολιτικότητα ως δικό τους χαρακτηριστικό και αποκλειστικό προνόμιο, επικράτησε η κανονιστική άποψη να μη μιλάνε οι πολίτες για τις γυναίκες της οικογένειάς τους με μη οικείους άνδρες¹¹. Το κοινωνικό αυτό ιδεώδες το βρίσκουμε και στον *Επιτάφιο* του Περικλή. Διαβάζουμε: «Κι αν ακόμα πρέπει να πω και για των γυναικών την αρετή, σε όσες θα απομείνουν τώρα χήρες, θα κάνω μια σύντομη παραίνεση για να δείξω ότι χρειάζεται: να μη φανείτε κατώτερες από τη γυναικεία φύση σας. Μεγάλη η δόξα για όποια από σας το όνομά της θα ακουστεί όσο λιγότερο γίνεται ανάμεσα στους άνδρες, είτε για καλό είτε για κακό» (*Θουκυδίδης* 2.45).

Επίσης, σε δικανικούς λόγους που εκφωνήθηκαν στο πλαίσιο κληρονομικής υπόθεσης, γίνονται πολύ συχνά αναφορές σε γυναίκες, αλλά μόνο λίγων γυναικών το όνομα μας γίνεται γνωστό. Ο ομιλητής συνήθως αποφεύγει να αναφέρει γυναίκα με το όνομά της, ενώ ονοματίζει τα αρσενικά μέλη της οικογένειάς της¹². Αποκαλυπτικό είναι το εξής χωρίο: «Η μητέρα μου, άνδρες δικαστές, ήταν η θυγατέρα του Πολυάρατου του Χολαργέα και αδελφή του Μενέξενου, του Βάθυλλου και του Περίανδρου. Ο πατέρας της την πάντρεψε με τον Κλεομέδοντα, το γιο του Κλέωνα (*Δημοσθένης, Προς Βοιωτόν περί προικός μητρίας* 6). Το γεγονός ότι ο ομιλητής αναφέρει έξι άνδρες και ένα δήμο με το όνομά τους για να δώσει την ταυτότητα μιας γυναίκας, αντί να πει απλώς το όνομά της, υποδεικνύει ότι η ανωνυμία των γυναικών δεν οφείλεται στην οικονομία του λόγου. Γενικά, η παράλειψη των γυναικείων ονομάτων στους ρήτορες είναι συστηματική. Η ανωνυμία παρατηρείται ακόμα και όταν η γυναίκα είναι πολύ σημαντική για τη δικαστική υπόθεση. Ο κανόνας της ανώνυμης αναφοράς σε γυναίκες πολιτών δεν τηρείται μόνον όταν πρόκειται για γυναίκα που είναι πεθαμένη ή σχετίζεται με τον αντίδικο ή ανήκει σε κατώτερη κοινωνική τάξη. Για τις γυναίκες που δεν είναι σύζυγοι, μητέρες, θυγατέρες ή αδελφές αθηναίων πολιτών, ή για τις γυναίκες που είναι δούλες ισχύει ο κανόνας της επωνυμίας. Ενώ η μητέρα και η αδελφή του Δημοσθένη παραμένουν ανώνυμες, παρόλο που ο ρήτορας αναφέρεται σε αυτές, στο λόγο του *Κατά Νεαίρας* κατονομάζονται δεκατέσσερις γυναίκες, από τις οποίες οι δέκα είναι εταίρες και οι άλλες τέσσερις δούλες¹³. Η παρατήρηση αυτή υπογραμμίζει ότι σύμφωνα με τον αθηναϊκό νόμο η γυναίκα, που ως μητέρα είναι απαραίτητη για την ύπαρξη και τη συνέχεια της κοινωνίας, δεν έχει δική της οντότητα, αλλά υπάρχει μόνο ως κτήση του πατέρα της ή του συζύγου της¹⁴.

Ως το 451 π.Χ. στην ιστορία της Αθήνας, όπου υπήρχαν πολύ λιγότερες γυναίκες από ό,τι άνδρες, αθηναίοι πολίτες –δηλαδή ελεύθεροι ενήλικοι άνδρες που ήταν εγγεγραμμένοι στο

10. Claude Mossé, ό.π., σ. 63.

11. Τη διαπίστωση την έχει κάνει ο David Schaps, «The Women least mentioned: etiquette and women's names» *Classical Quarterly* 27 (1977), σ. 323-330.

12. Στο ίδιο, στ. 326.

13. Ο David Schaps, ό.π., σ. 325, παρατηρεί ότι ο ρήτορας Δημοσθένης, 30 (*Προς Ονήτορα εξούλης*), ισχυρίζεται ότι ο γάμος μεταξύ του Άφοβου, που ήταν ο κηδεμόνας του, και της αδελφής του Ονήτορα ήταν πλασματικός. Κατά την ανάπτυξη του επιχειρήματος αναφέρεται στη γυναίκα αυτή 22 φορές –7 φορές ως «η αδελφή», 13 φορές ως «η γυνή» και 2 φορές με το «αυτή»–, ποτέ όμως με το όνομά της.

14. Βλ. και John Gould, «Law, custom and myth: aspects of the social position of women in classical Athens», *Journal of Hellenic Studies* 100 (1980), σ. 45.

δήμο και με αυτό τον τρόπο και στους καταλόγους των πολιτών και συμμετείχαν στη σύνθεση και τη λειτουργία της εκκλησίας του δήμου, της βουλής και των δικαστηρίων – ήταν όσοι είχαν πατέρα αθηναίο πολίτη. Έτσι, αρκετοί επιφανείς Αθηναίοι του 5ου αιώνα π.Χ. ήταν μητρόξενοι, είχαν γεννηθεί από μητέρα ξένη: ο κατάλογος αρχίζει με τον Κλεισθένη, τον κοινωνικό και πολιτικό μεταρρυθμιστή στο τέλος του 6ου αιώνα, το γιο του Αλκμεωνίδη Μεγακλή, ο οποίος είχε το όνομα του πατέρα της μητέρας του· παππούς του ήταν ο Κλεισθένης, τύραννος της Σικυώνας. Ο Κίμωνας, ο γιος του Μιλτιάδη, του νικητή του Μαραθώνα, ήταν γιος μιας πριγκίπισσας από τη Θράκη και πιθανότατα ο ίδιος παντρεύτηκε μια γυναίκα από την Αρκαδία. Ο Θεμιστοκλής, ο νικητής της Σαλαμίνας, είχε μητέρα είτε από το Άργος είτε από την Ακαρνανία. Από το 451-450 π.Χ. όμως και μετά, στην Αθήνα δικαίωμα για νόμιμο γάμο με αθηναίο πολίτη είχαν μόνον όσες γυναίκες ήταν θυγατέρες αθηναίων πολιτών. Η αλλαγή αυτή επήλθε γιατί τότε ψηφίστηκε ο νόμος του Περικλή. Ο νόμος αυτός, που τον αναφέρει ο Αριστοτέλης στην *Αθηναίων Πολιτεία* (26.4), όριζε ότι όποιος δεν ήταν γόνος δύο αστών δεν είχε το δικαίωμα να μετέχει στα της πόλεως. Το νόμο τον παραθέτει και ο Πλούταρχος στο *Βίο του Περικλή* (§37): Αθηναίοι είναι αποκλειστικά αυτοί που και οι δύο γονείς τους ήταν Αθηναίοι¹⁵.

Για το θέμα που εξετάζω ιδιαίτερη σημασία έχει η έμμεση μνεία στο νόμο του Περικλή, που γίνεται σε χωρίο των *Πολιτικών* του Αριστοτέλη –συγκεκριμένα στην ενότητα του βιβλίου που θέμα της έχει τον ορισμό της ιδιότητας του πολίτη ως στοιχείου απαραίτητου για την κατανόηση του πολιτεύματος. Λέει, λοιπόν, ο σταγυρίτης φιλόσοφος, που είναι φανερό ότι έχει υπόψη του την ιστορία της Αθήνας, ότι οι δημοκρατίες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ολιγανθρωπίας γνήσιων πολιτών είναι εκείνες στις οποίες πολίτης είναι ο γιος πολίτιδας (1278a 28)¹⁶. Από την άλλη, όσες δημοκρατίες έχουν αυξημένο αριθμό πολιτών αρχίζουν να διαγράφουν πρώτα όσους από τους πολίτες έχουν δούλο πατέρα ή δούλη μητέρα και μετά εκείνους που μόνον η μητέρα τους είναι ελεύθερη Αθηναία· και αυτό γιατί πολίτης είναι μόνον αυτός που γεννιέται από δύο αστούς. Στο κείμενο που ακολουθεί επικεντρώνω το ενδιαφέρον μου στον ειδικό όρο που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης για να αναφερθεί στις ελεύθερες γυναίκες μιας δημοκρατίας: πρόκειται για τον όρο «πολίτις». Θα προσπαθήσω να σχολιάσω τον όρο αυτό, λαμβάνοντας υπόψη ότι η κοινωνική πραγματικότητα είναι ιεραρχικά δομημένη, και ότι η ιεραρχία αυτή όχι μόνον εκφράζεται, αλλά και αναπαράγεται με τη γλώσσα, που είναι κοινωνικό φαινόμενο. Στη ρύθμιση της επικοινωνίας εξίσου σημαντικοί με τους γλωσσικούς κανόνες είναι οι κοινωνικοί κανόνες. Καθώς οι ανάγκες διαφόρων κοινωνικών ομάδων για αποτελεσματικότερη επικοινωνία συχνά υπαγορεύουν γλωσσικές αλλαγές, έτσι και η εμφάνιση νέων όρων μπορεί να αποτελέσει δείκτη κοινωνικών αλλαγών.

Τον όρο «πολίτις» τον βρίσκουμε σε πεζά κείμενα του δεύτερου μισού του 4ου αιώνα π.Χ., δηλαδή στο τέλος της κλασικής εποχής· μάλιστα τον βρίσκουμε σε περιορισμένη χρήση δυο φορές στα *Πολιτικά* (1275a 33 και 1278a 28) του Αριστοτέλη και μια φορά στους *Νόμους* του Πλάτωνα (814c)¹⁷. Ίσως ποτέ δεν θα μάθουμε αν ο τύπος αυτός ανήκε στην ανεπιτήδευτη καθημερινή γλώσσα. Πάντως, έχουμε να κάνουμε με μια λέξη που μορφολο-

15. Κατά τη Nicole Loraux, “Le nom athenien. Structures imaginaires de la parente à Athènes”, στο Nicole Loraux, *Les enfants d’Athena. Idées atheniennes sur la citoyennete et la division des sexes*, Παρίσι 1984², σ. 128, η φράση σημαίνει ότι αθηναίος πολίτης είναι εκείνος που γεννιέται από δύο αθηναίους πατεράδες, τον πατέρα του, αλλά και τον πατέρα της μητέρας του.

16. Σημειωτέον ότι στο κείμενο του Αριστοτέλη υπάρχει μόνο η φράση «από γυναικών». Η Nicole Loraux, ό.π., σ. 125, σχολιάζει την απουσία του εθνικού «Αθηναία» από τις πηγές.

17. Τον βρίσκουμε και σε τραγωδίες στο τέλος του 5ου αιώνα: Ευριπίδης, *Ηλέκτρα* 1335 και Σοφοκλής, *Ηλέκτρα* 1227.

γικά διακρίνει την αρσενική ύπαρξη από τη θηλυκή. Η λέξη *πολίτις* είναι της ίδιας ρίζας με εκείνη που δηλώνει τον άνδρα, αλλά διαφοροποιείται με την κατάληξη.

Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας μαρτυρεί μιαν αδιάκοπη προσπάθεια να αντιστοιχεί το γραμματικό γένος με το φυσικό ή να ξεχωρίζονται με διαφορετικούς τύπους, με διαφορετικές καταλήξεις τα αρσενικά από τα θηλυκά, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για λέξεις οι οποίες αναφέρονται σε ανθρώπους. Μέσα στο ονοματικό σύστημα της γλώσσας η έννοια του γένους διακρίνεται μέσα από τις καταλήξεις¹⁸.

Σε αρκετά χωρία από το τρίτο βιβλίο των *Πολιτικών* του Αριστοτέλη βρίσκουμε τον ορισμό του πολίτη¹⁹. Παραφράζοντάς τα θα έλεγα ότι, για τον Αριστοτέλη, πολίτης είναι αυτός που έχει το δικαίωμα να μετέχει αρχής βουλευτικής ή δικανικής. Ωστόσο, με βεβαιότητα γνωρίζουμε ότι η Αθηναία, που κατά τη διάρκεια της αρχαϊκής και κλασικής περιόδου είχε σε όλη της τη ζωή έναν κηδεμόνα, έναν κύριο, ποτέ της δεν συμμετείχε στις συνελεύσεις και στα δικαστήρια της πόλης. Η παρατήρηση αυτή υπαγορεύει το εξής ερώτημα: Ποιοι ήταν οι κοινωνικοί κανόνες που ρύθμιζαν την κοινωνική καταλληλότητα του όρου «πολίτις», ποιες ήταν οι κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες χρησιμοποιήθηκε ο όρος αυτός; Οι γυναίκες της Αθήνας ζούσαν σε έναν κόσμο με μικρούς κλήρους, μικρά εργαστήρια και μικρά εμπορικά στους δρόμους, έναν κόσμο που πάντα βρισκόταν στα όρια του υποσιτισμού στην ύπαιθρο και του λιμού στο αστικό κέντρο. Είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι θέματα όπως αυτό των χρεών και της γης, ή προβλήματα που δημιουργούσε για την πόλη τους ο Ξέρξης, ο πέρσης βασιλιάς, ο πόλεμος με τη Σπάρτη ή ο Φίλιππος, ο βασιλιάς της Μακεδονίας, είχαν πολύ μεγάλη σημασία, και ότι θα τις απασχολούσαν τόσο ώστε να τα συζητούν μεταξύ τους ή και με τους άνδρες τους. Κάτι τέτοιο όμως ούτε συνεπάγεται ούτε σημαίνει αύξηση των πολιτικών δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους.

Δικανικοί Λόγοι, που σχεδόν όλοι χρονολογούνται στο δεύτερο τέταρτο του 4ου αιώνα και μετά, μαρτυρούν ότι κάποιες γυναίκες στην Αθήνα, ελεύθερες, θυγατέρες, σύζυγοι ή χήρες αθηναίων πολιτών, είχαν είτε μια σχετική οικονομική ανεξαρτησία είτε αρκετές γνώσεις γύρω από τις οικονομικές υποθέσεις της οικογένειας. Για παράδειγμα, μια γυναίκα που φοβάται πως ο γιος της δεν θα φροντίσει να της εξασφαλίσει μια αξιοπρεπή ταφή είναι σε θέση να δώσει η ίδια σε κάποιον τρεις μνες για τα έξοδα της κηδείας της²⁰, ενώ μια άλλη γνωρίζει πολύ καλά τις υποθέσεις του αποθανόντος συζύγου της²¹. Η πιο εντυπωσιακή περίπτωση είναι της Πλαγγόνας, μιας γυναίκας χωρίς κύριο, χωρίς κηδεμόνα, θυγατέρας πλούσιας οικογένειας, η οποία παντρεύτηκε τον Μαντία, γνωστό πλούσιο πολιτικό της εποχής και γέννησε δυο γιους. Ο γάμος αυτός διαλύθηκε, ίσως μετά την οικονομική καταστροφή του πατέρα της. Μετά τη διάλυση του γάμου, ωστόσο, η Πλαγγόνα δεν επέστρεψε στην πατρική της οικογένεια, ούτε είχε κηδεμόνες τους αδελφούς της, αλλά συνέχισε να ζει σε δικό της σπίτι πολυτελώς χάρη στα χρήματα που της έδινε ο Μαντίας, ο οποίος, αν και είχε ξαναπαντρευτεί και αποκτήσει άλλο γιο από το δεύτερο του γάμο, εξακολούθησε να έχει πολλές σχέσεις με την πρώτη του γυναίκα²². Στο

18. Για το διαφορισμό του αρσενικού και του θηλυκού με λογική, πραγματική αξία έχουμε αρκετά παραδείγματα από την προκλασική και την κλασική εποχή: δίπλα στο «ο θεός» έχουμε το «η θεός», αλλά και το «η θεά» και το «η θεία» στο «ο ταμίας» το «η ταμία» στο «ο ιατρός» το «η ιάτρια» και το «η ιατρίνη» και στο «ο κήρυξ» το «η κηρύκαινα».

19. *Πολιτικά* (1275323-24 και 12751) 18-19.

20. Λυσίας, 31. (=Κατά Φίλωνος δοκιμασίας) 21.

21. Λυσίας, 31 (=Κατά Διογείτωνα) 14-15.

22. Ο ομιλητής, που είναι ο γιος από το δεύτερο γάμο του Μαντία, λέει πολύ παραστατικά ότι ο πατέρας του ήταν γενναϊόδωρος προς την Πλαγγόνα «ως χορηγός»: Δημοσθένης, 40. (=Προς Βοιωτόν περί προικός μητρίας) 51.

σημείο αυτό θα μπορούσαμε να δεχτούμε την υπόθεση που διατυπώνει η Virginia Hunter, ότι δηλαδή στην Αθήνα θα υπήρχαν αρκετές γυναίκες που δεν θα είχαν κηδεμόνα: θα ήταν κυρίως «χήρες ή γυναίκες που είχαν μείνει μόνες επειδή οι άνδρες τους είχαν στρατευτεί»²³.

Κατά την Claude Mossé, η ανεξαρτησία που γνώρισαν μερικές από τις ελεύθερες γυναίκες αυτής της εποχής είναι κοντά στην ανεξαρτησία που στον 5ο αιώνα φαίνεται να είχαν γνωρίσει μόνο μερικές εταίρες, οι οποίες ενσάρκωναν την αντιστροφή των αξιών της πόλης: έβγαιναν ελεύθερα, συμμετείχαν ενεργά στα συμπόσια των πολιτών, μπορούσαν να δεχτούν όποιον ήθελαν στους χώρους τους και είχαν τη δυνατότητα να καρπώνονται εισοδήματα είτε από κτήματα είτε από εργαστήρια δούλων, να μιλάνε στους άνδρες ως όμοιες προς ομοίους²⁴. Στη «λέσχη των ανδρών», που είναι η δημοκρατική πόλη-κράτος, η εταίρα ενσαρκώνει την αντιστροφή των αξιών της πόλης, που θέλει τη γυναίκα να παραμένει σε όλη τη ζωή της μια ανήλικη²⁵.

Στην παρατήρηση της Mossé θα πρόσθετα ότι οι παραπάνω περιπτώσεις γυναικών με κάποια ανεξαρτησία δεν υποδεικνύουν καμία αύξηση των πολιτικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των γυναικών –είχαν, νομίζω, σχέση με το ότι η Αθήνα δεν ήταν πια αυτή που ήταν παλιά, είχε πάψει να είναι το επίκεντρο της μεγάλης πολιτικής μέσα σε έναν κόσμο όπου την κυριαρχία αναλάμβαναν οι Μακεδόνες του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου²⁶. Εκτός από την απειλή της διακοπής του ανεφοδιασμού της με σιτηρά, που μπορούσαν οποιαδήποτε στιγμή να επιβάλουν οι Μακεδόνες μετά την απόκτηση του ελέγχου στα στενά του Ελλήσποντου, η πόλη υπέφερε από έλλειψη δημόσιων πόρων. Αυτό επηρέαζε σοβαρά την άμυνα και την πολιτική ζωή της: οι πηγές μιλούν ακόμη και για αναστολή των συνόδων της εκκλησίας του δήμου, της βουλής και των δικαστηρίων λόγω έλλειψης χρημάτων. Γενικά επικρατούσαν συνθήκες που ευνοούσαν τη διάδοση «ξενικών λατρειών με χαρακτήρα πολύ αισθησιακό, οργιαστικό», καθώς και την «επικράτηση της μαγικής επίθεσης με κατάδυσμους»²⁷. Μέσα σε αυτό το κλίμα, όπου ενισχυόταν η σκοτεινή δεισιδαιμονία σε βάρος του ορθολογισμού, η ιδιότητα του πολίτη έτεινε να χάσει το αρχικό της περιεχόμενο, που συνεπαγόταν την άσκηση της πιο σημαντικής πολιτικής λειτουργίας, της άμεσης και ενεργού συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, είτε στην εκκλησία του δήμου είτε στη βουλή είτε στα δικαστήρια. Με αυτό το περιεχόμενο η ιδιότητα του πολίτη μπορούσε να είναι κοινή για τους άνδρες και τις γυναίκες. Με άλλα λόγια, ο όρος *πολίτης* δεν είναι μόνον ένας όρος ανδρωνυμικός, που μορφολογικά δηλώνει τη γυναίκα του πολίτη, αλλά ένας όρος που ίσως σηματοδοτεί τον εκφυλισμό της κλασικής πόλης-κράτους.

23. Virginia Hunter, *Policing Athens. Social Control in the Attic Lawsuits, 420-320 B.C.*, Princeton University Press, Πρίνστον 1994, σ. 33.

24. Claude Mossé, *ό.π.*, σ. 83.

25. Claude Mossé, *ό.π.*, σ. 69 και 83.

26. Δημοσθένης, 24. (=Κατα Τιμοκράτους) 99.

27. Βλ. και E.R. Dodds, *Οι Έλληνες και το παράλογο*, ελλ. μτφρ., εκδ. Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1977, σ. 165-166: το παράθεμα είναι από τη σ. 166, στο Nicole Loraux, *Les enfants d' Athena. Idées atheniennes sur la citoyenneté et la division des sexes*, Παρίσι 1984.

1.2. Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ»

CL. MOSSÉ

Ο 5ος αιώνας στην Αθήνα είδε την εμφάνιση του τραγικού θεάτρου και την επιβολή των τριών μεγάλων ποιητών των οποίων τα έργα μάς είναι γνωστά, του Αισχύλου, του Σοφοκλή και του Ευριπίδη. Πρέπει εξάλλου να προσδιορίσουμε πως απέχουμε πολύ από το να κατέχουμε το σύνολο των έργων που είχαν παρουσιαστεί στους τραγικούς αιώνες. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ακόμη και σε κάποιον που γνωρίζει μόνον τις υποθέσεις των έργων, πως αυτό το θέατρο φαίνεται να επιφυλάσσει μια εξαιρετική θέση στις γυναίκες. Οι κόρες του Δαναού στις *Ικέτιδες*, η μητέρα του Ξέρξη στους *Πέρσες*, η Κλυταιμνήστρα στην *Ορέστεια* του Αισχύλου, η Δηιάνειρα στις *Τραχίνιες*, η Αντιγόνη και η Ηλέκτρα στις αντίστοιχες τραγωδίες του Σοφοκλή. Όσο για τον Ευριπίδη, αποκλειστικά σχεδόν γυναίκες είναι ηρωίδες των έργων του: η Άλκηστη, η Μήδεια, η Ανδρομάχη, η Εκάβη, η Ιφιγένεια, η Ηλέκτρα, κι ακόμη οι Φοίνισσες, οι Τρώαδες, οι Βάκχες.

Όχι μόνον αυτές οι γυναίκες βρίσκονται στο κέντρο της υπόθεσης, κάτι που εξηγείται εύκολα από την αναφορά στους μύθους της ηρωικής εποχής, αλλά μέσα από τα λόγια που αποδίδει σ' αυτές ο ποιητής εκφράζονται συναισθήματα, απόψεις που δεν θα περιμέναμε να ακούσουμε στην Αθήνα. Ας πάρουμε για παράδειγμα τις *Ικέτιδες* του Αισχύλου: οι κόρες του Δαναού αποφεύγουν τον Αίγυπτο και το γάμο με τα ξαδέρφια τους, κι έρχονται να βρουν καταφύγιο στην Ελλάδα, όπου τους υποδέχεται ο βασιλιάς του Άργους. Οι πρώτοι σίχοι του έργου μιλούν από μόνονι τους:

ΧΟΡΟΣ ΔΑΝΑΪΔΩΝ:

*Ο Ικέσιος Δίας καλόγνωμο
βλέμμ' ας ρίξει στη σύναξη τούτη
τη δική μας, που κίνησε να 'ρθει
με καράβια από τις εκβολές
ψιλήν άμμο γεμάτες του Νείλου.
Τη Σεβάσμια χώραν αφήνοντας
πο 'χει σύνορα με τη Συρία
φύγαμ' όχι από καταδίκη με ψήφο της πόλης
σ' εξορία διωγμένες για φόνο.
Μ' από έμφυτη διάθεση μέσα μας
απ' τους άντρες αλάργα να φεύγουμε.
Κι από την αηδία που νοιώθουμε
για το γάμο που θέλουν να κάνουνε
τα παιδιά του Αιγύπτου μαζί μας,
για την τόσο ανίερη σκέψη τους.*

Ιδού λοιπόν κοπέλες που αρνούνται το γάμο, επαναστατική πράξη που δεν χωράει στο νου, αν ο ποιητής δεν προσδιόριζε πως στην εξέγερση τις παρακίνησε ο πατέρας τους. Κι αυτός ο πατέρας, σ' όλο το έργο, εμφανίζεται ως προστάτης, ο απαραίτητος κύριος:

*Μόνη μου μη μ' αφήνεις· σε ικετεύω,
πατέρα μια γυναίκα αν μείνει μόνη
δεν έχει καμιά δύναμη· και ούτε
είναι σε θέση για να πολεμήσει.*

Και τελικά πρόκειται για το βάρβαρο χαρακτήρα των γιων του Αιγύπτου, τη βία που επιδεικνύουν απέναντι στις κόρες του Δαναού, που καταδικάζει ο ποιητής και που δικαιολογεί την άρνηση του γάμου. Δεν απομακρυνόμαστε λοιπόν εδώ απ' την παραδοσιακή ιδεολογία. Η γυναίκα δεν έχει αληθινή ύπαρξη έξω από τον οίκο του πατέρα της ή απ' αυτόν του συζύγου της.

Με την *Ορέστεια* προσεγγίζουμε ένα περισσότερο σύνθετο πρόβλημα. Γιατί το πρόσωπο της Κλυταιμνήστρας αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο πρόσωπο, μια γυναίκα βέβαια, αλλά μια γυναίκα που διεκδικεί τη θέση ενός άνδρα. Μετά την αναχώρηση του Αγαμέμνονα, αυτή είναι η αληθινή οικοδέσποινα στο παλάτι. Κι ακόμα αν στην αρχή του *Αγαμέμνονα*, δεν παραλείπει να περιγράψει την τύχη της γυναίκας που αναμένει τον σύζυγο που έφυγε για μακριά, με τόνους θυμού και ειρωνείας ταυτόχρονα:

*Και πρώτα απ' όλα, μια γυναίκα, μόνη της,
χωρίς τον άντρα της, στο σπίτι της να μένει, είναι
τρομερό κακό, γιατί πολλές φήμες δυσάρεστες φτάνουν στ' αυτιά της·
και τότε ο ένας να 'ρχεται κακά μαντάτα φέρνοντας,
τότε άλλος πάλι στο κακό το πρώτο
χειρότερο να φέρνει άλλο κακό, βροντοφωνώντας όλοι τους
τη συμφορά μέσα στο σπίτι.
Κι αν είχε πληγωθεί τόσες φορές ο άνθρωπος αυτός,
καθώς η φήμη που γλιστρούσε μέσ' στο σπίτι το 'θελε,
θα 'ναι, να πεις, πιο τρυπημένος κι από το δίχτυ.
Κι αν πάλι είχε τόσες φορές πεθάνει, όσες πολλές
κυκλοφορούσαν φήμες, θα μπορούσε
τρισώματος, σαν άλλος Γηρυών, να καυχηθεί,
πως τρεις φορές τη φόρεσε της γης τη χλαίνα,
πεθαίνοντας σε κάθε σχήμα μια φορά.*

Δεν θα μπορούσε κανείς να γελοιοποιήσει περισσότερο το ηρωικό ιδεώδες, και αντιλαμβανόμαστε τη δηκτική απάντηση του Αγαμέμνονα, που ρίχνει τη σύζυγό του στην κατηγορία γυναικών και βαρβάρων:

*Κι όσο για τ' άλλα, με γυναικείο τρόπο
μη με χαϊδολογάς εμένανε, μηδέ σα να 'σουν βάρβαρος
να με τιμάς φωνάζοντας και προσκυνώντας.*

Κάτι που δεν εμποδίζει την Κλυταιμνήστρα να έχει την τελευταία λέξη στο ρητορικό αγώνα που τη φέρνει σε αντίθεση με το σύζυγό της, όπως θα έχει την τελευταία λέξη στο τέλος του έργου, μετά την εκτέλεση του φόνου, όταν, αφού εμπόδισε τον Αίγισθο να απαντήσει με τα όπλα στις κατηγορίες του χορού, του λέει (*Αγαμέμνων*, 1673):

Κύριοι του σπιτιού, συ κι εγώ, τα πράγματα όλα θα τα βάλουμε σε τάξη.

Αλλά αυτή η σπάνια γυναίκα, που διεκδικεί τις ιδιότητες που αποτελούν προνόμιο του άνδρα, δεν είναι στα μάτια του ποιητή ένα πρότυπο. Η υπερβολή της (ύβρις) δικαιολογεί την τιμωρία που της επιφυλάσσεται στο δεύτερο έργο της τριλογίας, το θάνατο που δέχεται από τα χέρια του γιου της. Κι αυτή την αντιστροφή ρόλων που ενσαρκώνει η Κλυται-

μνήστρα την μαρτυρούν μέσα στο έργο ποικίλες σκέψεις σχετικά με το ποια οφείλει να είναι η θέση των γυναικών («να μένει στο σπίτι περιμένοντας τους άνδρες να γυρίσουν απ' τη μάχη»), και με τα στοιχεία που τις χαρακτηρίζουν: την ευπιστία, τις σεξουαλικές ορμές (Χοηφόροι, 599-601):

*Ο έρωτας ο αχαλίνωτος
που ζώνων κι ανθρώπων θηλυκά δαμάζει,
των αντρογύνων το συνταίριασμα παράνομα νικά και ξετ αιριάζει*

Κι επίσης, όπως ήδη στον Ησίοδο, την τεμπελιά («Ο μόχθος του άνδρα τρέφει την τεμπέλα γυναίκα»). Και το ίδιο το θέμα του τελευταίου μέρους της τριλογίας, η δίκη της μητροκτονίας που διέπραξε ο Ορέστης, επιτρέπει στον ποιητή να αναπτύξει, με τα λόγια του Απόλλωνα κι έπειτα της Αθηνάς, μια θεωρία για την οποία δεν υπάρχει αμφιβολία πως ήταν τότε γενικά αποδεκτή σχετικά με την αναπαραγωγή:

*...Αυτή που λένε
πως γεννάει το παιδί δεν είναι η μάνα,
μονάχα θρέφει αυτή το σπόρο που της σπείραν
γεννάει αυτός που σπέρνει, και σαν ξένη εκείνη
για ένα ξένο, του φυλάει το βλαστό,
σ' όσους ο θεός θα τον αφήσει ζωντανό.*

Και να αναφέρει για τη στήριξη της άποψής του πως μπορεί πατέρας να υπάρξει δίχως μάνα, το παράδειγμα της Αθηνάς, η οποία με τη σειρά της διακηρύσσει:

*Γιατί μάνα δεν είναι που μ' έχει γεννήσει,
κι ολόψυχα εγώ τον άντρα επαινώ
σ' όλα εκτός απ' το γάμο
και με του πατέρα το μέρος ολότελα είμαι.*

Έτσι, ο Ορέστης απαλλάχθηκε από την κατηγορία για το φόνο της μητέρας του, αυτής της γυναίκας, η οποία σκοτώνοντας τον άνδρα της, βάζοντας μέσα στο παλάτι τον εραστή της, είχε παραβιάσει το νόμο του γάμου, είχε αντιστρέψει τους αμοιβαίους ρόλους του άνδρα και της γυναίκας, και γι' αυτό ακριβώς βρήκε μια δίκαιη τιμωρία.

Θα μπορούσαμε εντούτοις να αντιτείνουμε πως η Κλυταιμνήστρα, η μοιχαλίδα γυναίκα, δεν θα μπορούσε να αντιπροσωπεύει τη γυναίκα στα μάτια των Αθηναίων του 5ου αιώνα. Και πως αν ο Αισχύλος μπόρεσε να βρει αποτελεσματικούς τόνους για να την καταδικάσει, ο Σοφοκλής απ' την πλευρά του, παρουσιάζοντας την Αντιγόνη ως τη θαρραλέα αντίπαλο του κρατικού δικαίου εκφρασμένου απ' τον Κρέοντα, έδωσε μια εικόνα της γυναίκας πολύ διαφορετική, κι άλλωστε μια εικόνα θετική. Μόνη αυτή τολμά να ενταφιάσει το πτώμα του αδελφού της, μόνη αυτή σηκώνει κεφάλι στον αντίπαλό της, κι είναι εκπληκτικό να διαπιστώσουμε πως ο Κρέων την κατηγορεί ότι όχι μόνο «καταπάτησε τους θεοπισμένους νόμους», αλλά ακόμη πως μ' αυτή την πράξη της πήρε τη θέση του άνδρα:

*...Τότε δεν είμαι κι άντρας,
αλλ' είναι αυτή, σα μείνουνε με δίχως τιμωρία
τέτοιες παρανομίες της.*

Δεν χωράει καμιά αμφιβολία πως το θέμα της υπόθεσης γίνεται αφορμή για τον ποιητή να επιβεβαιώσει αφ' υψηλού τις αρχές της δημοκρατίας του Περικλή απέναντι στην τυραννική εξουσία που εκφράζει ο Κρέων. Βρίσκουμε ακόμα να επιβεβαιώνεται η ιδέα πως το να είναι κανείς πολίτης σημαίνει πρώτα να είναι σε θέση να κυβερνά και να κυβερνιέται εναλλάξ, να αποδεικνύεται έπειτα ένας τίμιος και γενναίος στρατιώτης και πως (Αντιγόνη, 737):

Μια πολιτεία δεν είναι αυτή που ανήκει σ' έναν άντρα.

Αυτά όμως τα λόγια δεν είναι της Αντιγόνης απέναντι στον Κρέοντα, αλλά του Αίμωνα. Δεν τίθεται θέμα να παραχωρήσουν σε μια γυναίκα την παραμικρή μεσολάβηση στο πολιτικό σύστημα. Κι αυτό που η Αντιγόνη υποστηρίζει είναι πρώτα οι δεσμοί του αίματος. Αξίζει να παρατεθεί ένα χωρίο που δείχνει πως ο Σοφοκλής, το ίδιο με τον Αισχύλο, δεν αμφισβητούσε την παραδοσιακή εικόνα της γυναίκας. Επικαλούμενη τον πατέρα της, τη μητέρα και τα αδέρφια της που θα συναντήσει στον Άδη, η Αντιγόνη δικαιολογείται για την απότιση των ταφικών τιμών, που στην περίπτωση του Πολυεΐκη την πληρώνει με τη ζωή της:

*Κι όμως οι φρόνιμοι θα πουν πως φρόνιμα έχω κάμει.
Αλλά δε θα 'παιρνα ποτέ, ενάντια στους πολίτες,
μια τέτοια πράξη απάνω μου, κι ούτε και για παιδί μου,
κι ούτε και για τον άντρα μου. Κι άκουσε για ποιο λόγο.
Αν έχανα τον άντρα μου, θα 'βρισκα κι άλλον άντρα,
και το παιδί μου αν έχανα, θα μου γεννιούνταν άλλο.
Μα αφού στον Άδη κρύφτηκαν η μάνα μου,
ο πατέρας, δε θα μπορούσε πια αδελφός ποτέ να μου γεννιούνταν.*

Και πιο κάτω:

*Χωρίς κι εγώ να το χαρώ το νυφικό κρεβάτι,
χωρίς κι ούτε να παντρευτώ, κι ούτε παιδιά να θρέψω.
Κι έτσι από φίλους έρημη, εγώ η δυστυχισμένη,
πηγαίνω τώρα ζωντανή κάτω στους πεθαμένους.*

Η αδιάλλακτη λοιπόν ηρωίδα υπέφερε την κοινή μοίρα των γυναικών, κι ο ποιητής, παρουσιάζοντάς την να θλίβεται που δεν γνώρισε το γάμο, εξέφραζε κι εδώ ακόμα την κοινή αντίληψη σχετικά με τη θέση των γυναικών στην πόλη.

Η ηρωίδα των *Τραχινίων*, η Δηϊάνειρα, που σκοτώνει άθελα το σύζυγό της κάνοντάς τον να φορέσει τον δηλητηριασμένο με το αίμα του κενταύρου Νέσσου χιτώνα, με τον οποίο ήλπιζε να ξανακερδίσει τον έρωτά της, φωτίζει με τη σειρά της την ουσιαστική αυτή λειτουργία του γάμου στην πόλη. Στην αρχή του έργου, κι ενώ αγνοεί ακόμη αν ο Ηρακλής θριάμβευσε στον τελευταίο του άθλο, κάνει μια παρατήρηση που φωτίζει εξαιρετικά το θεσμό του γάμου:

*...Σαν ο Ηρακλής το τελευταίο
ταξίδι καταπιάνοντας από το σπίτι φεύγει
άφησε δέλτον παλαιά που 'χε γραμμένα
λόγια που δεν ηθέλησε να φανερώσει,
πριν από τότε, φεύγοντας γι' αγώνας
άλλους, μ' άφηνε ως να 'ταν βέβαιος πως*

θα γυρνούσε νικητής και που μέλλεται να μην πεθάνει. Όμως ετούτη τη φορά ωσάν να ήτον σιμά στο θάνατο, ώρισε τι εγώ ως γυναίκα και τα παιδιά του τι μοιράδια θε να λάβουν της πατρικής κληρονομιάς...

Ο Ηρακλής ωστόσο επιστρέφει θριαμβευτής. Φέρνει όμως μαζί του μια αιχμάλωτη που ερωτεύθηκε. Έτσι, η Δηιάνειρα στην αρχή προσποιείται πως είναι έτοιμη να δεχθεί την κατάσταση, και τα λόγια που χρησιμοποιεί θα μπορούσαν να είναι οποιασδήποτε Αθηναίας:

...Γιατί κυβερνά ξέρεις εκείνος [ο έρωτας] σα θέλει και τους θεούς, όχι μόνον εμένα. Γιατί λοιπόν να μη συμβαίνει σε μίαν άλλη όμοια μ' εμένα το ίδιο; Ασύνητη θε να 'μουν να μάχομαι τον άνδρα μου γιατί τον βρήκε μια τέτοι' αρρώστια ή πάλι τούτη τη γυναίκα, που τίποτε κακό σ' εμέ δεν έχει κάμει.

Και πιο κάτω:

...Μήπως με γυναίκες άλλες ο Ηρακλής, ένας αυτός, πολλές δεν πήγε; Και ωστόσο από το στόμα μου ποτέ καμία λόγο ποτέ δεν άκουσε να βγει ως τα τώρα ούτε και κατηγόριαν...

Δεν θα μπορούσαμε να αιτιολογήσουμε καλύτερα αυτό που αποτελούσε την καθημερινή αθηναϊκή πραγματικότητα, την παρουσία της παλλακίδας δίπλα στη νόμιμη σύζυγο. Η Δηιάνειρα εντούτοις εύχεται να ξανακερδίσει το σύζυγό της:

Και τώρα δυο γυναίκες σε μια μόνη κοίτη προσμένουνε το αγκάλιασμα του Ηρακλέους. Έτσι ο πιστός, όπως τον λένε, ο σύζυγός μου μ' αντάμειψε για τις φροντίδες του σπιτιού μου, τις πολυκαιρινές. Αλλ' όμως να θυμώνω δεν ξέρω μ' έναν άνδρα όπου τόσες φορές αυτό τον σκλάβωσε το μέγα πάθος. Όμως να συνοικεί μαζί της ποια θα ημπορεί γυναίκα και μαζί της να μοιράζει ακόμη την κοίτη τη συζυγική; Βλέπω τα νιάτα σ' εκείνη να βλαστομανούν, σ' εμέ να φθίνουν, ο νέος τραβάει ανθός το βλέμμα πάντα του ανθρώπου, όπως το διώχνει ο μαραμένος. Έτσι φοβούμαι πάντα μήπως άνδρας θα 'ναι της νεότερης, σύζυγό μου κι αν τον λένε. Μα δεν ταιριάζει, καθώς είπα, μια γυναίκα φρόνιμη να την πιάνει οργή.

Αυτός είναι ο λόγος που θα προσπαθήσει να ξανακερδίσει τον έρωτα του συζύγου της κάνοντάς τον να φορέσει το χιτώνα που θεωρεί διαποτισμένο με ένα ερωτικό φίλτρο και που θα είναι θανατηφόρος.

Μου φαίνεται υπερβολικό να δούμε στο πρόσωπο της Δηιάνειρας το σύμβολο της απατημένης γυναίκας. Αυτό που πρέπει σ' αυτό το σημείο να αποσπάσει την προσοχή μας είναι πως ο ποιητής, μεταθέτοντας το μύθο στην καθημερινή πραγματικότητα των θεατών, αποδίδει στην ηρωίδα σκέψεις που χαρακτηρίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες και οι γυναίκες της Αθήνας αντιλαμβάνονταν τα αμοιβαία καθήκοντά τους. Η πραγματικότητα που επιχειρήσαμε να εξαγάγουμε στο πρώτο μέρος αυτής της μελέτης βρέθηκε λοιπόν εκφρασμένη και ισχυροποιημένη στο επίπεδο του φαντασιακού. Κι αν η θέση που επιφυλάχθηκε στη γυναίκα μέσα στην πόλη, καθώς κι η πίστη στο μύθο δεν επέτρεπαν να επιστρέψουμε στους σαρκασμούς του Σιμωνίδη ή στο μισογυνισμό του Ησίοδου με τόσο βίαιο τρόπο, η εικόνα της γυναίκας παρέμενε τουλάχιστον εικόνα μιας κατώτερης ύπαρξης, σχεδόν επικίνδυνης κι ακατάλληλης να υποταχθεί.

Αυτή τη γυναικεία *ύβριν*, αυτή την υπερβολή, θα την ξαναβρούμε να αναπτύσσεται στο θέατρο του Ευριπίδη. Κι εδώ πρέπει να προσεγγίσουμε το περίφημο ζήτημα του «φεμινιστικού» ρεύματος που θα αναπτυσσόταν στην Αθήνα στα τέλη του 5ου αιώνα. Τα τελευταία χρόνια αυτού του αιώνα αποτελούν πράγματι ένα ουσιαστικό σημείο στην ιστορία του ελληνικού κόσμου γενικά, και ειδικότερα της Αθήνας. Από το 431 ως το 404, ο Πελοποννησιακός Πόλεμος εμπλέκει τις σπουδαιότερες ελληνικές πόλεις, άλλες στο πλευρό των Σπαρτιατών κι άλλες στο πλευρό των Αθηναίων. Οι διαρπαγές, ληστρικές επιδρομές, τοπικές επαναστάσεις πολλαπλασιάζονται· συνεπώς, αυτά τα ταραγμένα χρόνια σημαδεύονται επίσης από μια κρίση η οποία επαναθέτει το πρόβλημα του συστήματος αξιών της πόλης, αξιών θρησκευτικών πρώτα, αλλά και πολιτικών. Ακόμα αρχίζουν να αναρωτιούνται σχετικά με την ύπαρξη των θεών, να επανεξετάζουν τους παραδοσιακούς μύθους. Αμφισβητούν τις βάσεις των πολιτικών συστημάτων και της κοινωνικής οργάνωσης. Σ' αυτό το γενικό πλαίσιο, όπου προσφέρουν το ίδιο καλές μαρτυρίες η διήγηση των γεγονότων του Πελοποννησιακού Πολέμου από τον ιστορικό Θουκυδίδη, οι πολιτικοί λίβελλοι, που προέρχονται από εχθρικά προς τη δημοκρατία κέντρα, κι οι κωμωδίες του Αριστοφάνη, το θέατρο του Ευριπίδη κατέχει μια ιδιαίτερα σημαντική θέση. Παρόλο που, ακολουθώντας την τακτική των προκατόχων του, ο ποιητής δανείζεται τις υποθέσεις των έργων του από τους μεγάλους μύθους, τους μεταχειρίζεται συχνά με μεγάλη ελευθερία. Κι αν οι θεοί εμφανίζονται στο τέλος του έργου, προφανώς για να λύσουν την αντίφαση που βρίσκεται στο κέντρο της τραγικής σύγκρουσης, η εξουσία τους δεν είναι καθόλου λιγότερο υπό συνεχή αμφισβήτηση, λες και τα ανθρώπινα πάθη ξεπερνούσαν οριστικά τη θεϊκή θέληση. Γι' αυτό, επειδή οι γυναίκες, όπως διαπιστώσαμε, είναι από τους κύριους πρωταγωνιστές του θεάτρου του Ευριπίδη, ορισμένοι θέλησαν να δουν επίσης τον ποιητή ως έναν απ' τους υποστηρικτές ενός «φεμινιστικού» ρεύματος που θα αναπτυσσόταν τότε στην Αθήνα, στο πλαίσιο αυτής της αναθεώρησης των παραδοσιακών αξιών της πόλης.

Κι είναι αλήθεια πως θα μπορούσαμε να συνθέσουμε ένα ανθολόγιο παραθεμάτων παρμένων από διάφορες τραγωδίες του Ευριπίδη, τα οποία θα εμφανίζονταν επίσης ως επιβεβαίωση της δυστυχίας των γυναικών. Θα συγκρατήσω μόνο δύο περιπτώσεις. Στην πρώτη μιλάει η Κλυταιμνήστρα στην Ηλέκτρα. Αναφέροντας τους λόγους του εγκλήματός της, η σύζυγος του Αγαμέμνονα υπενθυμίζει τις περιστάσεις:

*...Μα μου 'φερε εδώ πέρα,
και μου κρεβατοθρόνιασε θεότρελη μια κόρη,*

και δυο γυναίκες μέναμε στο ίδιο το σπίτι μέσα.
Είν' οι γυναίκες άμυαλες, δε λέω· μα όταν ο άντρας
τη νόμιμη γυναίκα του παραμερίσει, εκείνη
τον άντρα της θα μιμηθεί κι άλλο εραστή θε ναύρει.
Κ' έπειτα το ψεγάδι μας το διαλαλούν στον κόσμο
και δεν κατηγορεί κανείς τον άντρα, που είν' ο φταίχτης.

Σε αντίθεση με τη Δηιάνειρα του Σοφοκλή, η οποία αποδεχόταν την τύχη της και σκεφτόταν μόνο να ξανακερδίσει τον έρωτα του συζύγου της, η Κλυταιμνήστρα του Ευριπίδη αιτιολογεί την εκδίκησή της και παραπονιέται που καταδικάστηκε για το μοναδικό λόγο πως ανταπέδωσε τα ίδια στο σύζυγό της. Στη *Μήδεια* πάλι, μια απατημένη γυναίκα εκστομίζει το παράπονό της, παράπονο που πάει πιο πέρα απ' το προσωπικό της δράμα:

... Απ' όλα
τα πλάσματα που 'χουν ψυχή και νόηση,
τι να σας λέω, αθλιότερο άλλο φύτρο
απ' τις γυναίκες δεν είναι. Για σκέψου
μ' ένα σωρό λεφτά είν' ανάγκη πρώτα
σύζυγο ν' αγοράσουμε κι αφέντη
του κορμιού μας να πάρουμε και τούτο
το δεύτερο, κακό πικρότερο είναι.
Όμως εδώ, άλλο βάσανο: δεν ξέρεις
καλόν αν πήρες ή κακόν. Κατόπι
αργά είναι σαν το μάθεις, δεν είν' όμορφο
το να χωρίσει μια γυναίκα, κι ούτε
ν' απαρνηθεί τον άντρα της που δίνεται.
Έτσι, σε νόμους και συνήθεια ως έρθεις
καινούργια, πρέπει να 'σαι μάντισσα,
μια και δεν έμαθες απ' τους δικούς σου
πώς με τον άντρα να φερθείς που πήρες.
Κι αν όμορφα όλα τούτα τα βολέψουμε
και ζει μαζί μας ο άντρας και δε νιώθει
βαρύ του γάμου το ζυγό, χαράς την
τέτοια ζωή· μ' αν όχι, μόνο ο θάνατος
μας μένει. Ο άντρας, αν βαρύ του γίνει
το σπίτι, ξεπορτίζει και το φίλο
θα βρει ή το συνομήλικο και φεύγει
το βάρος της καρδιάς του. Όμως εμείς
σε μια ψυχή μονάχα τώχει η μοίρα μας
το βλέμμα να κρατούμε καρφωμένο
Λεν πως εμείς στο σπίτι δίχως κίντυνο
το βίο περνάμε, ενώ τη λόγχη εκείνοι
κρατούν και πολεμούν κι όμως λογιάζουν
κακά, γιατί τρεις θα 'θελα φορές
να 'στηνα το κορμί με την ασπίδα
ζερβά, παρά μια μόνο να γεννήσω.

Αυτό το χωρίο, που είχε συντεθεί στην Αθήνα το 431 π.Χ., αντηχεί με παράξενα μοντέρνο τρόπο. Και δεν θα αποφύγουμε τα προβλήματα που θέτει θυμίζοντας πως η Μήδεια, όπως εξάλλου και η Κλυταιμνήστρα, είναι μια εγκληματίας, κι επιπλέον μια βάρβαρη. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο Ευριπίδης αποδίδοντας τέτοιες σκέψεις στις ηρωίδες του ερχόταν σε αντίθεση με τις παραδοσιακές ιδέες, και πως η «συμπάθειά του για τις γυναίκες» ήταν αληθινή. Αλλά αυτό δεν συνεπαγόταν καθόλου μια αμφισβήτηση της θέσης τους, το ίδιο όπως ορισμένες σκέψεις που εξέφραζαν δούλοι σ' αυτό το ίδιο θέατρο του Ευριπίδη δεν αποτελούσαν μια αμφισβήτηση του συστήματος της δουλείας. Και θα μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τα παραθέματα που αποδεικνύουν πως για τον ποιητή η γυναίκα παρέμενε πρώτα και πάνω απ' όλα η φύλακας της εστίας, μια ύπαρξη ανήλικη στην απόλυτη εξάρτηση των ανδρών που την περιβάλλουν, του πατέρα της, του αδελφού της, του συζύγου της. Έτσι η Ιφιγένεια, εξόριστη στην Ταυρίδα απ' την Άρτεμη που την είχε σώσει απ' το θάνατο, παραπονιέται πως ζει «χωρίς αδελφό, χωρίς πατέρα..., χτυπημένη από συμφορές»:

*δεν τραγουδώ την Ήρα, του Άργους τη θεά,
(προστάτιδα του γάμου)
κι ούτε χτυπώντας
με τη σαΐτα το γλυκόηχον αργαλειό
πλουμίζω τα υφαντά με ζωγραφιές
της Αθηναίας Παλλάδας των Τιτάνων...*

Έτσι κι η Ηλέκτρα, που απευθύνεται στο χωρικό, το σύζυγο της:

*... Ένα σωρό έχεις έξω
δουλειές το σπίτι μας εγώ πρέπει να σ' το φροντίζω.
Πόσο ο εργάτης, που γυρνά στο σπίτι,
αναγαλλιάζει βρίσκοντας όλα του ταχτικά
και νοικοκυρεμένα!*

στο οποίο αντηχεί το σαφές κάλεσμα της Κλυταιμνήστρας στον Αγαμέμνονα:

*Για τα έξω γνοιάσου· μα ό,τι μες στο σπίτι
η νύφη χρειάζεται, είναι χρέος δικό μου.*

Αλλά οι ηρωίδες του Ευριπίδη δεν παραμένουν μόνο πιστές στην ιδιότητά τους του φύλακα της εστίας. Ακόμα κι αυτές που εμφανίζονται ως οι πιο ανεξάρτητες μεταχειρίζονται για λογαριασμό τους την παραδοσιακή εικόνα της γυναικείας φύσης. Η γυναίκα καταφεύγει εύκολα στα δάκρυα και στους θρήνους. Αλλά προπάντων είναι επιδέξια σε κάθε είδους απάτες. Ακόμη κι η αγνή Ιφιγένεια είναι ικανή να εξαπατήσει, κι ο άγγελος που έρχεται να αναγγείλει στο βασιλιά των Ταύρων τη φυγή της αιχμάλωτής του, φωνάζει: «Ε, τι άτιμες, για δεσ, που είν' οι γυναίκες!»

Η Ελένη, που κατά περιεργό τρόπο είχε αποκατασταθεί από τον ποιητή, ο οποίος δημιουργεί απ' αυτήν το πρότυπο της πιστής γυναίκας –καθώς μόνο μια σκιά θα έπρεπε να είχε ακολουθήσει τον Πάρη στην Τροία– καταφεύγει με τη σειρά της στο δόλο για να δραπετεύσει από την Αίγυπτο. Η Μήδεια, αυτή τη φορά, διακηρύττει:

*Κι έπειτα, γυναίκες
–ξεχνάς– είμαστ' εμείς, που ενώ, σαν είναι*

για το καλό, τα χάνουμε, πλαστήκαμε
για το κακό οι σοφότερες τεχνίτρες.

Πόσο τάχα να βαραίνει ο υποτιθέμενος «φεμινισμός» του Ευριπίδη όταν βάζει τον Ιάσονα να πει:

*Απ' αλλού κάπου ν' αποχτούνε
θα 'πρεπε παιδιά οι θνητοί. Το γένος σας αν έλειπε
και τα κακά τ' ανθρώπου λέω θα λείπαν.*

Και το «θετικό» ήρωα, όπως είναι ο Ιππόλυτος:

*Ω Δία, τι δα το ακάθετο κακό του ανθρώπου,
τις γυναίκες, στο φως του ήλιου τις έχεις βάλει;
Αν ήθελες το ανθρώπινο να σπείρεις γένος,
να το δώσεις δεν έπρεπε απ' τις γυναίκες,
μα οι θνητοί στους ναούς σου τάξιμο αφού βάζαν,
ή κομμάτι χαλκό, είτε σίδηρο ή χρυσάφι,
ν' αγόραζαν το σπέρμα των παιδιών,
καθένα κατά το τάξιμο και την τιμή· και δίχως
θηλυκά μέσ' στα σπίτια ελεύθεροι να ζούσαν.
Μα τώρα το κακό να μπάσωμε στο σπίτι
σαν πρόκειται ξοφλούμε πρώτ' απ' τ' αγαθά μας.
Πως είν' κακό η γυναίκα φαίνεται από τούτο:
ο κύρης, που τη γέννησε και που έθρεψε την,
βάζει και προίκα ακόμα και μακριά τη στέρνει,
για να γλιτώσει απ' το κακό. Κι όποιος τ' ολέθριο
φυντάνι πάρει σπίτι του απ' την άλλη χαίρει
στο κακότατο ξόανο βάζοντας στολίδια
και με πέπλα τσακίζεται να τ' ομορφαίνει
κ' είναι σε ανάγκη, αν με καλούς συμπεθεριάσει,
την πίκρα χάρη τους να στέργει της γυναίκας,
κι αν γυναίκα καλή, με πεθερούς ανάξιους
πετύχει, το κακό με το καλό στριμώχνει.
Και πιο καλά όποιος τίποτ' απ' αυτά, μα σπίτι
γυναίκα αχρείαστη έστησε απ' την απλοϊκότη.
Μα μισώ τη σοφή μη δώσει ο θεός και μου 'ρθει
γυναίκα με μυαλό πιότερο απ' ό,τι πρέπει
τι τα κακούργο στις σοφές πιότερο ή Κύπρη
σχέδια γεννάει.*

Σ' αυτόν το γεμάτο μίσος λόγο ξαναβρίσκεται η θύμηση του Ησίοδου, αλλά επίσης διαλο-
γισμοί περισσότερο γήινοι, περισσότερο αποκαλυπτικοί της πραγματικότητας της εποχής,
για την οποία το κωμικό θέατρο θα μας προσφέρει μια πολύ πιο συγκεκριμένη θεώρηση.
Από την ανάγνωση αυτού του κειμένου προκύπτει πως ο υποτιθέμενος «φεμινισμός» του
Ευριπίδη βγαίνει αρκετά κακοποιημένος.

Θα μπορούσε να είναι διαφορετικά; Στην πραγματικότητα, αν οι τραγικοί ποιητές, αντλώ-

ντας τα θέματα των έργων τους από τους μεγάλους μύθους του παρελθόντος, οδηγήθηκαν στο σημείο ν' ανεβάσουν επί σκηνής εξαιρετικές γυναίκες, σε καμιά περίπτωση αυτές οι γυναίκες δεν βγήκαν ατιμωρητί από την παραδοσιακή τους λειτουργία. Κι όταν θέλησαν να το επιχειρήσουν, ολόκληρη η «κοσμική» τάξη βρέθηκε σε κίνδυνο. Πρόκειται γι' αυτό ακριβώς που τραγουδάει ο χορός στη *Μήδεια* του Ευριπίδη:

*Ἦρθαν καιροί που τα ιερά
ποτάμια τώρα πίσω ανηφορίζουν
κι η Δικαιοσύνη κι όλα πια
στ' αντίθετα γυρίζουν.
Δόλιες οι σκέψεις των αντρών και των θεών
η πίστη έχει σαλέψει κι ώρα
στο βίο μου δίνοντας τιμή
γλώσσα για με οι μικρόστομες
φήμες ν' αλλάξουν τώρα.
Τιμή, τιμή στων γυναικών
το γένος έρχεται και θα σωπάσει
η φήμη π' όλα τα κακά σε μας έχει σωριάσει.*

2. ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

2.1. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ, «ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ»

Λ. ΦΡΟΣΗ

Παρεμβατικό μάθημα με επίκεντρο τη θέση της γυναίκας στην κλασική αρχαιότητα και σήμερα. Τάξη: Γ' Γυμνασίου

Η προώθηση των αρχών της ισότητας και της δημοκρατίας στο κοινωνικό γίγνεσθαι προϋποθέτει την προώθηση των ίδιων αρχών μέσα στο σχολείο. Η διαδικασία αναμόρφωσης των σύγχρονων δημοκρατικών κοινωνιών, που συνεπάγεται και την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών μέσα σ' αυτές, πρέπει να ξεκινά από την εκπαίδευση (Αθανασιάδου & Πετρίδου, 1997). Αυτό βέβαια έχει ως προϋπόθεση να πάψει η άποψη για την ισότητα των φύλων να θεωρείται ένα περιθωριακό στοιχείο στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και να αποτελέσει μέρος του ορισμού για τη σωστή εκπαιδευτική πρακτική και υποχρέωση. (Αρνότ, 1994). Κύριο μέρος της εκπαιδευτικής πρακτικής αποτελεί η διδασκαλία, που μπορεί να ιδωθεί ως η λεωφόρος των ιδεολογιών και των αξιών. Οι δυνατότητες παρέμβασης μέσα από αυτήν προς την επιθυμητή κατεύθυνση, που στην προκειμένη περίπτωση είναι η κατανόηση των αρχών της ισότητας των φύλων σε όλες τις εκφάνσεις του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου, είναι μεγάλες, ιδιαίτερα αν οι παρεμβατικές προσπάθειες είναι συντονισμένες και συστηματικές.

Απόπειρα μιας τέτοιας προσπάθειας αποτελεί η διδασκαλία του έργου του Ευριπίδη *Ιφιγένεια η εν Ταύροις* κάτω από φεμινιστική σκοπιά.

Το θεατρικό αυτό έργο ανέβηκε κατά την περίοδο της ύψιστης δημοκρατίας στην Αθήνα, μιας δημοκρατίας που κατά την Άννα Μίσσιου (1999) αύξησε σε τέτοιο βαθμό την ανισότη-

τα ανάμεσα στα φύλα, ώστε οι γυναίκες αποτέλεσαν τα «κύρια θύματά» της, αφού ακόμη και με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη μόνο οι άνδρες μπορούσαν να είναι αθηναίοι πολίτες.

Πρόκειται για ένα από τα κείμενα των αρχαίων ελληνικών που αγαπιούνται ιδιαίτερα από τους μαθητές για πολλούς λόγους. Ένας από αυτούς είναι ότι το κείμενο διδάσκεται μεταφρασμένο κι έτσι γίνεται εύκολη η γλωσσική του προσπέλαση. Άλλος λόγος είναι η «αστυνομική υπόθεση», η γεμάτη αγωνία πλοκή και η αίσια έκβαση του έργου. Με δεδομένα, λοιπόν, το ενδιαφέρον από τη μια των μαθητών/τριών για το συγκεκριμένο κείμενο, και το γεγονός από την άλλη ότι η κεντρική ηρωίδα και τα μέλη του χορού είναι γυναίκες, το έργο προσφέρεται για φεμινιστική προσέγγιση.

Από το εισαγωγικό σημείωμα του Κ. Γεωργουσόπουλου που υπάρχει στο βιβλίο της Γ' Γυμνασίου «Δραματική Ποίηση» (σ. 202-204), η διδασκαλία κατευθύνεται στον εντοπισμό πληροφοριών για τα βάσανα της γενιάς των Ατρείδων, στην τραγική καταγωγή και την παγίδευση των προσώπων στις θεϊκές αποφάσεις και στο πώς αυτά προσπαθούν να ξεφύγουν από την παγίδευση αυτή καταφεύγοντας σε τεχνάσματα και πανουργίες, εξαπατώντας ανθρώπους, προσβάλλοντας τα θεία και διακωμωδώντας τις ιερές τελετές. Οι εκπαιδευτικοί οδηγούνται στο να εστιάσουν την προσοχή των μαθητών στην κοινή ανθρώπινη συμπεριφορά των ηρώων, που δεν έχουν το μέγεθος των ηρώων του Αισχύλου και του Σοφοκλή, καθώς και στην αμφισβήτηση των αξιών και των θεσμών κατά τη δραματικότερη περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου, όταν παίχθηκε και η *Ιφιγένεια η εν Ταύροις*, εκφράζοντας το πνεύμα της αμφισβήτησης που κυριαρχούσε.

Χωρίς βέβαια πρόθεση να αμφισβητηθεί η διδακτική αξία όλων των παραπάνω, η προτεινόμενη προσέγγιση του κειμένου έρχεται να προσθέσει μια άλλη διάσταση, η οποία δεν πρέπει να απουσιάζει από τη συνολική θεώρηση του έργου, αυτήν της θέσης της γυναίκας κατά την εποχή της κλασικής αρχαιότητας, έτσι όπως διαφαίνεται μέσα από το ίδιο το κείμενο. Είναι, άλλωστε, πολλές οι σχετικές πληροφορίες που δίνονται άμεσα ή έμμεσα. Η μοναδική νύξη-παρότρυνση των εκπαιδευτικών να συζητήσουν το θέμα αυτό με τους μαθητές βρίσκεται στα σχόλια που ακολουθούν το κείμενο στο σχολικό εγχειρίδιο, και θεωρώ ότι έτσι υποβαθμίζονται η αναγκαιότητα και η σημασία της συζήτησης αυτής. Ο στόχος βέβαια μιας τέτοιας προσέγγισης δεν πρέπει να εξαντλείται σε διαπιστώσεις που αφορούν τη θέση της γυναίκας την εποχή εκείνη. Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να βοηθήσουν τα παιδιά, έτσι ώστε να συσχετίσουν το τότε με το τώρα, να οδηγήσουν σε συζητήσεις ουσίας μαζί τους και στη δημιουργία του σχετικού προβληματισμού.

Μια τέτοια απόπειρα παρεμβατικού μαθήματος, όπου ο κυρίαρχος στόχος ήταν να αναδειχθούν ο ρόλος και τα δικαιώματα των γυναικών, η θέση τους στην κλασική αρχαιότητα και σήμερα, παρουσιάζεται παρακάτω με την ελπίδα πως μπορεί να βοηθήσει άλλους εκπαιδευτικούς σε ανάλογες προσπάθειες.

1. ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

Πρώτο στόχο του παρεμβατικού μαθήματος αποτέλεσε η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των μαθητών/τριών ως προς το ρόλο των φύλων.

Δεύτερος στόχος του μαθήματος ήταν η ανάπτυξη ενός προβληματισμού των παιδιών σχετικά με την ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς του κοινωνικού βίου. Το κείμενο θα αποτελούσε την αφορμή του προβληματισμού αυτού.

Έγινε προσπάθεια να εμπλακούν όλοι οι μαθητές/τριες σε μια συζήτηση η οποία προέκυψε από την ανάλυση του περιεχομένου των στίχων που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στους ρόλους ανδρών και γυναικών. Αντικείμενο της συζήτησης λοιπόν αποτέλεσε κατ'

αρχάς η θέση της γυναίκας κατά την κλασική αρχαιότητα, έτσι όπως αυτή προβάλλεται μέσα από πληροφορίες που μπορούσαν να αντλήσουν τα παιδιά από το ίδιο το κείμενο, και στη συνέχεια η συζήτηση επικεντρώθηκε στη θέση της γυναίκας σήμερα, όπως αυτή προσδιορίζεται μέσα από τις προσωπικές τους εκτιμήσεις και εμπειρίες. Η εκπαιδευτικός λειτούργησε ως πηγή πρόσθετων πληροφοριών, κυρίως όμως συντόνιζε τη συζήτηση.

2. ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

A. Η προετοιμασία

1. Η προετοιμασία της διδασκαλίας ακολούθησε τα εξής βήματα. Κατ' αρχάς μελετήθηκε η τραγωδία στο σύνολό της και εντοπίστηκαν όλοι οι στίχοι που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στη γυναίκα της εποχής. Να σημειωθεί ότι με έμμεσο, αλλά πολύ εύγλωττο τρόπο μάς δίνονται πληροφορίες για τη θέση των γυναικών στα κλασικά χρόνια μέσα από στίχους, οι οποίοι αναφέρονται αποκλειστικά στη θέση και το ρόλο των ανδρών. Σε ένα δεύτερο στάδιο οι στίχοι που είχαν ήδη εντοπιστεί ομαδοποιήθηκαν στους παρακάτω θεματικούς άξονες:

- α. Η γυναίκα και ο γάμος
- β. Η γυναίκα στον ιδιωτικό βίο
- γ. Η γυναίκα και το πένθος
- δ. Ο χαρακτήρας της γυναίκας (στερεότυπο)
- ε. Η γυναικεία αλληλεγγύη

2. Αναζητήθηκαν πρόσθετες πληροφορίες από τη βιβλιογραφία για τη θέση της γυναίκας στην κλασική αρχαιότητα που στηρίζουν όσα αναφέρονται στο κείμενο. Αυτό βέβαια έρχεται να αμβλύνει την κριτική ή τον προβληματισμό που θα μπορούσε ενδεχομένως να προκύψει σχετικά με το βαθμό στον οποίο το περιεχόμενο ενός θεατρικού έργου μπορεί να θεωρηθεί πηγή ιστορικής γνώσης.

3. Δημιουργήθηκε και δόθηκε στα παιδιά ένας κατάλογος με το σύνολο των στίχων του κειμένου που θα αποτελούσαν το αντικείμενο της διδασκαλίας, χρήσιμο εργαλείο στα χέρια τους, καθώς θα βοηθούσε ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να έχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα, αλλά και πρακτικό από άποψη οικονομίας χρόνου, καθώς το να διατρέχουν τα παιδιά κάθε φορά το σύνολο του κειμένου στο σχολικό βιβλίο, το οποίο καταλαμβάνει 77 σελίδες, θα ήταν χρονοβόρο και αποδιοργανωτικό για το μάθημα.

4. Ετοιμάστηκε μια διαφάνεια που περιείχε τους βασικούς άξονες του μαθήματος.

B. Η διδασκαλία - Περιεχόμενο του μαθήματος

Δύο ήταν οι φάσεις της διδασκαλίας. Η πρώτη αφορούσε τη θέση των γυναικών στην κλασική αρχαιότητα και η δεύτερη τη θέση των γυναικών στη σύγχρονη εποχή.

Συγκεκριμένα, η διδασκαλία ξεκίνησε με μια σύντομη αφήγηση του μύθου από μια μαθήτριά.

Δόθηκαν στα παιδιά οι θεματικοί άξονες που αναφέρθηκαν παραπάνω και πάνω στους οποίους θα κινούνταν η διδασκαλία, καθώς και το σύνολο των στίχων που αντιστοιχούσαν σε καθέναν από αυτούς. Τα παιδιά κλήθηκαν να παρουσιάσουν, στηριζόμενα στα δεδομένα του κειμένου, την αντίληψη που είχαν σχηματίσει τα ίδια για τη θέση της γυναίκας. Για παράδειγμα: Ποια ήταν η σχέση της γυναίκας με το πένθος; Ποια στάση έπρεπε να κρατήσει; Ποιες οι υποχρεώσεις της απέναντι στους νεκρούς; Ποιες συμπεριφορές της επιβαλλόταν κοινωνικά; κ.λπ. Κατά τον τρόπο αυτό ολοκληρώθηκε η συζήτηση γύρω από όλους τους θεματικούς άξονες που αφορούν στη θέση της γυναίκας κατά την κλασική αρχαιότητα.

τα. Στη συνέχεια τα παιδιά κλήθηκαν ή και προκλήθηκαν να δουν τη γυναίκα τού σήμερα σε σχέση με τους ίδιους θεματικούς άξονες, τη γυναίκα της οικογένειάς τους, του στενού αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού τους περίγυρου.

Ακολουθεί συνοπτικά δοσμένο το περιεχόμενο της συζήτησης κατά την πρώτη φάση της διδασκαλίας.

α. Η γυναίκα και ο γάμος

Για τις κοπέλες της Αθήνας του 5ου και του 4ου αιώνα π.Χ. ο γάμος ήταν η κύρια προσδοκία τους, ο γάμος που ως θεσμός διασφάλιζε τη γέννηση νόμιμων γιων που είχαν όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη (στράτευση, συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες και ανάληψη αξιωμάτων). Αξίζει βέβαια να σημειωθεί πως ο γάμος δεν προϋπέθετε την επιλογή συζύγου από την κοπέλα, αλλά από τον πατέρα της, που με την εγγύη, ένα είδος συμβολαίου μεταξύ των δύο οικογενειών, την παρέδιδε στο σύζυγο. Ο σύζυγος διαδεχόταν τον πατέρα στην κηδεμονία της γυναίκας. Όλες οι γυναίκες είχαν έναν κηδεμόνα, τον πατέρα, κι αργότερα το σύζυγο, ή το γιο σε περίπτωση θανάτου του συζύγου, ή τον πιο κοντινό συγγενή από την πλευρά του πατέρα σε περίπτωση που δεν υπήρχε αρσενικό παιδί (Μίσιου, 1999). Η Αθηναία δηλαδή βρισκόταν υπό συνεχή κηδεμόνευση, ως «ισοβίως ανήλικη» (Γιαννικόπουλος, 1996). Τα παραπάνω μπορεί κανείς να τα δει στους στίχους 387-405 και 747 του κειμένου.

ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ: *... Πάνω του κρεμιόμουν
και του έλεγα: «φριχτή παντρειά μού κάνεις,
πατέρα. Τη στιγμή που εσύ με σφάζεις
η μάνα μου κι οι Αργίτισσες του γάμου
τραγούδι λέν' για μένα, όλο το σπίτι
γεμίζει αυλών αχούς. Κι απ' το δικό σου
χάνομαι χέρι εγώ· ώστε ήταν ο Άδης
–κι όχι ο Πηλείδης– ο Αχιλλέας που γι' άντρα
προβάλλοντας με δόλο, μες στ' αμάξι
για ματωμένο εδώ μ' έσυρες γάμο.*

β. Η γυναίκα στον ιδιωτικό βίο

Κατά την Άννα Μίσιου (1996, 1999), όπως έχει ήδη αναφερθεί, «η πολιτική επαναστατική διαδικασία της αθηναϊκής δημοκρατίας, που άρχισε στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. και ολοκληρώθηκε στα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ., αύξησε την ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα σε τέτοιο βαθμό ώστε οι γυναίκες να θεωρούνται τα κύρια θύματα της δημοκρατίας». Ακόμα και με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη μόνο οι άνδρες μπορούσαν να είναι Αθηναίοι πολίτες. Ο ρόλος δηλαδή των ανδρών αντιστοιχούσε στον εξωτερικό, δημόσιο, πολιτικό χώρο, ενώ ο ρόλος των γυναικών αντιστοιχούσε στον εσωτερικό, ατομικό, ιδιωτικό χώρο του οίκου. Η γυναίκα, χωρίς κανένα πολιτικό δικαίωμα και κλεισμένη στον εσωτερικό χώρο του σπιτιού, δεν μπορούσε να εργαστεί και οι αρμοδιότητές της περιορίζονταν στη διατροφή και τη συντήρηση των μελών της οικογένειας. Όσο για το θέμα της εκπαίδευσης των κοριτσιών, δεν είχε καμιά σχέση με την αντίστοιχη, ακαδημαϊκού προσανατολισμού, εκπαίδευση των αγοριών. Οι γυναίκες δεν χρειαζόταν να μάθουν γράμματα, αφού δεν ασκούσαν βιοποριστικό έργο, δεν μετείχαν στα κοινά, δεν ψήφιζαν, δεν ήταν υποχρεωμένες να διαβάζουν τους γραπτούς νόμους, γιατί σπάνια είχαν την ευχέρεια να τους παραβούν, και ούτε έγραφαν ιδιόχειρες διαθήκες, γιατί ποτέ δεν είχαν περιουσία. Η

μόνη τους εκπαίδευση, την οποία έπαιρναν από τις μητέρες και τις τροφούς τους, ήταν το γνέσιμο, η υφαντική, το μαγείρεμα, η οργάνωση του νοικοκυριού και η φροντίδα των συζύγων (Γιαννικόπουλος, 1996). Στους στίχους 231-239 και 879 βλέπουμε την Ιφιγένεια να υφαίνει στον αργαλειό και να στολίζει τα υφαντά της ιστορώντας οικογενειακά γεγονότα, όπως ότι «μάλωσε ο Ατρέας με το Θυέστη», και κεντώντας τις μορφές της Αθηνάς και των Τιτάνων. Άξιο, επίσης, συζήτησης και σύμφωνα με τα παραπάνω είναι το γεγονός ότι, παρόλο που η Ιφιγένεια ήταν βασιλοκόρη, δεν ήξερε γράμματα, σε αντίθεση με τους άντρες της οικογένειας.

Στ. 620-624: Η Ιφιγένεια απευθύνεται στον Ορέστη λέγοντάς του:

*Θα 'θελες, αν ελεύθερο σ' αφήσω,
να δώσεις στο Άργος, στους εκεί δικούς μου,
ένα από μένα μήνυμα, ένα γράμμα;
Το 'γραψε ένας αιχμάλωτος, που με είχε συμπονέσει...*

γ. Η γυναίκα και το πένθος

Το πένθος φαίνεται πως ήταν γυναικεία υπόθεση, αφού τα μοιρολόγια, το νεκροστόλισμα, οι χοές πριν και μετά τον ενταφιασμό των νεκρών ήταν καθήκον των γυναικών. Αντίστοιχου περιεχομένου είναι οι στίχοι 74-78, 163-192, 670 και 751-759. Ενδεικτικά παρατίθενται μερικοί από αυτούς.

Στ. 175-183 Ιφιγένεια: *Ω μοίρα,
το μοναχό μου αρπάζεις αδερφό,
στον Άδη τον ξεπροβοδάς· για κείνον τώρα εγώ
στης γης την πλάτη αυτές θα ρίξω τις χοές,
το κράμ' αυτό το νεκρικό,
να, γάλα ανάβρα από αγελάδες του βουνού,
κρασί του Βάκχου σταλαξιά,
και το έργο μελισσών ξανθών.
αυτά αναπαύουν τους νεκρούς.*

Στ. 755-757 Ορέστης: *τάφο ύψωσέ μου, βάλε απάνω μνήμης
σημάδια, και στο λάκκο μου να δώσει
και δάκρυα και μαλλιά της η αδερφή μου.*

δ. Ο χαρακτήρας της γυναίκας, όπως σκιαγραφείται από τους άντρες του κειμένου

Μέσα από τις πράξεις και τις σκέψεις που εκφράζει η κεντρική ηρωίδα του έργου, η Ιφιγένεια, και μέσα από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδονται από τους αρσενικούς ήρωες του έργου σ' αυτήν και στις γυναίκες του χορού, ο Ευριπίδης φαίνεται να εκφράζει τις στερεότυπες αντιλήψεις της εποχής του για το χαρακτήρα των γυναικών.

Στους στίχους 1102-1105, 1122, 1125-1129, 1374, 1388-1389, βλέπουμε μια Ιφιγένεια επινοητική αλλά και ψεύτρα. Παρά το γεγονός ότι είναι ιέρεια της Άρτεμης, δεν διστάζει να ασεβήσει προς τη θεά και να εξαπατήσει το βασιλιά και τους πολίτες της χώρας των Ταύρων, επινοώντας ένα πειστικό σχέδιο που θα οδηγήσει στην ελευθερία την ίδια και τα αγαπημένα συγγενικά της πρόσωπα. Αυτά τα χαρακτηριστικά αποδίδονται στο σύνολο των γυναικών, καθώς επίσης το ότι ξέρουν να ξεγελούν τους άλλους, δεν κρατούν μυστικά, είναι «άτιμες» και χρησιμοποιούν την απάτη και το ψέμα για να πετύχουν το σκοπό τους. Ενδεικτικοί στίχοι είναι οι παρακάτω:

Στ. 1104 Ιφ: *Τα πάθια σου για τέχνασμα θα πάρω*
Στ. 1105 Ορ: *Στα τέτοια φοβερές είν' οι γυναίκες*
Στ. 1374 Αγγ: *Ε, τι άτιμες, για δεσ, που είν' οι γυναίκες.*

ε. Η γυναικεία αλληλεγγύη

Από την άλλη, η ίδια η Ιφιγένεια επικαλείται την αλληλεγγύη και την εχεμύθεια των γυναικών του χορού ως προϋπόθεση για την επιτυχία της σχεδιασμένης απόδρασης από τη χώρα των Ταύρων.

Στ. 1130-1140 *Σ' εσάς ελπίζω, αγαπητές μου, και είναι
Στα χέρια σας η τύχη μου:
Κι ας κάμω αρχή με τούτο:
στο γυναικείο το φύλο, το δικό μας,
η μια αγαπά την άλλη, ανάμεσά μας
έχουμ' εμπιστοσύνη στις δουλειές μας.
Κρατήστε το κρυφό, και στη φυγή μας
βοηθήστε μας. Ωραίο να 'ναι κανένας
εχέμυθος.*

στ. Στίχοι μέσα από τους οποίους διαφαίνεται η θέση του άνδρα στην κλασική αρχαιότητα
Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο άντρας στην κλασική Αθήνα δραστηριοποιείται στον εξωτερικό χώρο, συμμετέχει στα δημόσια πράγματα, εργάζεται, ψηφίζει στην εκκλησία του δήμου, γυμνάζεται, μορφώνεται, παίρνει μέρος στον πόλεμο. Είναι πολίτης με δικαιώματα και αποτελεί το στυλοβάτη της οικογένειας, γι' αυτό και η ύπαρξή του θεωρείται πιο σημαντική από εκείνη της γυναίκας. Αυτό επιβεβαιώνεται και μέσα από το κείμενο στους στίχους 69-70, 135-136, 745-751, 1074-1077. Τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται από τον Ευριπίδη στους άνδρες είναι η τόλμη, η ανδρεία και ο σεβασμός στη θεία βούληση.

Στ. 69-70 Ιφιγένεια: *... γιατί είναι
στύλοι σπιτιών τα' αρσενικά παιδιά»*

Στ. 745-751 Ο Ορέστης απευθύνεται στον Πυλάδη:
*Μονάχα πήγαινε και ζήσε,
και το σπίτι κυβέρνα του πατέρα.*

Στ. 1074-1077 Η Ιφιγένεια προς τον Ορέστη:
*... μα εγώ, και με τη ζωή μου
το λυτρωμό σου αν είναι να πλερώσω,
δεν κάνω πίσω· αποζητιέται ο άντρας,
σα λείψει, ενώ γυναίκα, όχι και τόσο.*

Γ. Αντιδράσεις της τάξης

Πριν γίνει λόγος για τις αντιδράσεις των παιδιών, θεωρώ σκόπιμο να υπενθυμίσω πως πρόκειται για δεκαπεντάχρονα αγόρια και κορίτσια, γιατί ίσως αυτό βοηθήσει στην ερμηνεία των αντιδράσεών τους.

Η συζήτηση ήταν ενδιαφέρουσα, γιατί η τάξη χωρίστηκε σε δύο ομάδες, των αγοριών και των κοριτσιών. Τα μεν πρώτα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, φάνηκαν να μη θεωρούν και τόσο άξια

λόγου μια τέτοιου είδους συζήτηση για τη θέση της γυναίκας σήμερα, παρόλο που το συμπέρασμα ήταν πως σε ορισμένους τομείς η θέση της γυναίκας σήμερα δεν έχει αλλάξει όσο θα περίμενε κανείς. Η γενικότερη αντίληψη που προέκυπτε από την πλευρά των αγοριών ήταν πως οι γυναίκες δεν θα 'πρεπε να διεκδικούν και κάτι περισσότερο γιατί δεν το αξίζουν.

Από την άλλη πλευρά, η ομάδα των κοριτσιών, συνειδητοποιώντας το βαθμό στον οποίο τα πράγματα σήμερα είναι ίδια με εκείνα τού τότε, καταφέρθηκε έντονα εναντίον της ανδροκρατούμενης κοινωνίας στην οποία αισθάνεται ότι ζει.

Συχνά, σε ανάλογες περιπτώσεις ο εκπαιδευτικός οφείλει να καταβάλει προσπάθεια, ώστε να κρατήσει υπό έλεγχο την αντιπαράθεση που ενσκήπτει.

Δ. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση έχει κάποιο νόημα, εφόσον εξετάζει το βαθμό στον οποίο επιτεύχθηκαν οι αρχικοί στόχοι της υλοποίησης του παρεμβατικού μαθήματος και τη χρησιμότητα σε τελευταία ανάλυση της παρέμβασης αυτής. Κατά την εκτίμησή μου, και οι δύο βασικοί στόχοι της προσπάθειας αυτής εκπληρώθηκαν. Ήρθαν στην επιφάνεια οι αντιλήψεις αγοριών και κοριτσιών σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων. Η διαπίστωση βέβαια της διάστασης των απόψεων των παιδιών κατά φύλο κάθε άλλο παρά ενθαρρυντική είναι. Η επίτευξη, όμως, σε ικανοποιητικό βαθμό του δεύτερου στόχου, που αφορά στη δημιουργία, στην απαρχή ενός προβληματισμού και μιας συζήτησης μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών γύρω από θέματα ισότητας των φύλων, γεννά και τις ελπίδες για βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης. Το να πιστεύει, βέβαια, κάποιος ότι είναι δυνατόν, μέσα από μια αποσπασματική και μεμονωμένη παρεμβατική προσπάθεια, να αλλάξει αντιλήψεις εδραιωμένες και ενισχυόμενες καθημερινά από τους πρωτογενείς και τους δευτερογενείς παράγοντες κοινωνικοποίησης, όπως είναι η οικογένεια και το σχολείο, είναι τουλάχιστον αφελές. Από την άλλη, όμως, είναι ηττοπαθές και συνιστά ακύρωση του παιδαγωγικού ρόλου του/της το να αρνείται ο/η εκπαιδευτικός τις δικές του/της δυνατότητες για προώθηση αλλαγών προς την κατεύθυνση της ισότητας. Όσο περισσότερο συντονισμένες και συνεχείς είναι οι παρεμβατικές προσπάθειες των εκπαιδευτικών μέσα από το περιεχόμενο των υπάρχοντων αναλυτικών προγραμμάτων από τη μια και μέσα από άλλες δομές του σχολείου από την άλλη, τόσο καλύτερα θα είναι τα αποτελέσματα και θα συγκλίνουν προς την επιθυμητή κατεύθυνση.

Έχοντας, λοιπόν, υπόψη τα παραπάνω, η αξιολόγηση από τη δική μου πλευρά, που στηρίζεται περισσότερο στην εμπειρία και τη διαίσθηση, είναι θετική στο βαθμό που εκτιμώ ότι σε μια συγκεκριμένη διδακτική ώρα, κατά την οποία έπρεπε να καλυφθεί μια ορισμένη ποσότητα διδακτέας ύλης, δημιουργήθηκαν οι ευκαιρίες εκείνες για συζήτηση και προβληματισμό γύρω από τους στερεοτυπικά δοσμένους διαφορετικούς ρόλους που καλούνται να παίξουν οι άνδρες και οι γυναίκες στην εποχή μας, έστω και αν η συζήτηση δεν κινήθηκε πάντα στο επιθυμητό για μένα επίπεδο. Η αξιολόγηση αυτή αποκτά έναν περισσότερο αντικειμενικό χαρακτήρα όταν απορρέει από τα δεδομένα των ερωτηματολογίων που συμπλήρωσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες που παρακολούθησαν το παρεμβατικό μάθημα. Τα παιδιά, λοιπόν, μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν φαίνεται πως βρήκαν το μάθημα «ενδιαφέρον, ευχάριστο, ζωντανό», και δήλωσαν την ικανοποίησή τους για το ότι τους δόθηκε η ευκαιρία να μιλήσουν για τη θέση της γυναίκας και τους ρόλους των φύλων κατά την αρχαιότητα και κατά τη σημερινή εποχή. Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί το γεγονός ότι οι απαντήσεις των κοριτσιών ήταν αρκετά συγκεκριμένες και έδειξαν πως το περιεχόμενο του μαθήματος κέντρισε πραγματικά το ενδιαφέρον τους, ενώ οι απαντήσεις των αγοριών ήταν επιγραμματικές και γενικόλογες και μαρτυρούσαν πως το περιεχόμενο του μαθήματος δεν τα άγγιξε στον ίδιο βαθμό που άγγιξε τις συμμαθήτριάς τους.

3. ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΕ

Το κύριο εργαλείο του μαθήματος ήταν το σχολικό εγχειρίδιο. Συμπληρωματικά και βοηθητικά προς αυτό χρησιμοποιήθηκαν μια διαφάνεια με το σχέδιο του μαθήματος και ένας κατάλογος που περιείχε τους στίχους στους οποίους θα επικεντρωνόταν η διδασκαλία.

Ευριπίδη, *ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΤΑΥΡΟΙΣ*

Παράθεση στίχων μέσα από τους οποίους διαφαίνεται η θέση της γυναίκας στην κλασική αρχαιότητα

Θεματικοί άξονες

1. Η γυναίκα και ο γάμος

- Στ. 387-405 – Ο πατέρας παντρεύει την κόρη. Δεν απαιτείται η παρουσία, ούτε η γνώμη της.
– Η Ιφιγένεια αισθάνεται ντροπή για τη σεξουαλική σχέση που συνεπάγεται ο επικείμενος γάμος με τον Αχιλλέα.
- Στ. 747 – Η γυναίκα κηδεμονεύεται από πατέρα ή σύζυγο ή αδελφό.

2. Η γυναίκα στον ιδιωτικό βίο

- Στ. 231-239, 879 – Στον αργαλειό (Οι γυναίκες δεν είχαν δικαίωμα για παραγωγική δουλειά, ούτε για αγροτική εργασία. Αρμοδιότητά τους η διατροφή και η γενικότερη συντήρηση των μελών της οικογένειας και των δούλων που δούλευαν στα κτήματα της οικογένειας) (Α. Μίσιου, 1996).

3. Η γυναίκα και το πένθος

- Στ. 74-78, 163-192, 670, 751-759 – Το πένθος είναι γυναικεία υπόθεση (μοιρολόγια, χοές, πένθος).

4. Ο χαρακτήρας της γυναίκας

- Στ. 1102-1105 – Η επινοητική αλλά και ψεύτρα, αν και ιέρεια, γυναίκα.
Στ. 1122 – Ξέρει να ξεγελάει τους άλλους.
Στ. 1125-1129 – Δύσκολα κρατάει μυστικά.
Στ. 1374 – Είναι «άτιμη».
Στ. 1388-1389, 1396 – Χρησιμοποιεί την απάτη.

5. Η γυναικεία αλληλεγγύη

- Στ. 1130-1140 – Η Ιφιγένεια επικαλείται την αλληλεγγύη και την εχεμύθεια των γυναικών.

Παράθεση στίχων μέσα από τους οποίους διαφαίνεται η θέση του άνδρα στην κλασική αρχαιότητα

- Στ. 69-70 – «Στύλοι των σπιτιών».
Στ. 135-136 – Τολμηροί, ανδρείοι, σέβονται τη θεία βούληση.
Στ. 745-751 – Ο άντρας το σημαντικότερο πρόσωπο της οικογένειας, ο κυβερνήτης του σπιτιού.
Στ. 1074-1077 – Πολύ πιο σημαντική η απουσία του άνδρα από εκείνη της γυναίκας.

4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Έχω ήδη αναφερθεί παραπάνω στην αποτελεσματικότητα που μπορούν να έχουν οι συντονισμένες, επαναλαμβανόμενες και από πολλά και διαφορετικά σημεία προερχόμενες παρεμβατικές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της αποσταθεροποίησης των εδραιωμένων αντιλήψεων των παιδιών για τους στερεότυπους ρόλους των φύλων. Έτσι, το περιεχόμενο της δικής μου πρότασης αφορά κατ' αρχήν στην επιμόρφωση-ευαισθητοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων εκπαιδευτικών που υπηρετούν στην ίδια σχολική μονάδα. Την ευαισθητοποίηση αυτή πρέπει να ακολουθεί η άσκηση των εκπαιδευτικών σε πρακτικές παρέμβασης, τόσο στο περιεχόμενο και τη διδακτική μεθοδολογία του υπάρχοντος αναλυτικού προγράμματος όσο και στο περιεχόμενο και την υλοποίηση σχολικών δραστηριοτήτων κάθε είδους. Είναι σημαντικό, δηλαδή, μέσα από τις παρεμβάσεις να επηρεάζεται η ζωή της σχολικής κοινότητας σε όλες τις εκφάνσεις της. Σημαντική, επίσης, είναι η εμπλοκή στο κλίμα αυτό των επιθυμητών αλλαγών όλων των φορέων που ρυθμίζουν τη λειτουργία κάθε σχολικής μονάδας, οι οποίοι είναι ο/η διευθυντής/τρια του σχολείου, ο σύλλογος των διδασκόντων/ουσών, το σύνολο των μαθητών/τριών και ο σύλλογος γονέων.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασιάδου, Χ. & Πετρίδου, Β. (1997). Αναπαραστάσεις γυναικών στα βιβλία της Ιστορίας και της Κοινωνιολογίας του Λυκείου. Στο: Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (επιμ.), *Φύλο και Σχολική πράξη*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη.
- Γιαννικόπουλος, Α. (1996). Η θέση της γυναίκας στην κλασική Αθήνα. Στο: Ι. Παρασκευόπουλος, Η. Μπεζεβέγκης, Ν. Γιαννίτσας, & Α. Καραθανάση (επιμ.), *Διαφυλικές Σχέσεις*, τόμος β', Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Μίσιου, Ά. (1996). Γυναικείες σπουδές και κλασική αρχαιότητα. Στο: *Οι γυναικείες σπουδές στην Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Εμπειρία*, Ευρωπαϊκή συνάντηση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- Μίσιου, Ά. (1999). Γυναίκες και πολίτες στην κλασική Αθήνα. Στο: *Το Φύλο των Δικαιωμάτων*, του Κέντρου Γυναικείων Μελετών και Ερευνών Διοτίμα, Πρακτικά Συνεδρίου 9-10 Φεβρουαρίου 1996, Νεφέλη, Θεσσαλονίκη.
- Arnot, M. (1994). Η πρόκληση των ίσων ευκαιριών: Προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη για τους εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο: Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (επιμ.), *Εκπαίδευση και Φύλο*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη.

2.2. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ, «ΑΝΤΙΓΟΝΗ»

Α. ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ & Β. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΚΟΥΙΜΤΖΗ

Η *Αντιγόνη* του Σοφοκλή είναι ένα κείμενο, το οποίο κατ' εξοχήν προσφέρεται για συζητήσεις με θέμα το ρόλο και τα δικαιώματα των γυναικών, τη θέση των γυναικών ως πολιτών στην αρχαιότητα, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες αντιμετώπιζαν τις γυναίκες. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι οι αρχαίοι τραγικοί επιφύλαξαν μια εξαιρετική θέση στις γυναίκες, καθώς τις τοποθέτησαν ως πρωταγωνίστριες σε πάρα πολλά από τα έργα τους. Ο τρόπος βέβαια με τον οποίο τις αντιμετώπισαν ως ηρωίδες αξίζει να μελετηθεί από φεμινιστική σκοπιά.

Στην *Αντιγόνη* τρία από τα βασικά πρόσωπα είναι γυναίκες: Αντιγόνη, Ισμήνη, Ευρυδίκη, και μόνο δύο είναι άνδρες: Κρέων και Αίμων. Επιπλέον, σ' αυτή την τραγωδία μια γυναίκα παρουσιάζεται να μιλά και να δρα πολύ διαφορετικά από ό,τι θα περίμενε κανείς, καθώς είναι γνωστή η θέση των γυναικών κατά την εποχή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα. Οι συγκρούσεις που διαδραματίζονται οφείλονται ουσιαστικά σε τρεις λόγους: (α) στο γεγονός ότι οι δύο βασικοί ήρωες, ο Κρέων και η Αντιγόνη, παραμένουν προσηλωμένοι στις αρχές τους, (β) στο γεγονός ότι κάποιος τόλμησε να παραβιάσει την εντολή του απόλυτου άρχοντα, και (γ) στο γεγονός ότι αυτός ο κάποιος είναι γυναίκα, δηλαδή άτομο στερούμενο πολιτικών, τουλάχιστον, δικαιωμάτων.

Είναι, λοιπόν, σαφές ότι ο εκπαιδευτικός έχει στα χέρια του ένα πολύ ενδιαφέρον κείμενο που θα του επιτρέψει να οργανώσει συζητήσεις με θέματα όπως η έννοια και η αξία της δημοκρατίας, η έννοια της ιδιότητας του πολίτη, τα δικαιώματα του πολίτη, η θέση και τα δικαιώματα των γυναικών κ.λπ.

Ανάλυση κειμένου

Εξετάζοντας λοιπόν το κείμενο ως προς τους βασικότερους άξονες ανάλυσης, θα μπορούσαμε να προχωρήσουμε στις παρακάτω παρατηρήσεις.

- Ως προς την έννοια της ιδιότητας του πολίτη

Η τραγωδία *Αντιγόνη* διαδραματίζεται σε μια πόλη-κράτος που κυβερνάται από τυραννικό καθεστώς. Με βάση τη λογική αυτή, δεν υπάρχουν πολίτες με τη σημερινή έννοια του όρου και με την έννοια με την οποία χρησιμοποιεί τον όρο ο Περικλής στον *Επιτάφιο*, παρά μόνο λαός, υποτακτικοί του απόλυτου άρχοντα. Η εξουσία βρίσκεται στα χέρια ενός, ο οποίος συνεπικουρείται στη λήψη των αποφάσεων από τους ευγενείς και μεταβιβάζεται μετά το θάνατο του άρχοντα στον πλησιέστερο άρρενα συγγενή του, όπως φαίνεται από τα λόγια του Κρέοντα:

εγώ κράτη δη πάντα και θρόνους έχω γένους κατ' αγχιστείαν των ολωλότων.

- Σχετίζεται η ιδιότητα του πολίτη με το φύλο;

Είναι σαφές ότι ολόκληρη η τραγωδία στηρίζεται στο γεγονός ότι μια γυναίκα παρέβη το νόμο του απόλυτου άρχοντα, αντιπαραβάλλοντάς τις αιώνιες αρχές των θείων και άγραφων νόμων. Η Αντιγόνη και οι άλλες ηρωίδες της τραγωδίας είναι σαφές ότι δεν θεωρούνται πολίτες, πράγμα που είναι φυσικό αν σκεφθεί κανείς, όπως είπαμε και πιο πάνω, ότι πολίτες δεν υπάρχουν στο ολιγαρχικό καθεστώς των Θηβών. Ακόμα και η λέξη «άνθρωπος» χρησιμοποιείται από το χορό στο Α' στάσιμο ταυτόσημη με τη λέξη «άνδρας», ενώ σε όλο το πρώτο επεισόδιο ο Κρέων σαφώς αναφέρεται σε μια πόλη ανδρών:

Αμήχανον δε παντός ανδρός εκμαθείν, ψυχὴν τε και φρόνημα και γνώμην, πριν αν αρχαίς τε και νόμοισιν εντριβῆς φανη... (στ. 175-177)

Και πιο κάτω:

Οὐτ' αν φίλον ποτ' άνδρα δυσμενή χθονός... (στ. 187)

...αλλ' υπ' ελπίδων άνδρας το κέρδος πολλάκις διώλεσεν... (στ. 221-222).

Τόσο αμελητέες ποσότητες είναι οι γυναίκες ώστε κανείς δεν μπορεί να φαντασθεί ότι είναι δυνατόν μια γυναίκα να παρέβη τη διαταγή του άρχοντα. Έτσι οι υποψίες πέφτουν από την αρχή σε κάποιον από τους άνδρες:

...ουκ είδον όστις ην ο δρων... (στ. 239)

τις ανδρών ην ο τολμήσας τάδε;... (στ. 248)

...αλλ' άσημος ουργάτης τις ήν (στ. 252)

Για όλους τους παραπάνω λόγους ο Κρέων βιώνει την πράξη της Αντιγόνης ως διπλά απειλητική και εχθρική απέναντί του. Η περιφρονητική του στάση προς τις γυναίκες είναι εμφανής σε πολλά σημεία, όπως επίσης φανερό είναι η αγωνία του εξαιτίας του γεγονότος ότι μια γυναίκα αμφισβήτησε την εξουσία του:

η νυν εγώ μεν ουκ ανήρ, αύτη δ' ανήρ, ει ταύτ' ανατί τηδε κείσεται κράτη
(στ. 484-485)

...εμού δε ζώντος ουκ άρξει γυνή... (στ. 525)

...κουκ αν γυναικών ήσσονες καλοίμεθ' αν (στ. 680)

Πέρα από όλες τις άλλες συγκρούσεις ανάμεσα σε ανθρώπινους νόμους, οι παραπάνω εκφράσεις διαγράφουν με σαφήνεια τη βαθύτερη αιτία της ανεξέλεγκτης οργής του Κρέωντα: είναι η οργή αυτού που αισθάνεται ότι η εξουσία του αμφισβητείται από ένα άτομο που ναι μεν προέρχεται από βασιλική γενιά, ανήκει όμως στην κατηγορία εκείνων των ανθρώπων που συνήθως δεν τολμούν να αμφισβητήσουν οτιδήποτε, δηλαδή στις γυναίκες.

- Τι είδους δικαιώματα αναφέρονται στο κείμενο;

Στο κείμενο αναφέρονται μόνο τα δικαιώματα των ανδρών. Ολόκληρη μάλιστα η τραγωδία στηρίζεται στο γεγονός ότι η Αντιγόνη θεωρεί ότι της ανήκουν ορισμένα δικαιώματα, τα οποία όλοι οι άλλοι της αρνούνται. Ένα από τα δικαιώματα αυτά αφορά στην ταφή των νεκρών, έργο κατ' εξοχήν γυναικείο που διατηρείται ως τέτοιο μέσα στους αιώνες. Αυτό το δικαίωμα/υποχρέωση των γυναικών, αν συνδυαστεί και με τη μεγάλη έμφαση που έδιναν οι αρχαίες κοινωνίες στην αδελφική αφοσίωση, όπως υποστηρίζει ο Κακριδής, είναι που οδηγεί χωρίς διλήμματα την Αντιγόνη στην πράξη της. Παρ' όλα αυτά, το δικαίωμά της αμφισβητείται, και μάλιστα όχι από αυτούς που κατέχουν την εξουσία, αλλά από μια γυναίκα, την ίδια την αδελφή της Ισμήνη, η οποία, έχοντας συνείδηση της θέσης της, υποστηρίζει:

...αλλ' εννοείν χρη τούτο μεν γυναίχ' ότι έφυμεν, ως προς άνδρα ου μαχουμένα. (στ. 61-63)

Όσον αφορά άλλα δικαιώματα, είναι σαφές ότι προβάλλονται κυρίως το δικαίωμα του ανώτατου άρχοντα να επιβάλει νόμους και τιμωρίες, το δικαίωμα του πατέρα να απαγορεύει το γάμο του γιου του με μια γυναίκα που δεν εγκρίνει (*κακάς εγώ γυναίκας υιέσι στύγω...*, στ. 571). Είναι δε τόσο σίγουρος για τη δύναμη της εξουσίας του, ώστε δεν διστάζει να υποστηρίξει: *ου του κρατούντος η πόλις νομίζεται;* (στ. 667)

- Πώς αναπαριστώνται οι γυναίκες στο κείμενο;

Στο κείμενο έχουμε κυρίως δύο γυναικείες μορφές: τη δυνατή, θαρραλέα Αντιγόνη, που ξεπερνά τις διαστάσεις του φύλου της και της εποχής της, και την ήσυχη υποταγμένη Ισμήνη, που όμως αλλάζει προς το τέλος του έργου. Τραγική φιγούρα και η Ευρυδίκη, η μητρική μορφή.

Η Αντιγόνη παρουσιάζεται πάλι με περισσότερα του ενός πρόσωπα. Πρόκειται για την επαναστατημένη έφηβη που υποστηρίζει τα δικαιώματά της και τις ηθικές της αξίες με σθένος, την κόρη και αδελφή που φροντίζει για την οικογένεια, την τρυφερή ερωτευμένη, την κοπέλα που αρνείται να πεθάνει. Γενικά ο Σοφοκλής έπλασε μια τραγική ηρωίδα, η οποία συμπεριφέρεται με τρόπο διαφορετικό από ό,τι οι γυναίκες της εποχής της, αλλά της οποίας τον παραδοσιακό προορισμό δεν θέλει να αμφισβητήσει. Στο θρήνο της Αντιγόνης (στ. 876-925) περικλείεται ολόκληρη η αρχαία αντίληψη για τον προορισμό της γυναίκας. Και ο προορισμός αυτός είναι ο γάμος.

- Λαγκαδάς, Α., *Η Ελληνίδα στην αρχαιότητα*, ιδιωτική έκδοση, Αθήνα 1994.
- Lefkowitz, M., *Γυναίκες στον ελληνικό μύθο*, μετφρ. Α. Μεγαπάνου, Καστανιώτης, Αθήνα 1993.
- Loraux, N., *Βίαιοι θάνατοι γυναικών στην τραγωδία*, μετφρ. Α. Ροβάτου, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1995.
- Mossé, C., *Η γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα*, μετφρ. Α. Στεφανή, Παπαδήμας, Αθήνα 1993.
- Στεφάνου, Χ., *Αι εταίραι κατά την ελληνικήν αρχαιότητα*, Δημιουργία, Αθήνα 1994.
- Τσούκας, Χ., *Αρχαίες Γυναίκες*, Χατζηνικολή 1992.
- Υπουργείο Πολιτισμού - ICOM - Ελληνικό Τμήμα, *Από τη Μήδεια στη Σαπφώ: ανυπότακτες γυναίκες στην Αρχαία Ελλάδα*, Καπόν, Αθήνα 1995.

Τάξη: Β' Λυκείου

Κείμενο: Σοφοκλέους, *Αντιγόνη*

Εισαγωγικά

Το σχολικό αυτό κείμενο προσφέρει πολλές δυνατότητες αφόρμησης για παρεκβάσεις σε θέματα φύλου, και κατά συνέπεια τη δυνατότητα για μια –κατά το δυνατόν– ολοκληρωμένη παρουσίαση της θέσης της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία του 5ου π.Χ. αιώνα, καθώς η πιο σημαντική μορφή μέσα στο Σοφοκλείο αυτό έργο είναι η Αντιγόνη, πλαισιωμένη μάλιστα από μια άλλη, αντίθετη προς αυτή, γυναικεία μορφή, την Ισμήνη.

Οι παρεκβάσεις αυτού του είδους δεν πρόκειται να καταστήσουν ασαφή τον άξονα ανάλυσης του δράματος ή να συσκοτίσουν την ερμηνεία του, καθώς ο κύριος στόχος της ποιητικής δημιουργίας συνοδεύεται πάντα και από ποικίλες άλλες ιδέες και στοιχεία, που έχουν ερμηνευτική αξία όχι μόνο σε σχέση μ' αυτόν, αλλά και ανεξάρτητα από αυτόν, και μάλιστα σε διαχρονικό επίπεδο. Επιπλέον, γι' αυτή καθαυτή την κατανόηση του δράματος, χρειάζεται να αναλυθούν το περιεχόμενο και ο τρόπος δράσης της πρωταγωνιστικής αυτής γυναικείας μορφής.

Παράδειγμα αφόρμησης: Πρόλογος, στ. 1-99

Ήδη από την αρχή του δράματος (πρόλογος, στ. 1-99), η Αντιγόνη εμφανίζεται αρκετά διαφορετική από τα ελληνικά ιδεώδη για τη γυναικεία φύση (απόλυτα σίγουρη πως έχει δίκιο και αποφασισμένη να αψηφήσει όποιον δεν συμμερίζεται την άποψή της). Παρουσιάζεται δηλαδή με μια δύναμη όχι γυναικεία. Ανακοινώνει με μια σχεδόν αλαζονική αποφασιστικότητα πως πρόκειται να προβεί σε μια πράξη ιδιαίτερα τολμηρή και επικίνδυνη.

Οι **ερωτήσεις** λοιπόν που μπορεί να τεθούν στους μαθητές/τριες μετά την ολοκλήρωση της επεξεργασίας του προλόγου είναι:

1. Αποτελεί η Αντιγόνη, με τον τρόπο που μιλά και συμπεριφέρεται, αντιπροσωπευτικό γυναικείο τύπο για την εποχή του 5ου π.Χ. αιώνα;
2. Ποια νομίζετε πως ήταν η αντίδραση του αθηναϊκού κοινού μπροστά στο ήθος που επιδεικνύει η Αντιγόνη και στη συμπεριφορά της;
3. Για ποιο λόγο ο Σοφοκλής δίνει αυτό τον τολμηρό και αποφασιστικό ρόλο σε μια γυναίκα;

Η ίδια προσπάθεια παρέκβασης μπορεί να γίνει και κατά την αναλυτική-ερμηνευτική επεξεργασία των στίχων 49-79 του προλόγου, μόνο που στην περίπτωση αυτή οι ερωτήσεις χρειάζεται να τροποποιηθούν. Για παράδειγμα:

- α. Να σκιαγραφήσετε το ήθος της Ισμήνης, όπως αυτό διαφαίνεται στους στίχους 49-69 και 78-79, και να το κρίνετε με βάση τα δεδομένα της εποχής του 5ου π.Χ. αιώνα.
- β. Να σχολιάσετε τους στίχους 61-62 (Αλλά, τούτο πρέπει να 'χεις στο μυαλό σου, πως απ' τη μια γεννηθήκαμε γυναίκες κι απ' την άλλη πως δεν μπορούμε να τα βάζουμε με άνδρες). Ποια η σχέση της αντίληψης που καταγράφεται στους στίχους αυτούς με την κοινή γνώμη της εποχής του δραματουργού;
- γ. Ποια συναισθήματα δημιουργούνται στους θεατές προς τις δυο αυτές γυναικείες μορφές; Συντελεί η παρουσία και η στάση της μιας στη διατράνωση των συναισθημάτων του κοινού προς την άλλη;

Οι ερωτήσεις αυτές βοηθούν στην κατανόηση του δράματος και προετοιμάζουν την ερμηνευτική προσέγγιση. Μπορούν όμως ταυτόχρονα να αποτελέσουν το ερέθισμα για προβληματισμό στο θέμα «κοινωνική και πολιτική ζωή των Αθηναίων και φύλο».

Απαντήσεις - συζήτηση

Συγχρονικό επίπεδο

Προκειμένου να απαντηθούν οι ερωτήσεις αυτές, χρειάζεται να γίνει αναφορά στον τρόπο ανατροφής και στον τρόπο ζωής των γυναικών της Αθήνας κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα (απουσία ουσιαστικά εκπαίδευσης, πολιτική ανυπαρξία, κοινωνικός αποκλεισμός), καθώς και στο κοινωνικά αποδεκτό ήθος τους (υποταγή στον άνδρα, εγκαρτέρηση, αναμονή του γάμου για ολοκλήρωση και κοινωνική αποδοχή).

Μέσα από τη συζήτηση που θα ακολουθήσει, ή τις κατ' οίκον εργασίες των μαθητών/τριών, θα αναδειχτεί το ήθος της Αντιγόνης ως τελείως αιρετικό σε σχέση με την εποχή της. Το θάρρος που επιδεικνύει δεν είναι καν γυναικείο χαρακτηριστικό. (Το θάρρος της γυναίκας, λέει ο Αριστοτέλης, δείχνεται στην υποταγή.)

Αντίθετα, το πρόπον ήθος της εποχής θα βρεθεί να αντιπροσωπεύεται από την άλλη γυναικεία μορφή του δράματος αυτού, την Ισμήνη. Η Ισμήνη ικετεύει για μια ήσυχη ζωή. Κύριο επιχείρημά της είναι ότι οι γυναίκες δεν μπορούν να είναι αντίθετες στη βούληση των ανδρών (στ. 61-62).

Κατά συνέπεια, και η προσπάθεια απάντησης της δεύτερης ερώτησης θα καταδείξει πως η Αντιγόνη θα σοκάρει τις συμβατικές αντιλήψεις, θα προκαλέσει δυσπιστία για τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει το τολμηρό έργο που στοχεύει, και έντονη αντίδραση, καθώς η παράβαση των νόμων –απόλυτα κατακριτέα για το αθηναϊκό κοινό– διαπράττεται επιπλέον από μια γυναίκα. (Ο Σοφοκλής αφήνει να δημιουργηθούν τέτοια αρνητικά-εχθρικά προς την Αντιγόνη αισθήματα, και μάλιστα τα υποθάλπει γιατί βοηθούν στη βαθύτερη στόχευση του έργου του.)

Τα αισθήματα δε αυτά του αθηναϊκού κοινού (ότι δηλαδή η προσβολή γίνεται διπλή, όταν προέρχεται από γυναίκα), τα οποία γνωρίζει πολύ καλά ο Σοφοκλής, διερμηνεύονται και από ένα άλλο πρόσωπο του έργου, τον Κρέοντα, που ως άρχοντας αλλά και άνδρας νιώθει να εμπαίζεται διπλά, όταν ανακαλύπτει πως η διαταγή του παρακούστηκε από γυναίκα, ή καλύτερα τριπλά, καθώς η Αντιγόνη ήταν και συγγενής του (η γυναίκα οφείλει απόλυτη υπακοή: στους νόμους της απόλυτα ανδροκρατούμενης πολιτείας, στον πατέρα, στο σύζυγο, αλλά και στους άρρενες συγγενείς της). Σ' αυτή μάλιστα την ασυγχώρητη, όπως την αντιλαμβάνεται, προσβολή ο Κρέοντας επανέρχεται συχνά («μα αλήθεια, δεν είμαι εγώ τώρα άνδρας, αυτή είναι άνδρας...», στ.484, «... και να μη νικιόμαστε με κανένα τρόπο από

μία γυναίκα ...», στ. 678, «... αυτός εδώ, όπως φαίνεται, συμμαχεί με εκείνη τη γυναίκα ...», στ. 740, «... παίγνιο στα χέρια μιας γυναίκας ...», στ. 746)

Διαχρονικό επίπεδο

Αφού οι μαθητές θα έχουν πλέον κάποια γνώση για την κοινωνικοπολιτική θέση της γυναίκας του 5ου π.Χ. αιώνα και για το τι θεωρείται γυναικεία ευπρέπεια και αρετή, μπορεί να τους ζητηθεί να συγκρίνουν τα δεδομένα αυτά με τα αντίστοιχα της σύγχρονης πραγματικότητας.

Μπορεί, για παράδειγμα, να τους ζητηθεί να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα:

- α. Θεωρείτε παρωχημένο για τη σύγχρονη εποχή το πρότυπο γυναίκας που υποβάλλει η μορφή της Ισμήνης, ή βρίσκετε πως στοιχεία της εξακολουθούν να θεωρούνται πρόποντα για το γυναικείο ήθος; Στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη όχι μόνο τις προσωπικές σας αντιλήψεις, αλλά και την κοινή γνώμη.
- β. Υπάρχουν σήμερα περιορισμοί, άμεσοι ή έμμεσοι, νομικής φύσης ή άτυποι, στη δράση της γυναίκας;
- γ. Πώς θα αντιμετώπιζε σήμερα η κοινή γνώμη μια σύγχρονη Αντιγόνη; Για την απάντησή σας να λάβετε υπόψη το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά της Αντιγόνης, όπως σκιαγραφούνται στο πλαίσιο μόνο του προλόγου.
- δ. Αντιμετωπίζει σήμερα ο άνδρας την ήττα του (στο διαπροσωπικό, επαγγελματικό ή κοινωνικό επίπεδο) από μια γυναίκα με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει την ήττα από έναν ομόφυλό του;

Βοηθητική βιβλιογραφία

Αριστοτέλη, *Πολιτικά*, 1260 α 20-25.

Βενιζέλου Θ.Β., *Περί του ιδιωτικού βίου των αρχαίων Ελλήνων*, Δημιουργία, Αθήνα 1995.

Θουκυδίδου, *Επιτάφιος*, βιβλίο 2ο, κεφ. 45.

Καρζή Θ., *Η γυναίκα στην αρχαιότητα*, Φιλιππούτης, Αθήνα 1987.

Καρζή Θ., *Η γυναίκα της νέας εποχής*, Φιλιππούτης, Αθήνα 1990.

Καρζή Θ., *Η γυναίκα στον 20ό αιώνα*, Φιλιππούτης, Αθήνα 1993.

Flaceliere, R., *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων ελλήνων*, Παπαδήμας, Αθήνα 1993.

Kolova K.M. & Ozereckaja E.L., *Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ελλάδα*, Παπαδήμας, Αθήνα 1987, σ. 55-117.

Mossé, C., *Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα*, Παπαδήμας, Αθήνα 1992.

Το Παράρτημα Β΄ περιλαμβάνει ενδεικτικές κατευθύνσεις για όσους και όσες εκπαιδευτικούς υλοποιήσουν Παρεμβατικά Προγράμματα με τη μορφή παρεμβατικών δραστηριοτήτων και ένα Υπόδειγμα Σχεδιασμού Παρεμβατικής Δραστηριότητας. Ειδικότερα περιλαμβάνει:

- **ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ**

Εκτός αναλυτικού προγράμματος για να γίνει κατανοητή η φιλοσοφία του σχεδιασμού και της επιλογής μιας θεματικής παρεμβατικής δραστηριότητας. Το συγκεκριμένο παράδειγμα σχεδίου σκοπεύει να δώσει στους/στις εκπαιδευτικούς το ερέθισμα για να σχεδιάσουν ανάλογες δραστηριότητες. Επισημαίνεται ότι στην περίπτωση που θα επιλεγεί η προτεινόμενη δραστηριότητα θα πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω με βάση το Υπόδειγμα Παρεμβατικής Δραστηριότητας που παρατίθεται στη συνέχεια, με τίτλο: Διεύρυνση του γυναικείου και του ανδρικού ορίζοντα.

- **ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ**

Οι θεματικές των Παρεμβατικών Δραστηριοτήτων δεν θα πρέπει να περιοριστούν σε ό,τι προτείνει το Υπόδειγμα. Θεματικές, όπως «Ισότιμες Σχέσεις-Αντιμετωπίζοντας τη βία», «Φύλο και ΜΜΕ», «Φύλο και Νέες Τεχνολογίες» κ.λπ. παρουσιάζουν επίσης ενδιαφέρον.

- **ΦΥΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Α΄ ΦΥΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ**

Παρεμβατικά Προγράμματα με τη μορφή παρεμβατικών δραστηριοτήτων

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1. Τίτλος Παρεμβατικής Δραστηριότητας: Φύλο και επαγγελματικές ταυτότητες

2. Αναγκαιότητα παρεμβατικής δραστηριότητας (γιατί χρειάζεται να παρέμβουμε): Είναι ερευνητικά διαπιστωμένο ότι η αγορά εργασίας διακατέχεται από διακρίσεις με βάση το φύλο. Πιο συγκεκριμένα, έχει εντοπιστεί ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να βρίσκονται συγκεντρωμένες σε πολύ λιγότερες επαγγελματικές κατηγορίες από ό,τι οι άνδρες. Η υπερεκπροσώπηση των γυναικών σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας ονομάζεται **οριζόντιος επαγγελματικός διαχωρισμός**, ενώ η υπερεκπροσώπηση γυναικών σε ιεραρχικά κατώτερες θέσεις (η ιεραρχική επαγγελματική διαφοροποίηση ανά φύλο) ονομάζεται **κάθετος επαγγελματικός διαχωρισμός**. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οριζόντιου επαγγελματικού διαχωρισμού από τον τριτογενή τομέα (τομέας παροχής υπηρεσιών) είναι τα εξής:

- το 80% περίπου των προγραμματιστών είναι άνδρες,
- το 95% περίπου των γραμματέων είναι γυναίκες.

Γίνεται φανερό από τα παραδείγματα ότι συνήθως η επαγγελματική ένταξη των ανδρών συνοδεύεται από υψηλότερες αποδοχές και υψηλότερο επαγγελματικό κύρος από εκείνη των γυναικών, ιδιαίτερα στους κλάδους οι οποίοι υπερεκπροσωπούνται από γυναίκες.

Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα κάθετου επαγγελματικού διαχωρισμού είναι τα εξής:

- η πλειονότητα των τραπεζικών υπαλλήλων είναι γυναίκες, ενώ η πλειονότητα των διευθυντών τραπεζών είναι άνδρες (έρευνες που έχουν γίνει έχουν εντοπίσει ότι, ακόμα και στις περιπτώσεις που τα προσόντα ανάμεσα σε υπαλλήλους διαφορετικών φύλων είναι ισότιμα, οι άνδρες έχουν γρηγορότερη ιεραρχική εξέλιξη)
- η πλειονότητα των καθηγητών/τριών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι γυναίκες, ενώ η πλειονότητα των διευθυντών είναι άνδρες.

3. Προοπτική παρέμβασης/Στόχος παρέμβασης (Τι προοπτική βλέπουμε στην παρέμβασή μας): Στόχος της παρεμβατικής δραστηριότητας είναι οι μαθητές/τριες και οι σπουδαστές/σπουδίστριες να προβληματιστούν και να συνειδητοποιήσουν τις στερεότυπες αντιλήψεις για τις γυναίκες και τους άνδρες, όπως αυτές εμφανίζονται στην οικογένεια, στο σχολείο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, ώστε α) να οδηγηθούν στο συμπέρασμα ότι αυτές οι στερεότυπες αντιλήψεις ασκούν επίδραση στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους επι-

λογές και β) στη συνέχεια να καταστούν ικανές/οί να αναπτύξουν μια επιχειρηματολογία, ώστε να τις αμφισβητήσουν.

4. Μεθοδολογία παρέμβασης/τρόπος παρέμβασης (πώς μπορούμε να πετύχουμε το στόχο μας): Ο προαναφερόμενος στόχος μπορεί να επιτευχθεί:

A. Με ανάλυση περιεχομένου-παραδείγματα

1. Μία σχολική μονάδα μπορεί να αναλάβει την ανάλυση περιεχομένου στις προσφερόμενες θέσεις εργασίας, όπως δημοσιεύονται στις αγγελίες των εφημερίδων, και στη συνέχεια να συγκροτήσει μεικτές, ως προς το φύλο, ομάδες που θα αναλύσουν τις δημοσιευμένες αγγελίες σχετικά με το είδος των δημοσιευμένων θέσεων που απευθύνονται σε γυναίκες και σε άνδρες εργαζόμενες/ους.

2. Μία άλλη σχολική μονάδα μπορεί να εξετάσει τα επαγγέλματα των ανδρών και των γυναικών, όπως παρουσιάζονται στις τηλεοπτικές διαφημίσεις.

3. Μία τρίτη μπορεί να εξετάσει τις θέσεις εργασίας στις οποίες εμφανίζονται οι γυναίκες και οι άνδρες ως πρωταγωνιστές δημοφιλών τηλεοπτικών εκπομπών. Οι μαθήτριες και οι μαθητές κάθε σχολικής μονάδας μπορούν να κατατάξουν τα επαγγέλματα ανά φύλο και να σχολιάσουν γραπτά τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές που συνδέονται με το κάθε επάγγελμα. Θεματικές κατηγορίες κατάταξης θα μπορούσαν να είναι τα επαγγέλματα φροντίδας, πρόνοιας, παιδαγωγικά, τεχνικά, επιστημονικά κ.ά. Τα γραπτά αυτά κείμενα παρουσιάζονται στην τάξη και γίνεται συζήτηση.

4. Κάποιες ερωτήσεις που μπορούν να αποτελέσουν θέματα συζήτησης είναι: Ποιες θέσεις εργασίας-επαγγέλματα απευθύνονται στις γυναίκες και ποιες στους άνδρες; Τι είδους προσόντα απαιτεί το κάθε επάγγελμα και ποιο φύλο μπορεί να αντεπεξέλθει καλύτερα στις απαιτήσεις του κάθε επαγγέλματος; Ποια επαγγέλματα και γιατί απευθύνονται αποκλειστικά σε γυναίκες και ποια σε άνδρες; Οι ικανότητες κάποιου ατόμου προσδιορίζονται από το φύλο του; Τι μηνύματα έχουν δεχθεί από το οικογενειακό ή το ευρύτερο περιβάλλον τους για το τι συνιστά «γυναικεία» και τι «ανδρική εργασία»;

B. Με τη διεξαγωγή έρευνας-Παραδείγματα

1. Πρόκειται για τη διεξαγωγή μιας έρευνας σε κάθε σχολική μονάδα, σχετικά με τις επαγγελματικές επιλογές των κοριτσιών και των αγοριών. Ο τίτλος της έρευνας θα μπορούσε να είναι: «*Τι θέλουν τα κορίτσια να γίνουν*» και «*τι θέλουν τα αγόρια να γίνουν και γιατί*». Οι μαθητές και μαθήτριες μπορούν να αναπτύξουν ένα κατάλληλο ερωτηματολόγιο και να το μοιράσουν στους/στις συμμαθητές/τριές τους. Στη συνέχεια, μπορούν να καταγράψουν τις απαντήσεις των ερωτώμενων ανά φύλο δημιουργώντας δύο καταστάσεις, μία με τις επαγγελματικές προτιμήσεις των κοριτσιών και μία με τις επαγγελματικές προτιμήσεις των αγοριών διερευνώντας:

- Πώς διαμορφώνονται οι επαγγελματικές προτιμήσεις των κοριτσιών και πώς των αγοριών.
- Πώς εξηγούν τις πιθανές διαφορές που εντοπίζουν.
- Τι είδους εκπαιδευτικές διαδρομές οδηγούν σε τέτοιου είδους σταδιοδρομίες.
- Πώς ερμηνεύουν τα παιδιά τα ευρήματα.

Στη συνέχεια, θα μπορούσαν να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά κάθε επαγγελματικής προτίμησης (εύκολη-δύσκολη, ωράριο εργασίας, οικονομικές απολαβές, επαγγελματικό κύρος, κ.ά.), καθώς και τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι το κάθε φύλο οδηγήθηκε στην προτίμηση αυτή.

- Ποιες παρατηρήσεις μπορούν να κάνουν όσον αφορά τα στερεότυπα χαρακτηριστικά φύλου στις επαγγελματικές προτιμήσεις και πού οφείλονται, κατά τη γνώμη τους, αυτά.

- Ποια είναι τα πιο συνηθισμένα χαρακτηριστικά των «ανδρικών» και ποια των «γυναικείων» επαγγελμάτων. Να κάνουν σύγκριση ανάμεσα στους μισθούς των εργαζόμενων ανδρών και στους μισθούς των εργαζόμενων γυναικών. Τι παρατηρούν και πώς εξηγούν τις παρατηρήσεις τους.

2. Μια άλλη πιθανή έρευνα θα μπορούσαν τα παιδιά να διεξαγάγουν στους καθηγητές και στις καθηγήτριες του σχολείου τους, με στόχο να διερευνήσουν:

- Αν το επάγγελμα που κάνουν τώρα είναι αυτό που πάντα ήθελαν να κάνουν.
- Αν μεγαλώνοντας είχαν ποτέ σκεφτεί να ακολουθήσουν κάποιο γυναικοκρατούμενο ή ανδροκρατούμενο κλάδο αντίστοιχα.
- Αν ναι, ποιος ήταν αυτός ο κλάδος και γιατί δεν τον ακολούθησαν τελικά.
- Πώς αποφάσισαν να γίνουν καθηγητές/τριες.
- Ποια μηνύματα είχαν δεχτεί οι γυναίκες και ποια οι άνδρες από την οικογένειά τους σχετικά με το επάγγελμα που έπρεπε να ακολουθήσουν.

Παραδοτέα: φύλλα αξιολόγησης της διαδικασίας, εκθέσεις αξιολόγησης.

1ο ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΚΟΥ ΟΡΙΖΟΝΤΑ – ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

Είδος παρεμβατικής δραστηριότητας: Έκθεση Φωτογραφίας

Τη θεματική αυτή μπορούμε να την προσεγγίσουμε διεξάγοντας έρευνα για τις κατάλληλες φωτογραφίες ή/και ενθαρρύνοντας τους/τις μαθητές/τριες να φωτογραφίσουν θέματα από τις σχέσεις των φύλων στο πλαίσιο της οικογενειακής ζωής και να διοργανώσουν σχετική Έκθεση Φωτογραφίας

Στόχος: Να διερευνήσουν οι μαθητές/-τριες τους τρόπους που διανέμονται οι ρόλοι των δύο φύλων στο κοινωνικό περιβάλλον όπου ζουν. Να εντοπίσουν εκείνες τις δραστηριότητες ανδρών και γυναικών που συνδέονται με την ιδιωτική και δημόσια σφαίρα ζωής. Να αναζητήσουν επίσης τα αίτια του διαχωρισμού των ρόλων των δύο φύλων.

Διαδικασία: (3 ΦΑΣΕΙΣ)

Α΄ φάση:

(α) Προτείνετε στους μαθητές/τριες να εξετάσουν μέσα από τη λήψη φωτογραφιών διαφορετικές όψεις των ανδρικών και γυναικείων ρόλων, όπως αυτοί εμφανίζονται στο άμεσο περιβάλλον τους.

Ζητήστε, δηλαδή, από τα παιδιά να φωτογραφίσουν άνδρες και γυναίκες του περιβάλλοντός τους σε δραστηριότητες της καθημερινής ζωής (π.χ. μια γυναίκα που τινάζει τα χαλιά στο απέναντι μπαλκόνι, ένας άνδρας που πλένει το αυτοκίνητο, ένας πατέρας με το παιδί του στο πάρκο κ.ο.κ.).

(β) Ορίστε το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να ολοκληρωθεί αυτή η φάση.

Β΄ φάση:

Μετά τη λήψη, ζητήστε από τους μαθητές/τριες:

(α) Να δώσουν τίτλο και να γράψουν ένα σύντομο σχόλιο για την κάθε φωτογραφία που έβγαλαν.

- (β) Να χωριστούν σε ομάδες και να επιλέξουν τις πιο αντιπροσωπευτικές φωτογραφίες. Στη συνέχεια, να ομαδοποιήσουν τις φωτογραφίες ανά θέμα και να γράψουν μικρές παραγράφους για το καθένα.
- (γ) Να συμπληρώσουν το Φύλλο Αξιολόγησης.
- (δ) Να αναλύσουν τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου, αφού χωριστούν σε ομάδες. Κάθε ομάδα αναλύει τα αποτελέσματα 2-3 ερωτήσεων.
- (ε) Να συζητήσουν τα αποτελέσματα της ανάλυσης δίνοντας έμφαση στους εξής άξονες:
 - Τι μας λέει το υλικό για την ανδρική ταυτότητα;
 - Τι καινούργιο έμαθες όσο συμμετείχες στη δραστηριότητα;

Γ' φάση:

- (α) Ζητήστε από τους μαθητές/τριες να οργανώσουν μια έκθεση που θα απευθύνεται είτε σε μια άλλη τάξη είτε σε όλο το σχολείο.
- (β) Κατά τη διάρκεια της έκθεσης, ζητήστε από τους μαθητές/τριες, που θα την επισκεφθούν, να γράψουν τις εντυπώσεις τους ομαδικά ή ατομικά, με τη μορφή ενός μικρού κειμένου 15 σειρών, σχολιάζοντας τι είναι αυτό που τους άρεσε και τι καινούργιο έμαθαν.

Διάρκεια: β' φάση, 5 ώρες
γ' φάση, 2 ώρες

**ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Α΄: «Αξιολόγηση Παρεμβατικής Δραστηριότητας
Υποδείγματος 1»**

ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ: ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ
ΤΑΞΗ
ΦΥΛΟ

1. Για ποιο λόγο διάλεξες να αποτυπώσεις το συγκεκριμένο στιγμιότυπο στη φωτογραφία σου; (Απάντησε για κάθε φωτογραφία που έφερες ξεχωριστά.)

Φωτ. 1:

Φωτ. 2:

Φωτ. 3:

2. Τι παριστάνει η συγκεκριμένη (ή οι συγκεκριμένες) φωτογραφία (ή -ες) κατά τη γνώμη σου; (Απάντησε για κάθε φωτογραφία που έφερες ξεχωριστά.)

Φωτ. 1:

Φωτ. 2:

Φωτ. 3:

3. Νομίζεις ότι το υλικό που έφερες κρύβει κάποιο μήνυμα; Ποιο είναι αυτό κατά τη γνώμη σου; (Απάντησε για κάθε φωτογραφία που έφερες ξεχωριστά.)

Φωτ. 1:

Φωτ. 2:

Φωτ. 3:

4. Τι νομίζεις ότι μας λέει αυτό το υλικό για την ανδρική ταυτότητα;

5. Τι σου άρεσε περισσότερο στη δραστηριότητα στην οποία πήρες μέρος;

6. Τι σου άρεσε λιγότερο στη συγκεκριμένη δραστηριότητα;

7. Τι καινούργιο έμαθες όσο συμμετείχες στη δραστηριότητα;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄

Υποβαλλόμενα
Έντυπα

ΕΝΤΥΠΟ 1

ΑΙΤΗΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Κωδικός Σχολικής Μονάδας			
Όνομα Σχολικής Μονάδας			
Είδος Σχολικής Μονάδας			
Στοιχεία Επικοινωνίας	Περιφέρεια		
	Νομός		
	Διεύθυνση		
	Δευτ/βάθμιας		
	Περιοχή		
	Οδός		
	Αριθμός		
	Δήμος		
	Ταχ. Κώδικας		
	Τηλέφωνο (1)		
	Τηλέφωνο (2)		
	FAX		
	e-mail		
Web-site Address			
Όνοματεπώνυμο			
Διευθυντή/-τριας			
Φύλο	Άνδρας ☐	Γυναίκα ☐	
Αρ. πρωτοκόλλου Απόφασης Συλλόγου Διδασκόντων			
Ημερομηνία			
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΑΣ		ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΜΟΝΑΔΑΣ		ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΕΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ		ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΕΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ		ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΕΝΤΥΠΟ 1

ΣΤΟΙΧΕΙΑ Α΄, Β΄ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Επώνυμο		
Όνομα		
Φύλο		Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐
ΑΦΜ		
ΔΟΥ		
Διεύθυνση	Περιφέρεια	
	Νομός	
	Διεύθυνση	
	Δευτ/βάθμιας	
	Οδός	
	Αριθμός	
	Δήμος-ΤΚ	
	Τηλέφωνο Οικίας	
	Κινητό	
	FAX	
e-mail		
Αρμοδιότητα στη Σχολική Μονάδα		
Θέση στη Σχολική Μονάδα		
Ειδικότητα		
Έτη Προϋπηρεσίας στην Εκπαίδευση		
Παρακολούθηση-συμμετοχή σε Επιμορφωτικά Σεμινάρια		
Διάρκεια Επιμόρφωσης (σε ώρες)		
Οργάνωση ή Συμμετοχή σε Δράσεις Σχετικές με την Προώθηση των Ίσων Ευκαιριών στην Εκπαίδευση για τις Μαθήτριες και τους Μαθητές		
Εμπειρία στη Δημιουργία Σχολικών Συμπράξεων		
Μεταπτυχιακός τίτλος Σπουδών		
Ξένες Γλώσσες		
Χρήση Η/Υ		

ΕΝΤΥΠΟ 2

ΕΝΤΥΠΟ ΑΝΑΓΓΕΛΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

Κωδικός Συνάντησης	Είδος Συνάντησης
Τόπος-Χώρος Συνάντησης	Ημερομηνία Συνάντησης
Ώρα Συνάντησης	Προβλεπόμενη Διάρκεια
Υπεύθυνος/-η Συνάντησης	Ρόλος του/της Υπεύθυνου/ης Συνάντησης
Διεύθυνση Δευτ/βάθμιας Εκπαίδευσης	Αρ. Εκτυπώσεων
Θέμα Συνάντησης	

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ/-ΟΥΣΩΝ

α/α	Κωδικός Σχολείου	Φορέας	Όνοματεπώνυμο Συμμετεχόντων/-ουσών	Αρχ. Ημερομηνία Διανυκτέρευσης	Ημέρες Διανυκτέρευσης
1					
2					
3					
4					

ΕΝΤΥΠΟ 3

ΠΑΡΟΥΣΙΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

Κωδικός Συνάντησης	Είδος Συνάντησης
Τόπος-Χώρος Συνάντησης	Ημερομηνία Συνάντησης
Ώρα Συνάντησης	Διάρκεια Συνάντησης
Υπεύθυνος/η Συνάντησης	Ρόλος του/της Υπεύθυνου/ης Συνάντησης
Κωδικός Σύμπραξης	

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ/-ΟΥΣΩΝ

α/α	Κωδικός Σχολείου	Φορέας	Όνοματεπώνυμο Συμμετεχόντων/-ουσών	Προσέλευση		Αποχώρηση	
				Ώρα	Υπογραφή	Ώρα	Υπογραφή
1							
2							
3							
4							

ΕΝΤΥΠΟ 4

ΑΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗΣ

Όνοματεπώνυμο		
Φορέας		
Κωδικός Συνάντησης		
Τόπος Συνάντησης		
Ημερομηνία Συνάντησης		
Κόστος Μετακίνησης (ΜΤ)	Κόστος Διαμονής (ΔΜ)	Κόστος Διατροφής/Ημερήσια Αποζημίωση (ΔΤ/ΗΑ)

ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ ΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΑ

α/α	Είδος Παραστατικού	Ημερομηνία Έκδοσης	Αφορά			Ποσό
			ΜΤ	ΔΜ	ΔΤ/ΗΑ	
1						
2						
3						
ΣΥΝΟΛΟ						

	Υπογραφή	Ημερομηνία	Υπογραφή Εκπαιδευτικού
Συντονίστρια ΚΕΘΙ		/ /	
Διευθύντρια ΚΕΘΙ		/ /	
Λογιστήριο ΚΕΘΙ		/ /	

ΕΝΤΥΠΟ 5

ΕΝΤΥΠΟ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

Κωδικός Συνάντησης	Είδος Συνάντησης
Τόπος-Χώρος Συνάντησης	Ημερομηνία Συνάντησης
Ώρα Συνάντησης	Προβλεπόμενη Διάρκεια
Υπεύθυνος/η Συνάντησης	Ρόλος του/της Υπεύθυνου/ης Συνάντησης
Διεύθυνση Δευτ/βάθμιας Εκπαίδευσης	Αρ. Εκτυπώσεων

Θέμα Συνάντησης
Θεματική Επιμόρφωσης
Ερευνητικά Εργαλεία
Ασκήσεις Ευαισθητοποίησης Εκπαιδευτικών
Βιβλιογραφικό Υλικό
Περιεχόμενο Συνάντησης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ/-ΟΥΣΩΝ

α/α	Κωδικός Σχολείου	Φορέας	Ονοματεπώνυμο Συμμετεχόντων/-ουσών	Αρχ. Ημερομηνία Διανυκτέρευσης	Ημέρες Διανυκτέρευσης	Παρουσία
1						
2						
3						
4						

ΕΝΤΥΠΟ 6

ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΣΥΣΤΑΣΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ

α/α	Κωδικός Σχολική Μονάδα	Ρόλος Σχολικής Μονάδας	Όνοματεπώνυμο Εκπαιδευτικού	Ρόλος Εκπαιδευτικού	Ειδικότητα	Αρμοδιότητα	Θέση	Έτη Προϋπηρεσίας στην Εκπαίδευση
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								

1	Συνολικός Αριθμός Μελών Σύμπραξης	
2	Συνολικός Αριθμός Εκπροσώπων Μελών ΣΣΜ	

ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ

Στ... (ΤΟΠΟΣ) σήμερα, την (ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ), οι παρακάτω σχολικές μονάδες:

(ΟΝΟΜΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ), που βρίσκεται (ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ), και εκπροσωπείται νόμιμα από τ..... (ΟΝΟΜΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΜΟΝΑΔΑΣ)

συμφωνούν, συναποδέχονται και αποφασίζουν

τη δημιουργία Σύμπραξης Σχολικών Μονάδων με σκοπό την υλοποίηση **Κοινού Παρεμβατικού Προγράμματος** στο πλαίσιο της Πράξης/Έργου 4.1.1.α. «Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά Προγράμματα για την Προώθηση της Ισότητας των Φύλων», που εντάσσεται στον Άξονα 4, Μέτρο 4.1 του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ II) και έχει ανατεθεί από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στο ΚΕΘΙ ως Τελικό Δικαιούχο.

Άρθρο 1**Υποχρεώσεις σχολικών μονάδων**

Οι προαναφερόμενες σχολικές μονάδες που συμμετέχουν στη Σύμπραξη ως μέλη της, αφού υποβάλουν Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος στο ΚΕΘΙ με σκοπό την τελική έγκριση υλοποίησής του, αναλαμβάνουν την υλοποίηση Παρεμβατικού Προγράμματος, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τον Οδηγό Εφαρμογής και Διαχείρισης της Πράξης.

Άρθρο 2**Χρόνος υλοποίησης Παρεμβατικού Προγράμματος**

Ο χρόνος υλοποίησης του Παρεμβατικού Προγράμματος ορίζεται από .../.../... έως .../.../...

Άρθρο 3**Προϋπολογισμός Παρεμβατικού Προγράμματος**

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Παρεμβατικού Προγράμματος θα υποβληθεί μαζί με την κατάθεση της Αίτησης εκ μέρους της Σύμπραξης, η οποία θα περιλαμβάνει τη Μελέτη Σχεδιασμού Παρεμβατικού Προγράμματος. Ο συνολικός προϋπολογισμός καταρτίζεται με βάση τις διατάξεις του Οδηγού Διαχείρισης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων του Έργου τόσο ως προς το ανώτατο ποσό χρηματοδότησης για κάθε κατηγορία δαπάνης όσο και ως προς την επιλεξιμότητα των δαπανών.

Άρθρο 4 Συντονισμός-Υποχρεώσεις Συντονίστριας Μονάδας Διαχείριση Παρεμβατικού Προγράμματος

Οι σχολικές μονάδες που συμμετέχουν στην υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος ορίζουν την ... (ΟΝΟΜΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ) ως Συντονίστρια Μονάδα της Σύμπραξης, καθώς και τους/τις παρακάτω εκπαιδευτικούς-εκπροσώπους της στη Σύμπραξη ως Υπεύθυνο/η Δράσεων (1) και Υπεύθυνο/η Διαχείρισης(2) του Παρεμβατικού Προγράμματος

1.
2.

οι οποίοι/-ες αναλαμβάνουν:

- 1) Τη σύνταξη και υποβολή της Πρότασης Παρεμβατικού Προγράμματος, σε συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν σε αυτό.
- 2) Το συντονισμό όλων των παρεμβατικών δράσεων που περιλαμβάνει το Πρόγραμμα και τη διαχείριση του εγκεκριμένου προϋπολογισμού, σύμφωνα με τον Οδηγό Εφαρμογής και Διαχείρισης των Επιμορφωτικών & Παρεμβατικών Προγραμμάτων του Έργου.
- 3) Την ευθύνη αποστολής των κάθε είδους εντύπων και παραστατικών που αφορούν στο υλοποιούμενο Πρόγραμμα προς τον Τελικό Δικαιούχο (ΚΕΘΙ).
- 4) Την υποβολή των παραδοτέων του Προγράμματος στον Τελικό Δικαιούχο, όπως θα περιγραφούν στη Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος.

Άρθρο 5 Υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος

Κάθε σχολική μονάδα, ως μέλος της Σύμπραξης, έχει την ευθύνη υλοποίησης των ενεργειών και δράσεων που αναλαμβάνει στο πλαίσιο της συμμετοχής της, σύμφωνα με το περιεχόμενο του Παρεμβατικού Προγράμματος και την εγκεκριμένη πρόταση.

Οι συμμετέχουσες σχολικές μονάδες με το παρόν συμφωνητικό Σύμπραξης Παρεμβατικού Προγράμματος αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμβάλλουν με κάθε μέσο στην υλοποίηση και την αξιολόγησή του και να κοινοποιούν μεταξύ τους κάθε μεταβολή που μπορεί να επηρεάζει την υλοποίηση του Προγράμματος και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Άρθρο 6 Αξιολόγηση του Παρεμβατικού Προγράμματος

Η αξιολόγηση του Παρεμβατικού Προγράμματος προβλέπεται να πραγματοποιηθεί με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών και των μαθητών/τριών των σχολικών μονάδων, οι οποίες αποτελούν τα μέλη της Σύμπραξης.

ΕΝΤΥΠΟ 7**ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ****Άρθρο 7
Αποχώρηση-Αποβολή Μέλους Σύμπραξης**

Η οικειοθελής αποχώρηση από τη Σύμπραξη εκπαιδευτικού οποιασδήποτε σχολικής μονάδας ή εκπροσώπου της κατά τη διάρκεια του Προγράμματος αποκλείεται, εκτός και αν τεκμηριώνεται επαρκώς με Υπεύθυνη Δήλωση που κοινοποιείται στο Νόμιμο Εκπρόσωπο –Δ/ντή ή Δ/ντρια– αυτής. Εφόσον η σχολική μονάδα συμμετέχει στη Σύμπραξη μέσω δύο εκπαιδευτικών της, με την οικειοθελή αποχώρησή ενός/μίας εκ των δύο η μονάδα δεν απεντάσσεται της Σύμπραξης. Σε αντίθετη περίπτωση (συμμετέχει στη Σύμπραξη με έναν/μία εκπαιδευτικό), η σχολική μονάδα απεντάσσεται και οφείλει να συντάξει και να αποστείλει στο ΚΕΘΙ πρακτικό του συλλόγου των διδασκόντων της, όπου θα τεκμηριώνει την οικειοθελή απένταξή της.

Η αναγκαστική αποχώρηση σχολικής μονάδας ή εκπροσώπου της από τη Σύμπραξη επιτρέπεται μόνο στην περίπτωση που αποδεδειγμένα εμποδίζει με οποιονδήποτε τρόπο την υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος σύμφωνα με την εγκεκριμένη Πρόταση και κατόπιν σύμφωνης γνώμης της πλειοψηφίας των μελών της Σύμπραξης.

Ως απόδειξη των παραπάνω όρων συντάχθηκε το συμφωνητικό και, μετά την ανάγνωσή του, υπεγράφη από τα συμβαλλόμενα μέρη σε αντίτυπα από τα οποία έλαβε ένα το κάθε συμβαλλόμενο μέρος και ένα το ΚΕΘΙ ως Τελικός Δικαιούχος της Πράξης/Έργου.

**ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ-ΜΕΛΗ
ΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ**

A/A	Σχολική Μονάδα	Όνομα-Ιδιότητα-Υπογραφή Νόμιμου Εκπρόσωπου	Σφραγίδα
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

ΕΝΤΥΠΟ 8**ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ****1. ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**

Κωδικός Σύμπραξης	
Θεματική Παρεμβατικού Προγράμματος	
Σύντομος Τίτλος	
Υπεύθυνος/η Δράσεων	
Υπεύθυνος/η Διαχείρισης	
Χρονική Περίοδος	
Ημ/νία Έναρξης	
Ημ/νία Λήξης	

Συμπράττουσες σχολικές μονάδες-Στοιχεία συμμετοχής εκπαιδευόμενων στο πρόγραμμα παρέμβασης

α/α	Σχ. Μονάδα	Εκπαιδευτικός	Αγόρια	Κορίτσια
1				
2				
3				
4				
5				

ΕΝΤΥΠΟ 8

2. ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΣΤΟΙΧΟΙ ΚΑΙ ΟΦΕΛΗ

Κωδικός Σύμπραξης

Σύντομος Τίτλος

Προσδιορίστε τους στόχους και τα αναμενόμενα οφέλη του Παρεμβατικού Προγράμματος που υποβάλλετε (μετά από συμφωνία όλων των εταιρών της Σύμπραξης)

Ομάδα-Στόχος	Στόχοι	Αναμενόμενα Οφέλη
Εκπαιδευτικοί		
Μαθητές/τριες		
Γονείς		
Τοπική επικοινωνία		
Με ποιους φορείς ή φυσικά πρόσωπα* στοχεύετε να συνεργαστείτε σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο στο Πρόγραμμα; Περιγράψτε την εμπλοκή τους		

* Σύλλογος γονέων, ομάδες γονέων ή μεμονωμένοι γονείς ή άλλοι συγγενείς των μαθητών/-τριών, ελεύθερους επαγγελματίες, φορείς τοπικής κοινότητας όπως: ΟΤΑ, άλλοι εκπαιδευτικοί φορείς του νομού ή της πόλης, όπως ΑΕΙ, ΤΕΙ, φορείς παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, έμφυλες και άλλες κοινωνικές οργανώσεις.)

3. ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Κωδικός Σύμπραξης

Σύντομος Τίτλος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Τύπος	Θέμα	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης
Δηλώνεται ΔΠ για Διδακτική Παρέμβασης. ΠΔ για Παρεμβατική Δραστηριότητα και ΤΕ για την Τελική Εκδήλωση			
Καθηγητής	Δαπάνες	Στοιχεία Δράσης	
Δηλώνονται οι καθηγητές/τριες που θα συμμετάσχουν στην παραπάνω δραστηριότητα	€*	☐**	
...	€*	☐	

ΕΝΤΥΠΟ 8

* Στο πεδίο των δαπανών, που ενεργοποιείται πατώντας το σύμβολο του ευρώ, ζητείται από τον κάθε εκπαιδευτικό να δηλώσει όλες τις δαπάνες που θα πραγματοποιήσει, προκειμένου να υλοποιήσει τη δραστηριότητα.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ**Δράση (Θέμα)****Ημ/νία Έναρξης****Ημ/νία Λήξης****Καθηγητής****Δαπάνες και παραστατικά**

Κατηγορία	Περιγραφή	Αξία
Στο πεδίο αυτό συμπληρώνεται ο κωδικός της δαπάνης όπως αυτοί αναφέρονται στον Οδηγό Εφαρμογής και Διαχείρισης €
... €
... €
... €
		Μερικό Σύνολο: ... €

** Το πεδίο των Στοιχείων Δράσεων ενεργοποιείται πατώντας το αντίστοιχο σύμβολο. Υπάρχουν τριών ειδών πεδία, ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας που έχει δηλωθεί.

– Για τη Διδακτική Παρέμβαση συμπληρώνεται το ακόλουθο πεδίο:

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ**ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ****Κωδικός Σύμπραξης****Σύντομος Τίτλος****Φάση****Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος****ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ****Καθηγητής****Δράση (Θέμα)****Ημ/νία Έναρξης****Ημ/νία Λήξης****Τάξη:****Μάθημα:****Στάδια Υλοποίησης:****Εργαλεία:****Παραδοτέα:**

ΕΝΤΥΠΟ 8

– Για την Παρεμβατική Δράση συμπληρώνεται το ακόλουθο πεδίο:

ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Κωδικός Σύμπραξης	
Σύντομος Τίτλος	
Φάση	Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ

Καθηγητής	Τάξη:
Δράση (Θέμα)	Στάδια Υλοποίησης:
Ημ/νία Έναρξης	Παραδοτέα:
Ημ/νία Λήξης	

– Για την Τελική Εκδήλωση συμπληρώνεται το ακόλουθο πεδίο:

ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Κωδικός Σύμπραξης	
Σύντομος Τίτλος	
Φάση	Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΡΑΣΗΣ

Ημερομηνία:	
Ώρα:	
Τόπος:	
Παραδοτέα	

ΕΝΤΥΠΟ 8

4. ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Κωδικός Σύμπραξης

Σύντομος Τίτλος

Δαπάνες Προγράμματος

(Στον πίνακα αυτόν αναγράφονται όλες οι δραστηριότητες που δηλώθηκαν παραπάνω και το συνολικό τους κόστος)

Τύπος	Θέμα	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης	Ποσό
ΔΠ/.../...	.../.../...	... €
ΠΔ/.../...	.../.../...	... €
ΤΕ/.../...	.../.../...	... €
Μερικό σύνολο				... €

Ποσοστό Κάλυψης Προϋπολογισμού ανά Κατηγορία Δαπάνης

Τύπος	Περιγραφή	Μέγιστο Επιτρεπτό Κόστος	Συνολικό Κόστος/κατηγορία	%

Αμοιβές Εκπαιδευτικών

Κατηγορία	Ονοματεπώνυμο	Ρόλος	Σχολική Μονάδα	Ποσό
Μερικό Σύνολο				... €
Γενικό Σύνολο				... €

5. ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Κωδικός Σύμπραξης

Σύντομος Τίτλος

Στοιχεία συμπληρωματικότητας του παρόντος προγράμματος με άλλες δραστηριότητές σας στα πλαίσια διαφόρων προγραμμάτων

Περιγραφή	Τύπος	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης	Παρατηρήσεις

Στην Αθήνα σήμερα την (ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ), αφενός μεν το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) με έδρα την Αθήνα, (Μουσαίου 2, 105 55) με ΑΦΜ 090208864 και ΔΟΥ Ε΄ Αθηνών, που εκπροσωπείται νόμιμα βάσει του καταστατικού του από την Πρόεδρο του ΔΣ και στο εξής θα αναφέρεται ως ΚΕΘΙ, αφετέρου οι (ΟΝΟΜΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ/ΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ) που ενεργεί ως Υπεύθυνος/ης Διαχείρισης του Παρεμβατικού Προγράμματος και τ..... (ΟΝΟΜΑ Δ/ΝΤΗ – Δ/ΝΤΡΙΑΣ) που ενεργεί ως νόμιμος/η εκπρόσωπος της Συντονίστριας Σχολικής Μονάδας (ΟΝΟΜΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ) με έδρα (Δ/ΝΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ) της Σύμπραξης Σχολικών Μονάδων με κωδικό(ΚΩΔΙΚΟΣ ΣΥΜΠΡΑΞΗΣ), αποτελούμενης από τα παρακάτω μέλη: (ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ)

συμφωνούν, συναποδέχονται και αποφασίζουν

Άρθρο 1 Αντικείμενο

Το ΚΕΘΙ αναθέτει στη Σύμπραξη Σχολικών Μονάδων την υλοποίηση Παρεμβατικού Προγράμματος σύμφωνα με την εγκεκριμένη Πρόταση που θα υποβληθεί στο ΚΕΘΙ με Αριθμό Πρωτοκόλλου

Άρθρο 2 Ορισμός και Υποχρεώσεις Υπευθύνων Παρεμβατικού Προγράμματος

Ως Υπεύθυνος/η Δράσεων Παρεμβατικού Προγράμματος ορίζεται ο/η εκπαιδευτικός και ως Υπεύθυνος/η Διαχείρισης του Παρεμβατικού Προγράμματος ο/η εκπαιδευτικός οι οποίοι/-ες εκπροσωπούν τη Συντονίστρια Σχολική Μονάδα στη Σύμπραξη Σχολικών Μονάδων και αναλαμβάνουν:

- το συντονισμό των παρεμβατικών δράσεων, όπως περιγράφονται στην εγκεκριμένη Πρόταση
- τη διαχείριση του εγκεκριμένου προϋπολογισμού σύμφωνα με τις διατάξεις του Οδηγού Διαχείρισης των Παρεμβατικών Προγραμμάτων του Έργου
- την υποχρέωση αποστολής των κάθε είδους εντύπων και παραστατικών που αφορούν το υλοποιούμενο πρόγραμμα προς τον Τελικό Δικαιούχο (ΚΕΘΙ) σύμφωνα με τον Οδηγό Εφαρμογής και Διαχείρισης των Επιμορφωτικών & Παρεμβατικών Προγραμμάτων της Πράξης 4.1.1.α
- την υποχρέωση υποβολής των παραδοτέων του Προγράμματος στον Τελικό Δικαιούχο, σύμφωνα με την εγκεκριμένη Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος.

Άρθρο 3 Καταβολή Δαπανών

3.1 Το μέγιστο ποσό που υποχρεούται να καταβάλει το ΚΕΘΙ στη Συντονίστρια Σχολική Μονάδα για δαπάνες υλοποίησης του Προγράμματος ανέρχεται ανά Σχολική Μονά-

δα σε 1.900 € σύμφωνα με τον υποβληθέντα προϋπολογισμό (Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος).

- 3.2** Με την υπογραφή της παρούσας σύμβασης θα καταβληθεί έως το 50% των προβλεπόμενων δαπανών, ενώ η εξόφληση θα πραγματοποιηθεί με την ολοκλήρωση της κατάθεσης των προβλεπόμενων παραδοτέων του Προγράμματος.
- 3.3** Με την πρόοδο της υλοποίησης και την τεκμηρίωση των εξοφλημένων και των δεσμευμένων (επί πιστώσει) δαπανών, βάσει των παραστατικών που επισυνάπτονται στην Έκθεση Προόδου Παρεμβατικού Προγράμματος, θα καταβληθεί το ποσό που θα αντιστοιχεί σε αυτές.

Άρθρο 4 ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Η διάρκεια της Σύμβασης Συνεργασίας μεταξύ ΚΕΘΙ και Σύμπραξης Σχολικών Μονάδων ορίζεται από (ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΝΑΘΕΣΗΣ) έως (ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΛΗΞΗΣ).

Άρθρο 5 Λύση Σύμβασης

Σε περίπτωση αδυναμίας της Σύμπραξης Σχολικών Μονάδων να υλοποιήσει τις προβλεπόμενες δράσεις του Παρεμβατικού Προγράμματος, όπως αυτές περιγράφονται στη εγκεκριμένη «Πρόταση Παρεμβατικού Προγράμματος», το ΚΕΘΙ δικαιούται να ανακαλέσει την ανάθεση του Παρεμβατικού Προγράμματος με αποτέλεσμα τη λύση της παρούσας Σύμβασης και η Σύμπραξη Σχολικών Μονάδων υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο της εισπραχθείσας προκαταβολής.

Άρθρο 6

Όλοι οι όροι της παρούσας σύμβασης θεωρούνται ουσιώδεις. Οποιαδήποτε μεταβολή της γίνεται μόνο με έγγραφη συμφωνία των δύο συμβαλλόμενων μερών.

Το παρόν συμφωνητικό συντάχτηκε σε τρία αντίτυπα τα οποία υπογράφονται από τους/τις συμβαλλόμενους/ες ως εξής:

ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΘΙ

ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΗ

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΔΣ

Ο/Η ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

**Ο/Η ΝΟΜΙΜΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ
ΤΗΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑΣ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ**

ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κωδικός Σύμπραξης	
Θεματική Παρεμβατικού Προγράμματος	
Σύντομος Τίτλος	
Υπεύθυνος/η Δράσεων	
Υπεύθυνος/η Διαχείρισης	
Χρονική Περίοδος	
Ημ/νία Έναρξης	
Ημ/νία Λήξης	

Δραστηριότητες

Τύπος	Θέμα	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης

Σημ: Στον παραπάνω πίνακα, καθώς και σε ειδικά πεδία που ενεργοποιούνται, γίνονται οι αλλαγές στις δαπάνες των δραστηριοτήτων, οι οποίες έχουν δηλωθεί στην Πρόταση του Παρεμβατικού, και καταχωρούνται τα τιμολόγια των εν λόγω δαπανών.

2. ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΒΙΒΛΙΑ ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ

Κωδικός Σύμπραξης	
Σύντομος Τίτλος	

Βιβλία σε Έντυπη Μορφή

Βιβλίο	Ποσότητα

3. ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Κωδικός Σύμπραξης	
Σύντομος Τίτλος	

ΕΝΤΥΠΟ 11

ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Σχολείο	Καθηγητής	Πρώτος Μήνας	Δεύτερος Μήνας	Τρίτος Μήνας	Τέταρτος Μήνας	Σύνολο Ωρών

4. ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Κωδικός Σύμβασης

Σύντομος Τίτλος

Δαπάνες Προγράμματος

Τύπος	Θέμα	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης	Ποσό
ΔΠ/.../...	.../.../...	... €
ΠΔ/.../...	.../.../...	... €
ΤΕ/.../...	.../.../...	... €
Μερικό σύνολο				... €

Ποσοστό Κάλυψης Προϋπολογισμού ανά Κατηγορία Δαπάνης

Τύπος	Περιγραφή	Μέγιστο Επιτρεπτό Κόστος	Συνολικό Κόστος/ κατηγορία	%

Αμοιβές Εκπαιδευτικών

Κατηγορία	Ονοματεπώνυμο	Ρόλος	Σχολική Μονάδα	Ποσό
Μερικό σύνολο				... €
Γενικό σύνολο				... €

ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κωδικός Σύμπραξης	
Θεματική Παρεμβατικού Προγράμματος	
Σύντομος Τίτλος	
Υπεύθυνος/η Δράσεων	
Υπεύθυνος/η Διαχείρισης	
Χρονική Περίοδος	
Ημ/νία Έναρξης	
Ημ/νία Λήξης	

Δραστηριότητες

Τύπος	Θέμα	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης

Σημ: Στον παραπάνω πίνακα, καθώς και σε ειδικά πεδία που ενεργοποιούνται, γίνονται οι αλλαγές στις δαπάνες των δραστηριοτήτων, οι οποίες έχουν δηλωθεί στην Πρόταση του Παρεμβατικού, και καταχωρούνται τα τιμολόγια των εν λόγω δαπανών.

2. ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΒΙΒΛΙΑ ΣΕ ΕΝΤΥΠΗ ΜΟΡΦΗ

Κωδικός Σύμπραξης	
Σύντομος Τίτλος	

Βιβλία σε Έντυπη Μορφή	
Βιβλίο	Ποσότητα

3. ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Κωδικός Σύμπραξης	
Σύντομος Τίτλος	

ΕΝΤΥΠΟ 12

ΩΡΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Σχολείο	Καθηγητής	Πρώτος Μήνας	Δεύτερος Μήνας	Τρίτος Μήνας	Τέταρτος Μήνας	Σύνολο Ωρών

4. ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Κωδικός Σύμβασης

Σύντομος Τίτλος

Δαπάνες Προγράμματος

Τύπος	Θέμα	Ημ/νία Έναρξης	Ημ/νία Λήξης	Ποσό
ΔΠ/.../...	.../.../...	... €
ΠΔ/.../...	.../.../...	... €
ΤΕ/.../...	.../.../...	... €
Μερικό Σύνολο				... €

Ποσοστό Κάλυψης Προϋπολογισμού ανά Κατηγορία Δαπάνης

Τύπος	Περιγραφή	Μέγιστο Επιτρεπτό Κόστος	Συνολικό Κόστος/ κατηγορία	%

Αμοιβές Εκπαιδευτικών

Κατηγορία	Ονοματεπώνυμο	Ρόλος	Σχολική Μονάδα	Ποσό
Μερικό Σύνολο				... €
Γενικό Σύνολο				... €

ΤΕΥΧΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ 1ης ΦΑΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

1 Δ/ΝΣΗ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
 2 ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΚΕΘΙ
 3 ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΥΠΕΠΘ
 4 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
 5 ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
 6 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ
 7 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

1 Δ/ΝΣΗ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
 2 ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΚΕΘΙ
 3 ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΥΠΕΠΘ
 4 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
 5 ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
 6 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ
 7 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

1 Δ/ΝΣΗ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
 2 ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΚΕΘΙ
 3 ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΥΠΕΠΘ
 4 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΟΥΜΕΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
 5 ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
 6 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ
 7 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΕΝΤΥΠΟ 13

B.1 ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΚΕΘΙ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/-ΤΡΙΑΣ ΚΕΘΙ

α/α	Ημερομηνία	Τόπος/Χώρος Συνάντησης	Είδος Συνάντησης	Επιμορφωτές/τριες ΥΠΕΠΘ	Αριθμός Επιμορφούμενων Εκπαιδευτικών	Περιεχόμενο Συνάντησης
1						
2						
3						
4						

Ημερομηνία:

Υπογραφή:

Η/Ο ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΡΙΑ/ΤΗΣ ΚΕΘΙ

ΕΝΤΥΠΟ 13

Β.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ/-ΤΡΙΩΝ ΥΠΕΠΘ (1ης ΦΑΣΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΥΠΕΠΘ

α/α	Ημερομηνία	Τόπος/Χώρος Συνάντησης	Αριθμός Επιμορφούμενων Εκπαιδευτικών	Θεματική Επιμόρφωσης (Κωδικός)	Ερευνητικά Εργαλεία (Κωδικός)	Ασκήσεις Ευαισθητοποίησης (Κωδικός)	Ώρες Επιμόρφωσης
1							
2							
3							
4							
Σύνολο Ωρών Επιμόρφωσης							

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΣΧΟΛΙΑ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η/Ο ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΡΙΑ/ΤΗΣ ΥΠΕΠΘ

Ημερομηνία :

Υπογραφή :

ΕΝΤΥΠΟ 13**ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ**

1	Δ/ΝΣΗ Β/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
2	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΥΠΕΠΘ
3	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
4	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ
5	ΤΙΤΛΟΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ
6	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ
7	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
8	ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΣΧΟΛΙΑ
(ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΡΙΑ/ΗΣ ΚΕΘΙ)

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΥΠΕΠΘ

Περιφέρεια:	
Νομός:	
Δ/νσεις Δευτεροβάθμιας:	
Σχολικό Έτος:	
Επιμορφώτρια/τής:	

Α. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ¹

Κωδικός Σύμπραξης	Αριθμός Σχολικών Μονάδων	Αριθμός Εκπαιδευτικών-Εκπροσώπων ΣΣΜ

Β. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
(συμπληρώνεται 1 ανά Σύμπραξη)

Κωδικός ΣΣΜ	
Τίτλος Παρεμβατικού Προγράμματος	
Σωντονίστρια Σχολική Μονάδα	
Αριθμός Σχολικών Μονάδων	Αριθμός Εκπαιδευτικών Σύμπραξης

Ημερομηνία	Δράση Στήριξης	Χώρος Συνάντησης	Θεματική Συνάντησης	Αριθμός Εκπ/κών

1. Επισυνάπτεται πίνακας των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στα Επιμορφωτικά και Παρεμβατικά Προγράμματα του Έργου.

ΕΝΤΥΠΟ 14

1. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι εκπαιδευτικοί ολοκλήρωσαν τις δράσεις τους σε σχέση με τον αρχικό προγραμματισμό του Παρεμβατικού Προγράμματος;

μέτρια ικανοποιητικά πλήρως

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:

2. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι επιτεύχθηκαν τα αναμενόμενα οφέλη από την υλοποίηση του Παρεμβατικού Προγράμματος;

μέτρια ικανοποιητικά πλήρως

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:

3. Πώς χαρακτηρίζετε τη συνεργασία μεταξύ των μελών της Σύμπραξης;

μέτρια ικανοποιητικά πλήρως

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:

4. Πώς χαρακτηρίζετε τη δική σας συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς της Σύμπραξης

μέτρια ικανοποιητικά πλήρως

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:

5. Πώς χαρακτηρίζετε τη συνεργασία σας με τη Συντονίστρια Σχολική Μονάδα;

μέτρια ικανοποιητικά πλήρως

Αιτιολογήστε την απάντησή σας:

Γ. ΣΧΟΛΙΑ-ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ

Σχολιάστε τη συνεργασία σας με την/τον Επμορφώτρια/τή του ΚΕΘΙ.

ΕΝΤΥΠΟ 14

Σχολιάστε τη συνεργασία σας με το ΚΕΘΙ ως Τελικό Δικαιούχο του Έργου.

Διατυπώστε τις προτάσεις σας για τα Επιμορφωτικά και Παρεμβατικά Προγράμματα του Έργου με στόχο την επιτυχή υλοποίησή τους.

**ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ & ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΤΟΥΣ:**

A/A	ΕΠΙΜΟΡΦΩΜΕΝΟΙ/ΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	ΣΧΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΜΕΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ		

Ημερομηνία:

.....

Υπογραφή:

.....

ΕΝΤΥΠΟ 15**ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΚΕΘΙ**

Περιφέρεια:

Δ/νσεις Δευτεροβάθμιας

Εκπαίδευσης:

Σχολικό Έτος:

Επιμορφώτρια/τής:

Α. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ¹

Δ/νση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	Όνοματεπώνυμο Επιμορφωτή/τριας ΥΠΕΠΘ	Κωδικός Σύμπραξης	Αριθμός Σχολικών Μονάδων	Αριθμός Εκπ/κών Εκπροσώπων ΣΣΜ

Β. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ**1. ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ - ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ**

Ημερομηνία	Χώρος Συνάντησης	Κωδικός ΣΣΜ	Όνοματεπώνυμο επιμορφωτή/τριας (εφόσον συμμετείχε)	Θεματική Συνάντησης	Αριθμός Εκπ/κών

ΕΝΤΥΠΟ 15**2. ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ**

Ημερομηνία	Χώρος Συνάντησης	Όνοματεπώνυμο Επιμορφωτών/τριών	Περιεχόμενο Συνάντησης

Γ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1. Παρατηρήσεις από την Α΄ φάση Επιμόρφωσης (ανάπτυξη Επιμορφωτικών Προγραμμάτων).

Προτάσεις

2. Παρατηρήσεις από τη Β΄ φάση Επιμόρφωσης (παρακολούθηση Παρεμβατικών Προγραμμάτων).

Προτάσεις

3. Σχολιάστε τη συνεργασία σας με τους/τις εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων (εφόσον υπήρξε).

4. Σχολιάστε τη συνεργασία σας με τους/τις επιμορφωτές/τριες του ΥΠΕΠΘ.

5. Σχολιάστε τη συνεργασία σας με τις εμπλεκόμενες ομάδες του Έργου:

α. Ομάδα Τεχνικής Στήριξης

β. Ομάδα Οικονομικής Στήριξης

γ. Επιστημονική Επιτροπή του Έργου

δ. Διοίκηση του ΚΕΘΙ

Ημερομηνία:

.....

Υπογραφή:

.....

ΕΝΤΥΠΟ 16**ΒΕΒΑΙΩΣΗ Ν. 1256/82****ΔΗΛΩΣΗ****(ΑΡΘΡΟ 6 ΤΟΥ Ν. 1256/82)**

Προς

Ο/Η

Με αριθμό δελτίου ταυτότητας δηλώνω υπεύθυνα ότι θα εισπράξω το ποσό €: (ακαθάριστο) (καθαρό) από τ.....

για εργασία που προσέφερα έως.....

το μήνα200....

Υπογραφή

.....

ΒΕΒΑΙΩΣΗ

Υπηρεσία

Ταχ. Δ/ση

Τηλέφωνο

Βεβαιώνεται ότι ο/η

Με αριθμό δελτίου ταυτότητας

--	--	--	--	--	--	--

Υπέβαλε δήλωση με το άρθρο 6 του Ν. 1256/82

Ότι για το μήνα του έτους

--	--	--	--

(Ακαθάριστο)

--	--	--	--

Θα εισπράξει το ποσό (σε ευρώ):
(Καθαρό)

--	--	--	--

Για εργασία που προσέφερε στο ΚΕΘΙ
ως

Ημερομηνία

.....

Ο/Η Δ/ντής/τρια
της σχολ. μονάδας
(ή Προϊστάμενος/η της Υπηρεσίας)
.....

